

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ DOĞACI ZEKÂ
KURAMI'NA GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra ONÜŞGÜN

Malatya-2022

T. C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ DOĞACI ZEKÂ
KURAMI'NA GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra ONÜŞGÜN

Danışman: Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU

Malatya- 2022

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU'nun danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Doğacı Zekâ Kuramı'na Göre İncelenmesi* başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Kübra ONÜŞGÜN

ÖN SÖZ

Tez çalışmam boyunca hoşgörülü tutumuyla beni destekleyen, her konuda kolaylaştırıcı olan, farklı bakış açıları kazanmamı sağlayarak tecrübeleriyle yol gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU'na,

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve ilgisiyle her zaman destek olan kıymetli hocam Arş. Gör. Tuğrul Gökmen ŞAHİN'e,

Tez yazma sürecimde yanımda olan, fikir danışabildiğim, eksiklerimi gideren arkadaşlarıma,

Hayatım boyunca maddi ve manevi olarak yanımda olan aileme özellikle de ablam Tuba ONÜŞGÜN KURT'a,

En içten teşekkürlerimle...

Kübra ONÜŞGÜN

ÖZET

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ DOĞACI ZEKÂ KURAMI'NA GÖRE İNCELENMESİ

ONÜŞGÜN, Kübra

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU

Haziran-2022, XI+ 130 sayfa

Bu çalışmada, 2019 Türkçe Öğretimi Programı'na göre hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe kitaplarındaki Doğa ve Evren temasında yer alan metinler ve etkinlikler Hikmet Canbay tarafından hazırlanan kitap içerik inceleme formuna göre incelenmiştir. Gardner'ın Çoklu Zekâ Kuramı'nın alt başlığı olan Doğacı Zekâ, doğanın farkına varılmasını, insan ile doğanın etkileşim içinde olduğunun bilincine varılmasını amaçlamaktadır. Doğa, varlığını hiçbir canlıya ihtiyacı olmadan sürdürebilirken hiçbir insan doğa olmadan yaşamını devam ettirememektedir. Bu nedenle de her birey doğanın önemini anlayıp onunla uyumlu bir şekilde yaşamalıdır.

Çalışmada kullanılan kitap içerik inceleme formu sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma boyutlarından oluşmaktadır. Sınıflandırma boyutunda 7; doğa sevgisi boyutunda 5; farkında olma boyutunda ise 14 madde olmak üzere toplam 26 madde doğrultusunda metinler ve etkinlikler incelenmiştir. Dinleme metinleri, serbest okuma metinleri, hazırlık çalışmaları, tema sonu değerlendirme soruları da incelemeye dâhil edilerek bütüncül bir çalışma yapılması amaçlanmıştır. Çalışmada betimsel tarama modeli ile doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma içerisinde oluşturulan tablolardaki ve grafiklerdeki tekrar sıklıkları göz önüne alındığı zaman incelenen metinlerin ve etkinliklerin Doğacı Zekâ yeterliklerini "sınıflandırma" ve "farkında olma" boyutlarında karşıladığı; "doğa sevgisi" boyutunda ise yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Metinlerde en fazla tekrar sıklığına “sınıflandırma”; etkinliklerde ise “farkında olma” boyutu sahiptir. “Doğa sevgisi” hem metinlerde hem de etkinliklerde en çok ihmal edilen boyuttur. Tekrar sıklıklarının artması ve boyutlar arasındaki dağılımın düzenli olması için Türkçe kitaplarının Doğacı Zekâ yeterlikleri dikkate alınarak hazırlanması gerektiği önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Howard Gardner, Çoklu Zekâ Kuramı, Doğacı Zekâ, Türkçe kitabı

ABSTRACT

EXAMINATION OF SECONDARY SCHOOL TURKISH TEXTBOOKS ACCORDING TO NATURALIST INTELLIGENCE THEORY

ONÜŞGÜN, Kübra

Master of Science, Inonu University Institute of Educational Sciences
Department of Turkish Education

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Salim DURUKOĞLU

June-2022, XI+ 130 pages

In this study, the texts and activities on the theme of Nature and the Universe in the 5th, 6th, 7th and 8th-grade Turkish books which were designed according to the 2019 Turkish Teaching Program were examined in accord with the book content review form which was prepared by Hikmet Canbay. Naturalistic Intelligence, which is the subtitle of Gardner's Theory of Multiple Intelligences, aims for nature to be noticed and, to be comprehended that there is an interaction between man and nature. While nature is capable of pursuing its existence without the need for any living thing, no man can survive without nature. For this reason, all individuals should comprehend the significance of nature and coexist with it.

The book content review form, which was used in the study, consists of the dimensions of classification, naturalism, and awareness. The texts and the activities were examined in accordance with a total of 26 articles which are 7 articles in the classification dimension, 5 articles in the naturalism dimension, and 14 articles in the awareness dimension. It was aimed to conduct a holistic study by including the listening texts, leisure reading texts, preparatory studies and unit evaluation questions. The descriptive survey research model and the document analysis method were employed in the study.

Considering the frequency of repetitions in the tables and graphics which was created in the study, it was concluded that the examined texts and the activities met the competencies of Naturalistic Intelligence in the dimensions of “classification” and

“awareness”, and it was found that they were insufficient in “naturalism” dimension. The “classification” dimension has the highest frequency of repetition in texts and the “awareness” dimension has the highest frequency of repetition in activities. “Naturalism” is the most neglected dimension in both texts and activities. It has been suggested that Turkish books should be prepared by paying regard to the competencies of Naturalist Intelligence in order to increase the frequency of repetitions and to have a regular distribution between the dimensions.

Key Words: Howard Gardner, Multiple Intelligences Theory, Naturalistic Intelligence, Turkish books

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
BÖLÜM.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç	2
1.3. Önem.....	3
1.4. Varsayımlar	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Tanımlar	4
BÖLÜM.....	5
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	5
2.1. Kuramsal Bilgiler.....	5
2.1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı	5
2.1.2. Metinler.....	9
2.1.3. Etkinlikler.....	10
2.1.4. Çoklu Zekâ Kuramı.....	12
2.1.5. Doğacı Zekâ	21
2.1.5.1. Doğacı Zekâ Kuramına Göre Metin/Etkinlik Hazırlama	24
2.2. İlgili Araştırmalar.....	27
BÖLÜM.....	29
3. YÖNTEM	29
3.1. Araştırmanın Modeli	29
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	29

3.3. Veri Toplama Aracı.....	29
3.4. Verilerin Analizi.....	31
BÖLÜM	32
4. BULGULAR VE YORUM	32
4.1. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Kitaplarında Doğa ve Evren Temasında Yer Alan Metinler ve Etkinlikler	32
4.2. Metinlerde ve Etkinliklerde Doğacı Zekâyı İlgili Bulgular ve Yorumlar	35
4.2.1. 5. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar	35
4.2.2. 5. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasında Doğacı Zekâyı Geliştirebilecek Etkinliklere Ait Bulgular ve Yorumlar.....	43
4.2.3. 6. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar	55
4.2.4. 6. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasında Doğacı Zekâyı Geliştirebilecek Etkinliklere Ait Bulgular ve Yorumlar.....	64
4.2.5. 7. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar	72
4.2.6. 7. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasında Doğacı Zekâyı Geliştirebilecek Etkinliklere Ait Bulgular ve Yorumlar.....	82
4.2.7. 8. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar	91
4.2.8. 8. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasında Doğacı Zekâyı Geliştirebilecek Etkinliklere Ait Bulgular ve Yorumlar.....	101
BÖLÜM	114
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	114
Sonuç.....	114
Öneriler	120
KAYNAKÇA.....	122
EKLER.....	128
Ek 1: Canbay (2011: 22) Tarafından Hazırlanan Kitap İçerik İnceleme Formu	128
Ek 2: Kitap İçerik İnceleme Kullanım İzinleri.....	129
Ek 3: Oluşturulan Kitap İnceleme Formu	130

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Geleneksel ve Çağdaş Zekâ Anlayışı	14
Tablo 2. Çoklu Zekâ Kuramı'na Göre Uygulanabilecek Etkinlikler.....	25
Tablo 3. Sınıflandırma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 5. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı	36
Tablo 4. Doğa Sevgisi Boyutuna İlişkin Özelliklerin 5. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı	38
Tablo 5. Farkında Olma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı.....	39
Tablo 6. Sınıflandırma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 6. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı	56
Tablo 7. Doğa Sevgisi Boyutuna İlişkin Özelliklerin 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı.....	59
Tablo 8. Farkında Olma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 6. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı	61
Tablo 9. Sınıflandırma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 7. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı	72
Tablo 10. Doğa Sevgisi Boyutuna İlişkin Özelliklerin 7. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı.....	77
Tablo 11. Farkında Olma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 7. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı	79
Tablo 12. Sınıflandırma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 8. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı	92
Tablo 13. Doğa Sevgisi Boyutuna İlişkin Özelliklerin 8. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı.....	96
Tablo 14. Farkında Olma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 8. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı	97

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Metinlerin ve Etkinliklerin Boyutlara Göre Tekrar Sıklıkları.....	116
Grafik 2. Sınıf Düzeylerindeki Metinlerin Boyutlara Göre Tekrar Sıklıkları	117
Grafik 3. Sınıf Düzeylerindeki Etkinliklerin Boyutlara Göre Tekrar Sıklıkları.....	118

KISALTMALAR LİSTESİ

- Akt.** Aktaran
EQ Emotional Quotient
IQ Intelligence Quotient
MEB Millî Eğitim Bakanlığı
vb. Ve benzeri

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsan var olduğu andan itibaren, içinde bulunduğu yaşam biçimine bağlı olarak her zaman bir doğa imgesine sahip olmuştur. Bu imgeler aracılığıyla doğayla güçlü bağlar kuran insan, bunları yaşam biçimi olarak benimsemiş ve gelişip köklü kültürlere dönüştürmüştür. Bu bakımdan doğa, insanın tarihsel gelişimiyle doğrudan ilişkili olan kültürel bir kavramdır (Aslan, 2007: 50).

Doğa-insan etkileşimine bakıldığında zaman insan başlangıçta doğa karşısında güçsüzdür ve ona bağlıdır. Yeryüzündeki doğal zorluklara karşı savunmasız halde yaratılan insan, ilk zamanlar doğaya baş eğmiş ve çevresine uyum sağlama yolunu tercih etmiştir. Fakat bu ilişki zaman geçtikçe insanın çevreyi denetleme ve hatta çevre üzerinde egemen olma yolunda değişikliğe uğramıştır (Özerkmen, 2002: 170).

İnsan, doğaya hâkim olmak isterken ona zarar da vermiştir. Bu konuda insanların bilinçlenmesi ve zararın geri dönülemez boyutlara gelmemesi için ulusal veya uluslararası çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1972 yılında yapılan Stockholm Konferansı en etkili olan çalışmalardan biridir. Konferansın yapıldığı 5 Haziran tarihi “Dünya Çevre Günü” olarak kabul edilmiştir. Her yıl bu tarihte çevrenin korunmasıyla ilgili farkındalık yaratmak ve eylemlerde bulunmak amaçlanmıştır. Konferans, dünyadaki ülkeler üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını sağlarken çevre sorunlarının ortaya çıkmasını önlemeleri, kalkınma ile çevreyi korumanın çelişen kavramlar olmadığı aksine birbirini güçlendiren kavramlar oldukları üzerinde durulmuştur. Stockholm’de yapılan İnsan Çevresi Konferansı sonrasında 1983 yılında “Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu” kurulmuş ve bu komisyon 1987 yılında “Ortak Geleceğimiz” (Brundtland Raporu) adlı raporu yayımlamıştır.

1992 yılında Rio de Janeiro’da yapılan ve “Yeryüzü Zirvesi” olarak adlandırılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) ile dünyanın dikkati, küresel olarak karşı karşıya kalınan en kritik konular üzerine çekilmeye çalışılmıştır (Kaya, Çobanoğlu ve Artvinli, 2011: 409).

Doğa, geçmişten günümüze kadar her dönemde, ülkelerin gündeminde kendisine yer edinmiştir. En güncel gelişme olan Paris Antlaşması, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) kapsamında iklim değişikliğinin azaltılması, bu konuda ülkelerin alabileceği önlemler, sera gazı salınımının azaltılması vb. konularda bilinçlenmenin sağlanması için Türkiye’nin de içinde bulunduğu 196 ülke tarafından onaylanıp imzalanmıştır (Karakaya, 2016: 2).

Her dönemde güncel kalan doğa konusu, ülkelerdeki eğitim anlayışı içinde de kendisine yer edinmiştir. Kassas (2002), doğayla ilgili konuların hem sınıf içinde hem sınıf dışında etkinlikler ile ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Tematik bir anlayışla oluşturulan Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda “Doğa ve Evren” temasına yer verilmiştir. Bu tema altında; bitkiler, canlılar, çevre, çevrenin korunması, doğa, doğa olayları, doğal afetler, dünya, evren, gece, gezegenler, gündüz, hayvanlar, iklim, kar, manzaralar, mevsimler, renkler, uzay, yağmur, yeryüzü, yıldızlar, zaman bilinci vb. konu önerileri sıralanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019: 15).

Bu çalışmada Doğacı Zekâ üzerinde durulmuş, 2019 Türkçe Öğretim Programı’na göre hazırlanmış 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe kitaplarında Doğa ve Evren temasındaki metinlerin ve etkinliklerin Doğacı Zekâ Kuramı kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır. Türkçe kitaplarında yer verilen bu metinlerin ve etkinliklerin Doğacı Zekâ yeterliklerini karşılayıp karşılamadığı, çocuklarda bu zekânın gelişmesine katkı sağlayıp sağlamadığı konuları irdelenmiştir.

1.2. Amaç

Bu çalışmada 2019 Türkçe Öğretim Programı’na göre hazırlanan 5, 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe kitaplarında yer alan Doğa ve Evren temasındaki metinlerin/etkinliklerin Çoklu Zekâ Kuramı’nın alt başlığı olan Doğacı Zekâ açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca Doğa ve Evren teması altında yer alan metinlere ve etkinliklere yönelik önerilerde bulunmak amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İncelenen metinler/etkinlikler Doğacı Zekâ yeterliklerini karşılıyor mu?
2. Doğa ve Evren temasındaki metinler/etkinlikler Doğacı Zekâ açısından incelenebilir mi?
3. Bu tema altında verilen metinler çocukların Doğacı Zekâlarını geliştirebilecek niteliğe sahip mi?

1.3. Önem

Çoklu Zekâ Kuramı'nın ortaya çıktığı yıldan itibaren sayısız çalışma yapılmıştır. Fakat alan yazın incelendiğinde doğrudan Doğacı Zekâ alanına yönelik yapılan lisansüstü çalışmaların yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Oysa çocuklarda doğa sevgisinin ve bilincinin oluşmasının yolları bu çalışmalar sayesinde bulunabilmektedir. Çalışma bu yetersizliği azaltmak ve alana katkı sağlamak açısından önem taşımaktadır.

1.4. Varsayımlar

2019 Türkçe Öğretim Programı'na göre hazırlanan 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe kitaplarında Doğa ve Evren temasında yer alan metinlerin ve etkinliklerin Doğacı Zekâ'ya uygun olarak hazırlandığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışmanın sınırlılıkları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. 2019 Türkçe Öğretim Programı'na göre hazırlanan, 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında Erzurum ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel okullarda okutulan
 - Anıttepe Yayıncılık 5. sınıf,
 - Ata Yayıncılık 6. sınıf,
 - Özgün Yayıncılık 7. sınıf,
 - MEB Yayınları 8. sınıf Türkçe kitapları
2. Bu kitaplarda bulunan Doğa ve Evren temasındaki metinler ve etkinlikler
3. Metinlerin ve etkinliklerin Doğacı Zekâ Kuramı'na göre incelenmesi

1.6. Tanımlar

Öğretim Programı: Okulda veya okul dışında bireye kazandırılması hedeflenen derslerin öğretimiyle ilgili etkinliklerin hepsini kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2020: 6).

Ders Kitabı: Derslerin sistematik bir şekilde işlenmesi, öğretim programlarının takibini kolaylaştırması bakımından eğitim-öğretim faaliyetlerinin vazgeçilmez unsurlarından biridir (Sülükçü, 2018: 305).

Çoklu Zekâ Kuramı: Zekânın tekil bir niteliğe sahip olmadığını aksine çoğul bir yapı sergilediği düşüncesini temel alan kuramdır (Gürel ve Tat, 2008: 348).

Doğacı Zekâ: Doğada var olan her türlü varlık üzerine düşünmeyi, eleştirmeyi ve harekete geçmeyi sağlayan zekâ türüdür (Gardner, 1999).

BÖLÜM 2

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Bilgiler

Bu bölümde Türkçe Öğretimi Programı'na, Çoklu Zekâ ve Doğacı Zekâ Kuramı ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı

Yapılandırmacı eğitim anlayışının benimsendiği ülkemizde bireysel farklılıkların önemi sürekli vurgulanan bir gerçektir. Yapılandırmacı yaklaşımının temel dayanağını bilginin doğasını bilmek ve bilgiyi yeniden yapılandırarak öğrenmek oluşturmaktadır (Brooks ve Brooks, 1999: 93). Bu anlayışın en önemli özelliklerinden biri; bireyin bilgiyi yapılandırmasına, yeniden oluşturmaya, yorumlamasına, geliştirmesine olanak sağlamasıdır (Erdem, 2001: 6). Birey, bilgiyi özümleme sırasında etkin rol alarak zihinsel şemalarında uygun yere koyabilmektedir (Yüksel, 2005). Türkiye'de 2005-2006 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan yapılandırmacı anlayışa (Şahin, 2007: 47) göre kalıplaşmış ifadelerle öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin gelişmesi çok da mümkün değildir. Maier (1937) üst düzey düşünmeyi sadece sayısal ifadeler içeren bir karşılaştırma değil öğrenmeyi ve öğrenirken sürecin içinde olmayı gerektiren bir durum olarak tanımlamıştır. Kişi üst düzey düşünme becerilerini kullanırken olaylar karşısında nasıl davranması gerektiğine karar verir, yeni düşünce veya yeni nesne yaratabilir, karşılaştığı sorunlara uygulanabilir çözümler üretebilir (Lewis ve Smith, 1993). Bu becerileri edinemeyen öğrencilerin olayları yorumlaması, eleştirmesi, yeni bilgiler üretebilmesi güçtür.

Her öğrenci özel ve önemlidir; zekâ, cinsiyet, hazırbulunuşluk seviyesi, yaşantı geçirdiği ortam, bakış açısı vb. birçok etmen öğrenmeyi etkileyen unsurlardandır (Brooks ve Brooks: 1999: 10).

Öğretmen merkezli eğitim anlayışından öğrenci merkezli eğitim anlayışına geçilmesi, öğrencilerin zihinsel becerilerinin gelişmesine ve bilgiyi yapılandırarak oluşturmaya ağırlık verilmiştir (Güneş, 2004: 27). Öğrenci merkezli anlayışın en öncelikli amacı, öğrencinin kendi öğrenme profilini keşfetmesini ve nihai olarak da öğrenmeyi öğrenmesini sağlamak olmalıdır (Vural, 2005: 49).

Okullar, öğrenme sürecinin bir plan çerçevesinde yürütüldüğü, belirli amaçlara ulaşmak için öğretmen, öğrenci, ders işleme süreci, öğrenme ortamı, program gibi pek çok unsuru bir arada barındıran sistematik kurumlardır (Balcı, Coşkun ve Tamer, 2012: 1). Öğretim programları bu sistematik yapının en önemli basamaklarından biridir. Bireylerin yetişmesine hizmet edecek olan öğretim programları sadece bilgi aktaran bir yapı olmaktan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır (MEB, 2019: 3). Eğitim aracılığıyla bir ülkenin milli benliğinin oluşmasının temellerini atan öğretim programları, toplumun ihtiyaçlarını göz önüne alarak üretken nesillerin yetişmesine hizmet etmelidir. Bu açıdan öğretim programları yeni nesillerin sorumlulukları göz önüne alarak hazırlanmalı, içinde bulunulan toplumu modern dünyanın bir parçası haline getirecek niteliğe sahip olmalıdır (Kurudayıoğlu ve Soysal, 2016: 560-561).

Öğretim programlarında içerik düzenlemesi yapılırken her zaman öğrencinin yüksek yararının gözetilmesi, yapılan düzenlemelerin öğrencilerin gelecek planlarına uygunluğunun dikkate alınması önemlidir (Diker Coşkun, 2016: 9). Öğretimin önceden planlanmış bir program çerçevesinde yapılması öğrenmenin etkili bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır (Durukan, 2013: 2).

Öğretim programları sadece tek bir açıdan ele alınıp incelenemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu karmaşık yapıyı çözmek için programın kültürel, sosyal, ekonomik, psikolojik boyutlarını ele almak gerekmektedir (Calp ve Alpkaya, 2021). Eğitim-öğretim programları geleceğin insanlarını biçimlendirme çalışmasıdır. Bu nedenle programın hazırlanma sürecinde, ulusal birikimden beslenerek yönü hep ileriye doğru olan bir planlamanın yapılması gerekmektedir (Demir ve Yapıcı, 2017: 188-189). Türk eğitim sistemindeki program geliştirme alanında yeniliklerin ve değişimlerin yapılması gerektiği hep hissedilmiş, geçmişten günümüze kadar da bu değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişikliklerin bazıları kapsamlı olurken bazıları doğrudan karşı karşıya kalınan sorunların çözümüne yönelik olmuştur (Gömleksiz, 2005: 342).

Eğitimde verimliliğin artması için nitelikli öğretmen ile iyi tasarlanmış bir öğretim programı vazgeçilmez iki unsurdur. Bu nedenle içinde bulunulan çağın gereklerine uygun olarak hem öğretmen hem de program dinamik bir yapıya sahip olmalıdır (Girgin, 2011: 12).

Öğretim programları sarmal anlayış benimsenerek temellendirilmiş, bu anlayış doğrultusunda farklı konu ve sınıf düzeylerinde tekrar eden kazanım ve açıklamalara yer verilmiştir. Bunun yanında bütünsel ve tek seferde kazandırılması amaçlanan öğrenme çıktıklarına da yer verilmiştir (MEB, 2019: 3). Eğitimde öncelik verilmesi gereken nokta, bir işi güzel yapmak değil yapılması gereken işlerin doğru ve eksiksiz bir şekilde belirlenmesidir (Özden, 2010). Program geliştirilirken hedef kitlenin ihtiyaçları ve mevcut durumu tespit edilmeli; hedef kitlenin seviyesine, ilgi ve ihtiyacına uygun içerik temelli bir program hazırlanmalı, ders içerisinde kullanılacak araç gereçler hedef kitlenin dil ihtiyaçları göz önüne alınarak belirlenmelidir (Güngör Yereyikılmaz, 2021: 5). Programın niteliklerinin hangi yaklaşım doğrultusunda oluşturulacağı, öğrenme-öğretme süreçlerinin planlanması ve uygulanması, programı uygularken izlenecek yol, içeriğin hangi yaklaşım doğrultusunda düzenleneceği konuları, program hazırlanırken dikkat edilmesi gereken temel noktalar olmalıdır (Kalaycı ve Yıldırım, 2020: 247).

21. yüzyıl becerilerinin -eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma -sorgulama, problem çözme becerisi, bilgi teknolojilerini kullanma, medya okuryazarlığı, girişimcilik, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma- ilişkilendirilebileceği en önemli derslerden biri Türkçedir (Erdamar ve Barası, 2021: 314). Türk dilinin doğru ve bilinçli bir şekilde kullanılabilmesi okul öncesi dönemden başlayıp hayat boyu devam eden bir süreçtir. Okuduğunu, dinlediğini tam ve doğru anlamayan ve anlatamayan öğrencilerin, öğretimin ilerleyen basamaklarında klasik ve çağdaş eserleri okuması, bu eserlerden çıkarımlar yapmasını beklemek gerçekçi bir yaklaşım olmamaktadır (Sever, 2003: 28). Güneyli'ye (2007: 2) göre ana dilinde konuşamayan, yazamayan, okuyamayan bir birey diğer derslerinde de zorluklarla karşılaşmakta, kendi dilinin yetkinliğine ulaştıkça ise eleştiren, üreten, sorgulayan, çözüm önerileri sunan, karar verebilen bir kişiliğe sahip olabilmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın -ana dilin öğretimi kapsamında ele alındığında- amacının, bireyin dil gelişimini olması gereken seviyeye getirmek olduğu söylenebilir. Bu amaçla beraber Türkçe Öğretim Programı hazırlanırken birey olan öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları, toplumun beklenti ve ihtiyaçları, çağın getirdiği yenilik ve değişimler göz önüne alınmalıdır (Demir ve Yapıcı, 2007: 188).

Türkçe Dersi Öğretim Programları insanların dil becerilerini geliştirerek Türkçe yazılmış bilim ve sanat eserlerini anlayan, yorumlayan, eleştiren ve yeni yorumlar üretebilen bireyler yetiştirmek için hazırlanmaktadır (Tosunoğlu ve Melanlıoğlu: 2004).

Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini; diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir (MEB, 2019: 9).

Türkçe öğretiminin amacı, Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği genel amaçlara ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencileri yetiştirmek, onlara rehberlik edip yol göstermektir. Bugüne kadar hazırlanmış bütün Türkçe Öğretim Programlarının temelini belirleyen bu amaç ve ilkeler şöyle sıralanabilir (Kavcar, Oğuzkan ve Hasırcı: 2016: 12):

- Anlama ve anlatma becerisinin geliştirilmesi
- Dinleme ve okuma alışkanlık ve zevkinin kazandırılması
- Kelime hazinesinin zenginleştirilmesi
- Temel dil bilgisi kurallarının kavratılması
- Dil sevgisinin ve bilincinin uyandırılması

Öz (2006: 2) Türkçe derslerinin genel amaçlarını, öğrencilerin anlama, anlatma ve dil bilgisi gücünü geliştirme; okuma ve dinleme zevki verme; kelime hazinelerinin gelişmesini sağlayarak Türkçeyi güzel ve etkili kullanabilmelerini sağlama olarak belirtmiştir.

Türkçe öğretiminin bir başka amacı da Milli Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen milli ve evrensel değerlere sahip, hoşgörülü olan, yaratıcı düşünen ve eleştirebilen, öz güveni yüksek bireyler yetiştirmektir (Ünalın, 2006: 1).

2.1.2. Metinler

Ana dili öğretiminde öğrencilerin dil bilinci ve duyarlılığı edinebilmeleri için en önemli kaynaklardan biri metinlerdir. Öğretimde kullanılan metinlerin dikkatle seçilmesi gerekmektedir. Türkçenin özensiz kullanıldığı, çocuk gerçekliğinin yok sayıldığı metinlerle öğrencilerin dil bilinci kazanması beklenemez (Sever vd. 2011: 12).

Türkçe Öğretim Programı'nda (2019) her sınıf düzeyi için sekiz tema belirlenmiştir. Bu temalardan 'Erdemler, Millî Kültürümüz, Millî Mücadele ve Atatürk' adlı temalar her sınıf düzeyinde zorunludur. Diğer temalar seçmeli olup kitap yazarları tarafından belirlenebilmektedir. Her sınıf düzeyinde sekiz tema ve her temada dört metin bulunmaktadır. Bu metinlerin üçü okuma biri ise dinleme/izleme metnidir. Her sınıf düzeyinde temalara uygun ve eşit dağılım olması kaydıyla sekiz serbest okuma metnine yer verilmiştir. Bu metinlerle beraber ders kitabında toplamda kırk metin yer almaktadır (MEB, 2019).

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre kitaplara alınacak metinlerin nitelikleri şöyle sıralanmıştır (MEB, 2019: 18):

- Ders kitaplarına edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk Cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından da eserlere yer verilmelidir.
- Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.
- Ders kitaplarında "Bu kitap için yazılmıştır." ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır.
- Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.
- Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden en fazla iki metin seçilmelidir.
- Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.
- Ders kitabındaki serbest okuma metinleri temaları destekler nitelikte olmalı, edebî ve estetik değer taşımalıdır.

- Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.
- Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.
- Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemseller söyleyiş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmemelidir. Metin içerisinde yer alan dönemseller farklılıklara yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir.
- Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü, sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir.
- Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir.
- Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.
- Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır.

2.1.3. Etkinlikler

Hem ders içi hem de ders dışında uygulanabilecek olan faaliyetleri kapsayan etkinlikler, günümüzde sıklıkla gündeme gelen ve tartışılan bir kavramdır. Öğrencinin aktif çabalarla öğrenmesini savunan yapılandırmacı yaklaşıma göre bu öğrenmenin gerçekleşmesinin yolu, merkezine öğrenciyi alarak tasarlanan etkinliklerdir (Güneş, 2007: 15). “Öğrenme etkinlikleri; öğrencilerin önceki öğrenmelerini geliştirmeli, yanlış öğrenmeleri düzeltmeli, ilgilerini çekmeli, sınıf içinde ve dışında anlamlı uygulamalar yapmaları için teşvik etmelidir.” (MEB, 2019: 7). Etkinlikler öğrencilerin dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini kullanması ve geliştirmesinin yanında bilişsel becerilerini de kullanmasına olanak sağlamaktadır (Çevik ve Güneş, 2017). Bu süreçte öğrencide ilgi uyandıran, öğrencinin aktif katılımıyla keşfederek öğrenmesini sağlayan etkinliklere ağırlık verilmelidir (Güneş, 2017: 273).

Derste kullanılan yöntem ve teknikler öğrencinin ne kadar fazla duyusuna hitap ederse öğretimde açıklık da bir o kadar artmaktadır. Edgar Dale tarafından oluşturulan ‘Yaşantı Konisi’nde açıklık ilkesinin öğretimdeki önemi vurgulanmış ve koni şu temellere dayandırılmıştır (Köksal ve Atalay, 2017: 12):

- En iyi öğrenme yolu bireyin kendi kendine öğrenmesidir.
- Öğretim etkinlikleri hazırlanırken basitten karmaşığa, somuttan soyuta, yakından uzağa ilkeleri dikkate alınmalıdır.
- Öğrenme ortamında sürece katılan duyu organı sayısı ile öğrenme düzeyi ve kalıcılığı doğru orantılı olarak artmaktadır.

Öğretim programlarının uygulama aşamasındaki en önemli unsurlarından biri de ders kitaplarıdır. Küçükahmet (2003) Türkçe ders kitaplarının, öğretim programlarının belirlediği amaçlara ulaşılmasında en önemli rolü üstlenen unsurlardan biri olduğunu ifade etmektedir. Türkçe Öğretim Programı’nda yer alan kazanımlara göre hazırlanan bu kitaplarda dört temel beceriye yönelik etkinlikler yer almaktadır. Öğretim programlarının somutlaşmış hali olan ders kitapları ve etkinlikler incelendiğinde Türkçenin bir bilgi değil beceri dersi olduğu kanısına varılmaktadır (Mutlu ve Yurt, 2019). Özbay’a (2012) göre Türkçe dersinin en önemli amaçlarından biri dinleme, konuşma, okuma, yazma olan dört temel beceriyi geliştirmek ve uygulayabilmektir. Ders kitaplarındaki etkinliklerin tüm öğrencilere hitap edebilmesi için öğrenci heterojenliğine uygun olarak tasarlanması önemlidir (Kurt ve Ekici, 2013: 45). Ama elbette Türkçe öğretiminin başarıya ulaşmasında sadece ders kitapları yeterli değildir. Ders kitaplarının yanında her türlü sözlük, kılavuz, etkinlik kitapları, film ve slaytlar, antolojiler vb. araçlar Türkçe öğretimi için önem taşımaktadır (Sandıkçı, 2006: 27).

Öğretim programlarının hedeflerini, amaçlarını, içeriklerini sınıf ortamına taşıyan ders kitaplarının öğrenciler için ilgi çekici, öğretmenler için ise eğitsel amaçlara ulaşmayı kolaylaştırıcı olması beklenmektedir. Ancak uygulama sürecinde ortaya çıkan sorunlar nedeniyle ders kitaplarına yönelik eleştiriler, tartışmalar ve araştırmalar devam etmektedir (Özdemir, 2019: 3).

2000 yılında yayımlanan Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni’nde “etkinlik yaklaşımı” temel yaklaşım olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşım Türkçeyi sadece dil bilgisi, kelime öğretimi, ezber vb. kısır döngülerden kurtarmış ve öğretimin çeşitli etkinliklerle yürütülmesi gerektiği kanaatine vardır (Güneş, 2017).

Bu yaklaşımla insan zihnine olan bakış açıları da genişlemiş ve farklı yorumlamalar yapılmaya başlanmıştır. Bireyin pasif durumdan kurtularak aktif duruma getirilmesi ve temel becerilerini kullanabilecek etkinliklerle buluşturulması gündeme gelmiştir (Sever vd. 2011). Öğrenciyi aktif hale getirecek en önemli ögenin öğretmen olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu nedenle yapılandırmacı yaklaşımı öğretmenlerin içselleştirmesi ve uygulamaya aktarması en önemli unsurdur (Arslan, 2021: 3). Öğretmenlerin temel görevlerinden biri de öğrencilerin bilgiyi yapılandırma sürecinde yanlış yönelmelerini önlemek ve onlara rehberlik etmektir. (Açıkgöz, 2011). Yılmaz (2007: 128) sınıf içinde etkinlikler uygulanırken öğrencilerin öğrendiklerinin eleştirmekten çekinmediği, farklı görüş ve önerileri konuşabilecekleri, arkadaşlarıyla etkili iletişim kurabilecekleri bir ortamın yaratılmasının önemine dikkat çekmiştir. Öğretmenler etkinlikleri yaptırırken öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarını göz önüne alarak ekleme veya çıkarmalar yapabilir (Bozpolat, 2012: 32). Yeni anlayış ile hazırlanan öğretim programları öğretmenlere bu imkânı sağlamaktadır.

2.1.4. Çoklu Zekâ Kuramı

“Çocuklar ve beyin hasarlı yetişkinlerle ilgili yaptığım günlük çalışmalar, beni insan doğasıyla ve bedensel yapısıyla ilgili olgular doğrultusunda derinden etkiledi. İnsanlar çok kapsamlı kapasite ve yeteneklerle dolu. Bir bireyin bir alandaki üstünlüğü, bir başka alandaki gücüyle karşılaştırılabilecek ve tahmin edilebilecek kadar basit değil.”

Howard Gardner

Geçmişten günümüze kadar birçok bilim insanı soyut bir kavram olan zekâyı açıklamaya çalışmıştır: Zekâ, birbirinden farklı kültürlerde değer bulan ürünler ortaya koyma, çözüme kavuşturulması gereken karışık yapıli problemleri keşfetme ve sorunlara çözüm üretebilme yeteneğidir (Gardner, 2021: 116). Öğrenebilme, öğrenilenleri eleştirebilme ve bilgileri soyutlayabilme yeteneğidir (Binbaşıoğlu, 1990).

Amaca uygun olarak davranma, akılcı düşünme, çevresindeki kişilerle etkili iletişim kurabilme potansiyelidir (Özguven, 1994). Piaget'e göre bireyin çevresine uyum sağlamasını sağlayan bir denge durumudur (Kulaksızoğlu, 2005).

Binet'e göre zekâ; kavrama, hüküm verme, akıl yürütme gibi üst düzey düşünme işlemlerinde kendini gösterir ve bireyin zekâsı zihinsel işlemler gerektiren problemlerle karşı karşıya bırakılarak ölçülebilir (Nuhoğlu Çamurcu, 2007: 16). Türk Dil Kurumu ise "İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlık, dirayet, zeyreklik, feraset" olarak tanımlamıştır (Türkçe Sözlük, 2011).

Zekâ kavramının araştırılmaya başlandığı ilk dönemlerde çeşitli testlerle bireyler 'zeki' veya 'zeki değil' diye sınıflara ayrılmaktaydı (Selçuk vd. 2004). Intelligence Quotient (IQ) diye adlandırılan bu testlerle bireyin sözel, sayısal, görsel vb. yetileri rakamsal olarak belirleniyordu. Geleneksel yöntem olarak adlandırılan IQ testleri çok yönlü olan bireyi sınırlı ölçütlerle sınıflama yolunu tercih etmiştir. Son yıllarda gündeme gelen ve üzerinde çalışmaların yapıldığı EQ yani duygusal zekâ, zekâ kavramının genişletilmesini sağlamıştır. Duygusal zekâ kavramını ortaya koyan ilk kişiler Salovey ve Mayer'dir. Daha sonra Goleman onları takip etmiştir. Salovey ve Mayer'e (1990) göre duygusal zekâ, kişinin hislerinin farkında olması, bunları kontrol edebilmesi, yönetebilmesi, duygularıyla ulaştığı bilgileri düşünce ve eylemlerinde kullanabilme becerisidir. Goleman iki tür zihnimiz olduğundan bahsetmiştir. Bunlardan ilki akılcı zihin, ikincisi ise duygusal zihindir (Tuğrul, 1999: 12). Duygusal zekâyı; duyguları anlama, ayırt etme, kontrol edebilme, günlük yaşamda kullanabilme olarak tanımlamıştır. Bu konuyla ilgili araştırma yapan kişiler farklı tanımlamalar yapsa bile duygusal zekâ becerilerinin geliştirilmesinin mutluluğu ve yaşam kalitesini arttırdığına dair konularda fikir birliği sağlamışlardır (Mutlu, 2019: 10).

Her bireyde doğuştan var olan zekânın farklı kültürlerde farklı şekillerde ortaya çıktığını savunan Gardner, geleneksel zekâ anlayışına karşı çıkmıştır (Bümen, 2005). Karmaşık yapıya sahip olan zekâyı sığ bilgilerle açıklamaya çalışan geleneksel zekâ anlayışı, zekâyı dar bir kalıp çerçevesinde değerlendirmiştir. Bu nedenle de insan beynini sınırlandırdığı ve insanın bilişsel, duyuşsal, devinişsel potansiyelini göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir (Gürel ve Tat, 2010). Günümüz çağdaş zekâ anlayışına göre ise zekânın tek tür değil çeşitli türlerinin olduğu savunulmaktadır.

Piaget, Vygotsky, Goleman, Thurstone vb. araştırmacılar zekânın sabit olmadığını aksine kendini sürekli geliştiren, değiştiren bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte zekâ; kalıtım, yaşantı ve çevreden etkilenen bir olgu olarak kabul edilmiştir (Demirel, 2006). Selçuk vd. (2004) zekânın genetik kalıtımımızla kodlanan, geliştirilebilir ve değişime açık bir yapı olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 1
Geleneksel ve Çağdaş Zekâ Anlayışı

Geleneksel Zekâ Anlayışı	Çağdaş Zekâ Anlayışı
<ul style="list-style-type: none"> • Zekâ, doğuştan kazanılır, sabittir, değişime uğramaz. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zekâ, gelişime ve değişime açık bir kavramdır.
<ul style="list-style-type: none"> • Zekâ, sayısal olarak ifade edilebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zekâ, kişinin problem çözüme sürecinde, performansında, ürün ortaya koyma aşamasında ortaya çıktığı için sadece sayısal verilerle ağıklanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir.
<ul style="list-style-type: none"> • Zekâ, tekildir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zekâ, çoğuldu ve çeşitli uygulamalarla ortaya konabilir.
<ul style="list-style-type: none"> • Zekâ, belli testlerle ölçülebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zekâ, bireyin içinde bulunduğu bağlam ile ölçülebilir.
<ul style="list-style-type: none"> • Zekâ, öğrencileri seviyelerine göre sıralamak ve onların gelecekteki akademik başarılarını tahmin etmek için kullanılır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zekâ, öğrencilerin gizil güçlerini anlamak ve onların başarılı olabilecekleri farklı yolları keşfetmek için kullanılır.

(Saban, 2010: 9).

Tablo 1’de görüldüğü gibi zekâ anlayışı geçmişten günümüze çeşitli değişiklikler göstermiştir. Günümüz eğitim anlayışında, çağdaş zekâ anlayışı temel alınmış durumdadır. Zekâyla ilgili en kapsamlı diyebileceğimiz çalışma yukarıda adı geçen Howard Gardner’ın alan yazına kazandırdığı Çoklu Zekâ Kuramı’dır. Gardner, 1983 yılında yayımladığı *Frames of Mind-Multiple Intelligences Theory* (Zihin Çerçevesi-Çoklu Zekâ Kuramı) adlı kitabında zekâyı yeniden yorumlamış, bilim dünyasına zekâyla ilgili yeni bir tanım kazandırmıştır. Gardner’a (2021: 115) göre zekâ, birden fazla işlevi olan, günlük hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik uygulanabilir çözümler üreten bir olgudur. Gardner, zekânın özelliklerini şöyle sıralamıştır (Selçuk vd. 2004: 12):

- 1- Her insan kendi zekâsını geliştirme yeteneğine sahiptir.
- 2- Zekâ, değişime uğrar ve başkalarına da öğretilir.
- 3- Zekâ, insandaki beyin ve zihin sistemlerinin birbiri ile etkileşimi ile ortaya çıkan çok yönlü bir olgudur.
- 4- Zekâ, çok yönlü özelliğe sahip olmasına rağmen kendi içinde bir bütündür.
- 5- Her insan çeşitli zekâ alanlarına sahiptir.
- 6- Her insan, zekâ alanlarından her birini belli bir düzeyde geliştirebilir.
- 7- Çeşitli zekâ alanları, genellikle bir arada belli bir uyum içinde çalışırlar.
- 8- Bir insanın her alanda zeki olabilmesinin birçok yolu bulunmaktadır.

Saban'a (2001: 66) göre Çoklu Zekâ Kuramı "bir eğitim öğretim felsefesidir." Bu kuramın asıl hedefi; zekânın birbirinden bağımsız olan yedi alandan oluştuğunu ve bunların zamanla, eğitimle, yaşantıyla geliştirilebileceğini ortaya koymaktır (Altan, 2011: 54). Kuramının oluşturulduğu ilk zamanlar yedi alana ayrılan zekâyâ, 1999 yılında yayımlanan *Intelligence Reframed (Zekâ Yeniden Yapılandı)* adlı kitapta sekizinci alan olarak Doğacı Zekâ eklenmiştir (Saban, 2010). Yapılan son çalışmalara göre yeni zekâ türlerinin de olabileceği araştırılmaktadır. Varoluşçu ve ahlaki zekâ üzerine araştırmalar devam etmektedir.

Çoklu Zekâ Kuramı; zekânın birden fazla parçadan meydana geldiğini ifade eden, her bireyin farklı öğrenme stiline sahip olduğunu vurgulayan, insanlardaki zekâyâ IQ temelli bakış açısını reddeden bir yaklaşımdır (Köksal, 2006).

Çeşitli alanlara ayrılan zekâ şu şekilde sıralanmaktadır (Gardner, 2021):

- Sözel-Dilsel Zekâ
- Matematiksel-Mantıksal Zekâ
- Görsel-Uzamsal Zekâ
- Müziksel-Ritmik Zekâ
- Bedensel-Kinestetik Zekâ
- Kişilerarası-Sosyal Zekâ
- Bireysel-Özedönük Zekâ
- Doğacı Zekâ

Sözel-dilsel zekâya sahip olan birey, dili hem yazılı hem sözlü olarak etkili kullanır. Bu etkili kullanım sadece ana dilinde değil başka bir dil kullanımında da geçerlidir (Canbay, 2011: 7). Bu bireylerde seslere, ritimlere, kelimelerin anlamlarına ve dilin farklı işlevlerine karşı hassasiyet vardır (Morgan, 1996: 5). Bireyin dilini bir masalcı, politikacı veya konuşmacı gibi sözlü olarak ya da bir yazar, gazeteci gibi yazılı olarak etkili bir şekilde kullanabilme yeteneğidir (Ünal Karagüven, 2018: 5). Lazear'a (2000) göre bu zekâ alanının yeterlikleri şunlardır (akt. Bümen, 2005: 10).

- Sözcükleri düzenini ve anlamını kavrama
- Açıklama, öğrenme ve öğretme
- Mizaha dayalı anlatım
- Yazılı veya sözlü olarak hitabet, ikna ve güdüleme
- Hatırlama ve geri getirme
- Dili araştırma yapmak için kullanabilme

Matematiksel-mantıksal zekâya sahip olan birey, olaylar arasındaki neden sonuç ilişkilerine, mantıksal çözümlenmelere, soyut işlemlere karşı duyarlıdır (Saban, 2010). Zekâ oyunlarında, yap-boz ve eleştirel düşünmede başarılıdırlar. Lazear'a (2000) göre bu zekâ alanının yeterlikleri şunlardır (akt. Bümen, 2005: 11).

- Soyut yapıları tanıma
- Tümevarım ve tümdengelim yoluyla akıl yürütme
- Bağlantıları ve ilişkileri fark etme
- Karmaşık hesaplamalar yapabilme
- Bilimsel yöntemler kullanabilme

Görsel-uzamsal zekâya sahip olan birey, görselleri, imgeleri şekiller yoluyla düşünür ve üç boyutlu nesnelere algılar ve ayırt eder (Canbay, 2011:7). Yer, zaman, biçim, desen gibi olgulara ve aralarındaki ilişkilere karşı hassas ve duyarlıdırlar (Saban, 2010). Lazear'a (2000) göre bu zekâ alanının yeterlikleri şunlardır (akt. Bümen, 2005: 12).

- Hayal gücü
- Zihinde canlandırma
- Yer yön bulma
- Nesnelere arasındaki ilişkiyi fark etme
- Objeler arasındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt etme

Müziksel-ritmik zekâyâya sahip olan birey, çevreden gelen seslere, müzik aletlerinin sesine karşı hassastır (Başbay, 2000). Olayları müziksel olarak algılar ve yorumlar (Canbay, 2011:8). Bilgileri en iyi müziksel ve ritmik olarak öğrenirler. Lazear'a (2000) göre bu zekâ alanının yeterlikleri şunlardır (akt. Bümen, 2005: 13).

- Müziğin ve ritmin yapısına değer verme
- Müzikle ilgili şemalar oluşturma
- Seslere karşı duyarlı olma
- Melodi ve sesleri taklit etme, yorumlama, yaratma
- Ton ve ritim değişikliklerini fark etme, tanımlama

Bedensel-kinestetik zekâyâya sahip olan birey, vücudunu ustalıkla kullanır. El, kol, zihin arasındaki denge ve koordinasyonunu etkili şekilde ayarlar. En iyi yaparak yaşayarak öğrenirler (Saban, 2010). Lazear'a (2000) göre bu zekâ alanının yeterlikleri şunlardır (akt. Bümen, 2005: 14).

- Vücut hareketlerini kontrol edebilme
- Bedenin farkında olma
- Zihin ve beden arasında güçlü bağ kurma
- Bedeni tümüyle iyi kullanma

Kişilerarası-sosyal zekâyâya sahip olan birey, insanlara iletişim kurmada, onların duygularını anlamada ve yorumlamada başarılıdır (Korkmaz, 2010: 25). Grup çalışmalarında aktiftirler. İşbirliği halinde diğer insanlarla bildiklerini paylaşır ve öğretirler (Saban,2010). Lazear'a (2000) göre bu zekâ alanının yeterlikleri şunlardır (akt. Bümen, 2005: 15).

- Sözlü ya da sözsüz iletişim kurma
- Karşısındaki kişinin duygularını anlayabilme
- Grupla işbirliği içinde çalışma
- Empati kurma

İçsel-bireysel zekâyâya sahip olan bireyler, kendilerini tanırlar. Sınırlılıkları bilirler. Hedefler oluşturur ve bu hedefler doğrultusunda çalışırlar. Bu bireyler kendilerine bir değer ve anlayış sistemi oluştururlar (Korkmaz, 2010: 26). Lazear'a (2000) göre bu zekâ alanının yeterlikleri şunlardır (akt. Bümen, 2005: 16).

- Odaklanma
- Düşünme
- Farklı duyguların farkında olma
- Öz'ünü tanıma
- Akıl yürütme
- Üstbilişsel düşünme

Gardner tarafından belirlenen zekâlara göre kişi, bir veya birden fazla zekâ türüne sahip olabilir. İnsanın yaptığı eylemleri değerlendirirken tek tip zekâyâ bağlı kalmak yetersizdir çünkü zekâ alanlarını birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir (Gardner, 2021: 123). Zaten karmaşık yapıya sahip olan insan zekâsının bazı yönleri hâlen tam olarak aydınlatılamamıştır.

Kalıtım; eğitime başlanılan yaş aralığı, aile ortamı vb. zekâ gelişimini etkileyen en önemli etmenlerdendir. Çocukluktan itibaren zengin bir öğrenme ortamına sahip olan bireylerin gelişimi diğerlerine göre daha hızlı olmaktadır (Özay Köse, 2018: 38). Gardner'a göre başarısız öğrenci yoktur, her öğrencinin başarılı olduğu en az bir alan vardır. Önemli olan bu başarılı olunan alanın fark edilip ortaya çıkarılmasıdır. Bunun yolu da sınıf içerisinde her zekâ alanına yönelik öğretim etkinliklerinin uygulanmasıdır (Demirtaş ve Duran, 2007: 209). İnsan doğasının zenginliklerine ancak farklılıkları dikkate alınarak ulaşılabilir; bu yolla tek tip insan oluşumundan uzaklaşarak toplumda çeşitlilik sağlanır (Kuzgun ve Deryakulu, 2004: 1). Toplumdaki insan çeşitliliği, çeşitli eğitim-öğretim anlayışlarını da beraberinde getirir. Çoklu Zekâ Kuramı ortaya atıldığı andan itibaren eğitimciler tarafından hemen kabul görmüş, zekâ türlerine dayalı öğretim etkinliklerine ağırlık verilmiş ve derslerde uygulanmaya başlanmıştır (Bümen, 2005: 31).

Çoklu Zekâ Kuramı'na öğretmenlerin gösterdiği sürekli ilgiden ötürü hiç kimse benden daha çok şaşırması olamaz. Zihin Çerçevesi'ni (1983) yazmayı bitirişimin üzerinden on beş yıl geçmesine rağmen hâlâ hemen her gün Çoklu Zekâ Teorisi'ni uygulamaya geçirme deneyleri yürüten okullardan söz edildiğini duyuyorum. (Gardner, 1999: 89).

Çoklu Zekâ Kuramı'nın eğitime ne katacağıyla ilgili sorulara Gardner, bu kuramın tek başına bir eğitim hedefi olmadığı; belirlenen zekâ türlerinin amaçlara ulaşmada güçlü bir araç olduğu cevabını vermiştir (Akar, 2006: 24).

Çoklu Zekâ Kuramı'nı derslerde uygulamanın en etkili yolu, öğretilecek konunun bir zekâ türünden diğerine nasıl uyarlanabileceği üzerinde düşündürmektir. Bunu başarıyla gerçekleştirmek için atılacak adımlar şöyle sıralanabilir (Armstrong, 1994: 97-99):

- Özel bir hedef ya da konu belirlenmesi: Öğretim planlarında olduğu gibi bir hedef belirleme söz konusudur. Hedefin açık anlaşılır ve net olması gereklidir.
- Anahtar soruların sorulması: Hedefi gerçekleştirmek için her bir zekâ ile ilgili sorular hazırlanır.
- Olasılıkların düşünülmesi: Belirlenen hedefe ulaşmak için sınıfta hangi yöntem, teknik ve materyallerin kullanılabileceği düşünülür.
- Beyin fırtınası: Her bir zekâ için kullanılabilecek öğretim yaklaşımları yazılarak listelenir. Her zekâ alanı için 20-30 fikir bulunmalıdır.
- Uygun faaliyetlerin seçilmesi: Seçilen hedeflere en uygun olan yaklaşımlar belirlenir.
- Aşamalı ders planının hazırlanması: Seçilen yaklaşımlar kullanılarak hedefle ilgili ders planı düzenlenir.
- Planın uygulanması: Gerekli materyallerin hazırlanmasıyla plan uygulanır. Gerekirse uygulama sırasında düzeltmeler yapılır.

Çoklu Zekâ Kuramı öğretim etkinlikleri, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal temellere dayalıdır (Kurt, Gümüş ve Temelli, 2013: 139). Etkinliklerinin kurama göre uyarlandığı okullarda, öğrencilerin hem akademik hem de sosyal başarılarının arttığı, derse aktif olarak katıldıkları ve odaklanmalarının arttığı gözlemlenmiştir (Goodnough, 2001). Kurama göre her zekâ psikolojik bir süreç gösterdiği için bu süreçlerin zekâ tabanlı bir yöntemle incelenmesi gerekmektedir. Kalem kâğıt ile yapılan geleneksel testlerin aksine –çünkü bu testler tek yönlüdür- zekâ tabanlı ölçümler sayesinde her zekânın farklı düşünme süreçleri ve performansları dikkate alınabilir (Talu, 1999: 169). Örneğin çocuğun dilsel becerilerini değerlendirmek için dağınık halde verilen cümle kalıplarının anlam bütünlüğünü sağlayacak şekilde metne dönüştürülmesi istenebilir.

Öğretim ortamı öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin dikkate alınarak düzenlendiği, ezbercilikten uzak ve öğrencinin güçlü zekâ türünü ortaya çıkaran şekilde düzenlenmelidir (Azar, Presley ve Balkaya, 2006: 46).

Çoklu Zekâ Kuramı ölçme ve değerlendirme tekniklerinin de yeniden yorumlanmasına ve geliştirilmesine sebep olmuştur. Ölçme teknikleri olarak portfolyolar, performans testleri, ilgi ve tutum ölçekleri, gözlem formları, günlük tutma gibi teknikler; değerlendirme tekniklerinde ise performans değerlendirme, rubrik ölçekleri ve kendini değerlendirme teknikleri kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca öğrencinin değerlendirilmesinde sadece öğretmenin değil öğrencinin velisinin, akranlarının ve hatta öğrencinin kendisinin de katkısının olması değerlendirmenin en önemli boyutlarından biri olarak kabul edilmiştir (Özkan, 2008: 343).

Öğretim programları hazırlanırken Çoklu Zekâ Kuramı dikkate alınmalı ve öğrencilerin zekâ türlerini belirlemeye ve geliştirmeye yönelik kazanımlar hazırlanmalıdır. Armstrong (1994: 42) Çoklu Zekâ Kuramı'na göre program ve ders planı hazırlamayla ilgili şu hususların dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir:

1. **Özel hedef ve konular üzerinde yoğunlaşma:** Sadece yıllık veya bireysel öğretim programlarında değil tüm öğretim programlarında bir hedefin belirlenmesi ve buna göre hareket edilmesidir. Hedefler açık, anlaşılır ve olarak ifade edilmelidir.
2. **Anahtar soruların sorulması:** Hedefi gerçekleştirmek ve zekâ türlerinin nasıl kullanılıp geliştirilebileceğini belirlemek için her bir zekâyla ilgili soruların hazırlanmasıdır.
3. **Olasılıkların düşünülmesi:** Her bir zekâyla ilgili neler yapılabileceği düşünülerek sınıfta kullanılacak yöntem, teknik ve materyaller tasarlanır.
4. **Beyin Fırtınası:** Çoklu Zekâ planlama sayfaları kullanılarak her bir zekâ için kullanılacak öğretim yaklaşımlarıyla ilgili akla gelen her şey yazılarak beyin fırtınası yönteminin kullanılmasıdır.

2.1.5. Doğacı Zekâ

“Benim bir karıncaya ulu nazarım vardır.”

Yunus Emre

Doğa, Türkçe Sözlük’te (2011) “Kendi kuralları çerçevesinde sürekli gelişen, değişen canlı ve cansız varlıkların hepsi” olarak tanımlanmıştır. Çevre, tabiat, natür adlarıyla da bilinen doğa; canlı ve cansız varlıklar bakımından çeşitlilik gösteren; etkileyen, etkilenen, değişen, değiştiren, kendini yenileyebilen; insan etkisi dışında oluşmuş, sınırlarının kesin çizgilerle çizilemeyeceği bir sistemdir.

Tarih boyunca insanlar doğayı kutsallaştırmış, ona tapmış aynı zamanda da onu tahrip etmiştir (Aydın ve Zümrüt, 2013). Toplumların kendilerini gerçekleştirdiği, manevi olarak beslendiği, tüm imkânlarından faydalandığı bütününe tamamına doğa denilmektedir (İlboğa ve Aygül, 2015: 66). Doğa ile insan en fazla etkileşim halinde olan varlıklardır. Fakat doğa, insan faktörü olmadan da varlığını sürdürebilirken insanın doğa olmadan varlığını devam ettirmesi mümkün değildir. İnsan; yemek, içmek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için doğa unsurlarına gereksinim duymaktadır. Var olduğu andan itibaren insan; toprağı işlemiş, tatlı ve tuzlu su kaynaklarını kullanmış, ısınma, barınma ihtiyaçlarını doğadan karşılamıştır.

İnsan, varlığını devam ettirmek için muhtaç olduğu doğayı tahrip de etmektedir. Bu tahribatın önüne geçilebilmesi ve insanların bilinçlendirilmesinin en etkili yolu eğitimidir. İlk olarak ailede daha sonra okul öncesi ve devamında verilen eğitimle çocuklara doğa bilinci kazandırılmalı ve doğanın kendini yenilemesine, düzelmesine destek verilmelidir. Bu amaçla çocuklara verilen ‘çevre eğitimi’ özel bir eğitim alanı olarak sisteme girmiş ve çevreye dair çözüm arayışlarına yöneltmiştir. Bu doğrultuda 1990 yılında UNESCO ile Başbakanlık Çevre Müsteşarlığının beraber düzenledikleri “Türkiye Çevre ve Öğretimi Ulusal Çevre Strateji ve Uygulama Planları Semineri” ile ülkemizde de çevre eğitimi tanımlanmıştır ve ilkeleri belirlenmiştir (Özdemir, 2007). MEB tarafından İklim Değişikliği Çalıştayı’nın düzenlenmesi, İklim Değişikliği Eylem Planı’nın hazırlanması ve seçmeli olan Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği dersi son yıllarda bu alanda atılmış önemli adımlardır.

Gardner'ın belirlediği yedi farklı zekâya ek olarak 1995 yılında Doğacı Zekâ sekizinci zekâ olarak kabul edilmiş ve bu alanda çalışmalar başlamıştır. Gardner, Doğacı Zekâ'yı bitkileri, hayvanları tanıma ve sınıflandırma yeteneği olarak tanımlamıştır (Bümen, 2005: 18).

Checkley'in 1997 yılında Howard Gardner ile yaptığı bir söyleşide Doğacı Zekâ'yla ilgili "Size doğacı (natüralist) zekâyı elinizdeki zekâlar koleksiyonuna eklemeyi düşündüren şey ne oldu?" sorusuna verdiği cevap şöyledir (akt., Tarman, 2000).

Benden birisi, sınıflandırma hakkında gerçek bir üstünlüğe sahip olan büyük bir biyologun, farklı türler ile ilgili şeyleri anlayabilme ve doğadaki kalıpları tanıyıp objeleri sınıflandırabilmedeki başarısını açıklamamı istedi. Bu tür bir beceriyi açıklamak için diğer zekâları da uygun olmayan yollarla elden geçirmem gerekeceğini fark ettim. Böylece doğayı sınıflandırma yeteneğinin ayrı bir zekâ olup olmayacağını düşünmeye başladım. Bu nedenlerden birincisi, insanoğlu olarak hayatta kalabilmemiz için gerekli olan bir zekâydı. Örneğin hangi hayvanları avlayacağımızı ve hangilerinden kaçacağımızı bilmemiz için gerekliydi. İkincisi, bu zekâ sadece insanoğlu ile sınırlı değildi. Diğer hayvanların da hayatta kalabilmesi noktasında beyinde doğa zekâsının varlığını destekleyen bulgulardı. Beyinde özellikle doğasal olarak nitelendirilen şeyleri tanımaya ve adlandırmaya ayrılmış bazı noktalar var.

Doğacı Zekâ'ya sahip olan birey doğanın ve doğa unsurlarının bilinçli olarak farkına varır. Bu farkındalığı üst bilişsel yöntemlere çözümleyebilir. Doğadaki canlıların farkına varır, onları eşleştirir, sınıflandırır, ayırt eder (İflazoğlu, 2003). Vural'a (2005: 259) göre bu zekâ "doğadaki canlıları tanıma, fark etme, canlıların varlıkları ve yaratılışları üzerine düşünebilmektir." Bireyin doğal kaynaklara ve çevreye yoğun ilgisinin bulunması; bitki ve hayvan varlığının farkına varması, bunların ayrımını doğal dünyada yapması ve üretken olabilme yeteneğidir (Ünal Karagüven, 2018: 7).

Bu zekâyı sahip olan bireyler dürbün, teleskop vb. araçlarla çevreyi ve uzayı gözlemlemekten, keşif yapmaktan keyif alırlar (Nolen, 2003:139). Bu zekâ için farklı isimlendirmeler de kullanılır: Doğa zekâsı, ekolojik zekâ (Canbay, 2011: 9), doğasal zekâ, tabiat zekâsı (Temiz, 2007: 33) bunlara örnektir. Lazear'a (2000) göre bu zekânın yeterlikleri şunlardır (akt. Bümen, 2005: 18):

- Doğa ile bütünleşme
- Bitki örtüsüne karşı duyarlılık
- Canlılar ile etkileşim kurma ve onları koruma
- Doğadaki olaylara karşı duyarlı olma ve fark etme
- Bitki ve hayvanları tanıma ve sınıflandırma
- Bitki yetiştirme

Bu zekâya sahip olan birey, doğanın bir parçası olduğunun farkında olur. Yaşamını sürdürebilmek için karşılıklı bir etkileşim içinde olduğunun bilincindedir. Doğacı Zekâ, insanı doğaya daha az zarar vermeye ve daha yaşanabilir bir hayat sürmeye yöneltir (Goleman, 2010: 45-47). Bu zekânın özelliklerinden biri de sadece yaşanılan çevrenin değil evrensel olan tüm çevre unsurlarının farkına varmak, korumak ve değişiklikleri açıklayabilmektir (Armstrong, 1994). Bu zekâya sahip olan bireyler biyoloji, zooloji, veterinerlik, çiftçilik, fotoğrafçılık, dalgıçlık, dağcılık gibi alanlara ilgi duyar. Kendilerini doğanın bir parçası olarak hissettiklerinde mutlu olurlar (Korkmaz, 2010: 30). En iyi öğrenmeyi doğayla iç içe oldukları durumlarda gerçekleştirirler.

Alan yazın incelendiğinde bu zekâya yönelik birçok tanımın yapıldığı belirlenmiştir. Ayrıca bu zekâya sahip olan kişilerin özellikleri sınıflandırılmıştır. Tüm bu çalışmalar incelenerek Doğacı Zekâ'yla ilgili tanımlardaki ortak noktalar belirlenmiş ve aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Bümen 2011; Canbay 2011; İnan 2015; Lazear 2000; Saban 2010; Selçuk vd. 2004; Vural 2005):

1. Doğal yaşamın bir parçası olduğunu bilir, bundan keyif alır.
2. Doğa ile etkileşim halinde olduğunun farkında olur.
3. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.
4. Doğadaki canlılarla etkileşim kurar.
5. Doğada yaşayan her varlığa ilgi duyar.
6. Doğal yaşamdaki değişikliklere karşı duyarlıdır.
7. Doğa olaylarına karşı meraklıdır. Sebep ve sonuçlarını açıklar.
8. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.
9. Toprağı verimli kullanır. (Bitki yetiştirme, tarımla uğraşma, çiçek yetiştirme vb.).
10. Doğanın sahip olduğu dengeyi ve düzeni bilir.

11. Doğal yaşamın geleceğine dair öngörülerde bulunur.
12. Canlı ve cansız nesnelere fark edip sınıflandırır.
13. Hayvan besler ve bakımını yapar.
14. Açık havada kendisini iyi hisseder.
15. Bahçe işleriyle uğraşmaktan keyif alır.
16. Doğayla ilgili durumları betimler.
17. İklim olaylarına, yeryüzü şekillerine, gökyüzüne karşı ilgilidir.
18. Doğanın ve insanın var oluşu hakkında düşünür.
19. Doğadaki unsurlarla insan arasındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt eder.
20. Bitki ve hayvanları tanıyıp sınıflandırır.

Doğacı Zekâ ile diğer zekâlar arasında ilişki söz konusudur. Örneğin içsel zekâsı baskın olan insanların toplumdan uzak ve yalnız olma istekleri Doğacı Zekâ'sı baskın olan kişilerle benzerlik gösterebilir. Bireyin iç dünyasına dönmek istemesi ile doğanın güzelliklerine dönme doğayla iç içe vakit geçirme isteği çoğu zaman örtüşmektedir (Selçuk vd., 2004).

2.1.5.1. Doğacı Zekâ Kuramına Göre Metin/Etkinlik Hazırlama

Öğretim programları hazırlanırken sadece bir zekânın değil konunun içeriği ve yapısına uygun olan birden fazla zekâyı ortaya çıkarabilecek metin seçimi ve etkinlik tasarımının yapılmasına dikkat edilmelidir. Böylelikle bireyin kullanılmayan, gizil kalan potansiyelinin ortaya çıkarılması sağlanır (Kırbaçoğlu Kılıç vd., 2014: 76). Zaten günümüz eğitim anlayışı da öğretmenlerin sınıfa gelip bilgi aktaran konumunda olduğu öğrencilerin de sorgulamadan kabul ettiği anlayıştan uzaklaşmıştır. Artık bireylerin düşünme becerileri başta olmak üzere kişisel gelişimlerine öncelik vermek daha önemli hale gelmiştir. Bu nedenle hazırlanan öğretim programlarında da “etkinlik temelli” öğretim temele alınmış ve her öğrenciye hitap edecek metin/etkinlik seçimlerinin yapılmasına dikkat edilmiştir (Kurudayıoğlu ve Çetin, 2015: 12).

Tablo 2’de Gardner tarafından belirlenen sekiz farklı zekâyı göre hem ders içinde hem de ders dışında uygulanabilecek etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 2

Çoklu Zekâ Kuramı'na Göre Uygulanabilecek Etkinlikler

Sözel/Dilsel Zekâ	Hikâye yazma, masal anlatma, beyin fırtınası, kelime oyunları, bireysel okuma, çalışma yaprakları, tartışma grupları oluşturma, ders anlatımı
Mantıksal/Matematiksel Zekâ	Gruplama ve sınıflandırmalar, Venn diyagramları, bulmacalar, satranç ve dama gibi strateji oyunları, problem çözme alıştırmaları
Görsel/Uzamsal Zekâ	Grafikler, tablolar, bilgisayar grafik yazılımları, fotoğraflar, videolar, slaytlar, filmler, görsel düşünme alıştırmaları, üç boyutlu yapılar inşa etme
Bedensel/Kinestetik Zekâ	Sınıf tiyatroları, iş birliği ve rekabet gerektiren oyunlar, el işleri, fiziksel eğitim aktiviteleri, oyun hamuru ve kil gibi nesnelere uğraşmak
Müziksel/Ritmik Zekâ	Arka fon müziği, ritimler, şarkılar ve melodiler, müziksel içerikler, piyano, gitar gibi enstrümanlar kullanma, ritmik hareket gerektiren uğraşlar
Sosyal/Kişilerarası Zekâ	Etkileşimli yazılımlar veya internet platformları, beyin fırtınası, grup oturumları, simülasyonlar, masa oyunları, İş birlikçi öğrenme, empati kurmayı gerektirecek örnek olaylar
İçsel Zekâ	Bağımsız çalışma, bireysel projeler ve oyunlar, ödev seçenekleri, çalışmak için özel alanlar, kendi kendine öğrenme programları
Doğa Zekâsı	Doğaya yönelik yazılımlar, doğa videoları ve filmleri, doğa yürüyüşleri, akvaryumlar gibi taşınabilir ekosistemler, sınıftaki bitki ve hayvanlar, bitki yetiştirme onları sulama, hayvanat bahçesine gitmek

(Şahin Tımar, 2010: 25-26).

Her zekâyâ göre farklı metin/etkinlik seçimleri yapılabileceği gibi aynı metin veya etkinlik içerisinde birden fazla zekâ da kullanılabilir. Örneğin yöntem olarak yaratıcı dramının seçildiği bir ders içi etkinlik sayesinde hem sözel hem bedensel hem de sosyal zekâ aktif olarak kullanılabilir. Bu zekâlardan birine veya birden fazlasına sahip olan öğrenci için ders daha zevkli ve öğretici hale gelebilir. Bu nedenle öğretim programlarını hazırlayan uzmanlar ve sınıf içerisinde rehber konumunda olan öğretmenler, bütün zekâ türlerine eşit derecede önem vermelidir.

Materyal seçiminde ve kullanımında tüm zekâları geliştirici veya tüm zekâları kullanmaya yönelik etkinlikler hazırlanmalıdır. Zekâlardan birinin kullanımını diğer zekâların da gelişmesine yol açabilir böylelikle bireyde güçlü olan zekâlar sayesinde zayıf olan zekâların da ilerlemesi sağlanır (Vural, 2005).

Metinle ve metne yönelik hazırlanmış etkinliklerle karşılaşan öğrenciler; dili kullanmayı, düşüncelerini sınıflandırıp ifade edebilmeyi, önceki bilgileri ile yeni bilgilerini kullanarak metinlerarası okuma yapmayı öğrenebilmektedir (Üründü, 2011: 25). Metin okuma sonrasında gerçekleştirilen etkinliklerde amaç, belirlenen tema veya kavramın daha iyi öğretilmesine yardımcı olmaktır (Arslan, 2009: 148). Doğa ve Evren teması altında metinlerin içeriğine uygun olarak kullanılacak etkinlik önerileri aşağıda sıralanmıştır (Bümen, 2001; Selçuk vd. 2004):

- İşlenen konuyu doğa ile ilişkilendirme
- Bitki yetiştirme
- Belgesel izleme
- Konuyu öğrenen kişinin bir kuş, bir balık yada bir volkan olduğunu hayal ederek empati kurma
- Harfleri hayvan ya da bitkilere benzetme (k=kedi)
- Doğayla ilgili çeşitli koleksiyonlar yapma
- Yakın çevre ile öğrenilenler arasında ilişki kurma
- Bir doğa videosu yapma
- Doğal zenginliklere geziler düzenleme
- Harflerin okunuşunu hayvan seslerine benzetme
- Hava durumunu takip etme
- Doğada zaman geçirme
- Bir doğa olayındaki değişimleri kaydetme
- Doğa fotoğrafları çekme

Öğrencilerin dil, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirmek için kitap yazarlarının, öğretmenlerin, yayınevlerinin yapılandırmacı ve etkinlik yaklaşımlarını iyi bilmeleri; belirlenen temalar doğrultusunda metin seçimi, etkinlik hazırlama, seçme, uygulama, değerlendirme süreçlerine dikkat etmeleri gerekmektedir.

Bu doğrultuda Türkçe kitapları, birbirine benzeyen, tekrar içerikli etkinlikler yerine birbirini tamamlayan, öğrencinin aktif olarak rol aldığı, hem arkadaşlarıyla hem de çevresiyle etkileşime geçtiği, dilsel ve zihinsel becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerle zenginleştirilmelidir (Çevik ve Güneş, 2017: 285).

2.2. İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde doğrudan Doğacı Zekâ ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Çalışmalar hep yüksek lisans düzeyinde olup bu konuda henüz doktora düzeyinde bir çalışma yapılmamıştır. Bu bölümde sınırlı sayıda bulunan bu çalışmalara yer verilmiştir.

Canbay (2011), “Behiç AK’in Çocuk Kitaplarının Doğacı Zekâ Alanı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde, çocuk kitaplarında bulunan doğayla ilgili durumların Doğacı Zekâ ile ilişkilendirilmesini amaçlamıştır.

Çalışmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Alan yazında Doğacı Zekâ ile ilgili bulunan çalışmalar incelenmiş ve bir kitap inceleme formu oluşturulmuştur. (Canbay, 2011: 22). Behiç AK’in çocuk kitapları, oluşturulan bu formun maddelerine göre incelenmiş ve iki kitap hariç tüm kitapların belirlenen ölçütleri taşıdığı bulgusuna ulaşılmıştır (Canbay, 2011: 48). Bu çalışma, Doğacı Zekâ ile ilgili lisansüstü çalışmaların başlamasına öncülük etmesi adına önemlidir.

Oran’ın (2020), “4-6 Yaşa Yönelik Resimli Çocuk Kitaplarının Doğacı Zekâ Alanı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi, resimli çocuk kitaplarının Doğacı Zekâ açısından incelemesi yönünden önem arz etmektedir. Çalışma kapsamında 2018-2019 eğitim öğretim yılında Türkiye’nin beş farklı ilindeki okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan 50 öğretmene kartopu örnekleme tekniği ile ulaşılmıştır. Öğretmenlerden sınıflarında bulunan öğrencilerin en sık okuduğu resimli çocuk kitaplarından 5 tanesinin isimlerini yazmaları istenmiştir. Bu veriler sonucunda toplam 185 adet kitap belirlenmiş ve çalışmanın materyalini oluşturulmuştur. Çalışmada, Canbay’ın (2011) “Kitap İnceleme Formu” esas alınmıştır. Sonuç kısmında, incelenen kitapların Doğacı Zekâ’nın pek çok özelliğine sahip olduğu ve eğitimde kullanılabilir olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Oran, 2020: 44).

Deniz (2016), “Ailelerin Fen ve Doğa Etkinlikleri İle İlgili Okuryazarlıklarının Çocukların Doğacı Zekâ Düzeylerini Etkilemesinin İncelenmesi ” adlı yüksek lisans tezinde, okul öncesi eğitimi gören ve Doğacı Zekâ’sı yüksek olduğu görülen çocuklarda bu zekâyâ sahip olmalarında ailelerinin etkisinin olup olmadığının tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın örneklemini, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uygulama Kreş ve Anaokuluna devam eden 36-72 aylık 150 çocuk ve onların ebeveynleri oluşturmuştur.

Öğrenci ve anne-babalarına yönelik çeşitli ölçekler hazırlanmış ve uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların Doğacı Zekâ envanteri puanları ile çocuk yaşı arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Çocuk zekâ puanları ile ailelerin fen okuryazarlığı tutumları arasında anlamlı bir fark görülüp negatif bir ilişki bulunmuştur. Çocukların zekâ puanları ile ailelerin çocuklarıyla birlikte gerçekleştirdiği fen ve doğa etkinlikleri arasında anlamlı bir fark görülüp pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ailelerin fen ve doğa okuryazarlığı tutumları ile aile aktivite toplamları arasında anlamlı bir fark olup negatif bir ilişki bulunmuştur (Deniz, 2016: 126).

Meyer (1998), “Learning and Teaching Through the Naturalist Intelligence” adlı çalışmasında Çoklu Zekâ Kuramı çalışmasını konu edinmiş, Doğacı Zekâ’yı genel hatlarıyla ele almış ve eğitim açısından incelemiştir. Doğacı Zekâ’nın eğitim-öğretim ortamında uygulanabilmesi için ‘Doğacı Zekâ için öğrenme stratejileri’ (Meyer, 1998: 11) adlı bir liste hazırlamış ve çalışmasında yer vermiştir. Bu nedenle Meyer’in çalışması için Doğacı Zekâ ile ilgili yurt dışında yapılan öncü çalışmadır denilebilir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, verilerin toplanması, verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma, betimsel tarama modeli ve doküman incelemesi yöntemi ile yapılmıştır. Karasar (2013: 77) tarama modelini, geçmişte veya günümüzde hâlen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimleme; araştırmaya konu olan bireyi veya nesneyi, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi nitelendirme olarak açıklar. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgularla ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin analizine dayanan yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu çalışmanın evrenini Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel okullarda okutulan Türkçe kitapları; örneklemini ise yine bu okullarda okutulan ve 2019 Türkçe Öğretim Programı'na göre hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe kitapları oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Doğacı Zekâ ile ilgili alan yazında bulunan çalışmaların incelenmesi sonucu Canbay tarafından oluşturulan “Kitap İçerik İnceleme Formu” araştırmanın veri toplama aracıdır (Ek. 1). Formun kullanımı için gerekli izinler alınmıştır (Ek. 2).

Canbay (2011: 22) tarafından hazırlanan inceleme formuna, bu araştırmanın amaçlarına ulaşması için eklemeler veya çıkarmalar yapılmış ve forma son şekli verilmiştir. İnceleme formu iki ölçme değerlendirme ve biri Türkçe eğitimi uzmanı olan üç kişi tarafından incelenmiştir. Görüşler doğrultusunda kitap içerik inceleme formunda şu değişiklikler yapılmıştır:

Sınıflandırma boyutuna “Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” ve “Doğayla ilgili atasözlerine/deyimlere/özdeyişleri bilir.” maddeleri eklenmiştir.

Doğa Sevgisi boyutuna “Hayvanları sever ve onların bakımını yapar” ve “Doğada vakit geçirmekten keyif alır” maddeleri eklenmiş; “Hayvan besler.” ve “Doğa gezilerini sever/yapar.” maddeleri çıkarılmıştır.

Farkında Olma boyutuna “Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.”, “Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.”, “Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.” “Çevreci kurum ve kuruluşları tanır.”, “Doğanın sahip olduğu denge ve düzeni bilir.”, “Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.” ve “Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.” maddeleri eklenmiş; “Hayvanları koruma konusuyla ilgilenir.”, “Doğanın insana etkisini fark eder.” , “İnsanın doğaya etkisini fark eder.” ve “İnsanın var oluşunun nedenlerini ve kendi var oluşunu düşünür.” maddeleri çıkarılmıştır.

Oluşturulan inceleme formunun son şekli aşağıda verilmiştir (Ek-3):

1. Boyut: Sınıflandırma

- 1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri- bilir.
- 1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.
- 1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.
- 1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.

1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.

1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.

1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir.

2. Boyut: Doğa Sevgisi

2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.

2.2. Hayvanları sever ve onların bakımını yapar.

2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.

2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.

2.5. Doğayla ilgili filmlere ve belgesellere ilgi duyar.

3. Boyut: Farkında Olma

3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.

3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.

- 3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.
- 3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.
- 3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.
- 3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.
- 3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.
- 3.8. Çevreyi koruma konusuyla ilgilenir.
- 3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar
- 3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.
- 3.11. Doğanın sahip olduğu denge ve düzeni bilir.
- 3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
- 3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.
- 3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.

Son şekli verilen kitap içerik inceleme formuyla 2019 Türkçe Öğretim Programı'na göre hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe kitaplarında yer alan metinler ve etkinlikler incelenmiştir. Metinler incelendikten sonra elde edilen tekrar sıklıkları, bulgular kısmında tablolar halinde listelenmiş ardından Doğacı Zekâyı geliştirebilecek etkinliklere ve yorumlara yer verilmiştir. Sonuç kısmında, tekrar sıklıkları grafiklerde gösterilerek genel değerlendirme yapılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi sürecinde,

5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe kitaplarında Doğa ve Evren temasında bulunan 3'ü okuma 1'i dinleme 1'i serbest okuma metni olmak üzere toplam 20 metin oluşturulan inceleme formuna göre incelenmiştir.

5. sınıfta 45 etkinlik, 28 tema sonu değerlendirme sorusu; 6. sınıfta 33 etkinlik, 4 tema sonu değerlendirme sorusu; 7. sınıfta 34 etkinlik, 18 tema sonu değerlendirme sorusu ve 8. sınıfta 34 etkinlik, 9 tema sonu değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Çalışmada toplam 146 etkinlik ile 59 tema sonu değerlendirme sorusu inceleme formu kapsamında ele alınmış ve bulgular kısmında değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, incelenen kitaplarla ilgili elde edilen bulgulara ve yorumlarına yer verilmiştir.

Çalışmada 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe kitaplarında Doğa ve Evren temasında yer alan metinlerin/etkinliklerin Doğacı Zekâ açısından göre incelenmesi amaçlanmıştır. Metinler ve etkinlikler Canbay (2011: 22) tarafından hazırlanan kitap içerik inceleme formuna göre incelenmiştir. Formda bazı değişiklikler yapılarak uzman görüşü alınmış ve forma son şekli verilmiştir.

Bu çalışmada şu soruların cevabı aranmaktadır:

- 2019 Türkçe Öğretim Programı'na göre hazırlanan 5, 6, 7, ve 8. sınıf kitaplarında Doğa ve Evren teması altında yer alan metinlerde ve etkinliklerde Doğacı Zekâ'ya ait unsurlara ne sıklıkla rastlanmaktadır?
- 2019 Türkçe Öğretim Programı'na göre hazırlanan 5, 6, 7, ve 8. sınıf kitaplarındaki Doğa ve Evren teması altında yer alan metinler ve etkinlikler, Doğacı Zekâ'yı geliştirmek için yeterli midir?
- Türkçe dersleri kapsamında öğrencilerin Doğacı Zekâlarını geliştirmeleri mümkün müdür?

Bu soruların cevapları 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe kitaplarının bütünlüğü içinde aranacaktır.

4.1. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Kitaplarında Doğa ve Evren Temasında Yer Alan Metinler ve Etkinlikler

Ders kitapları eğitim-öğretim hayatının en temel kaynaklarından denilebilir. Bu nedenle ders kitaplarıyla ilgili birçok çalışma yapılmış, eski çağlardan günümüze kadar ihtiyaçlar doğrultusunda birçok değişikliğe uğramış ve gelişmiştir (Sülükçü, 2018: 306). Hazırlanan ders kitapları hedef kitlenin özellikleri ve ilgi alanları dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

Türkçe kitabında yer alan metinlerin işlenişinde gözlem yapma, inceleme, eleştirme, araştırma etkinliklerinde bulunabilme imkânı oluşturulmalı ve öğrencinin kitapta kendinden bir şeyler bularak bilgiyi yeniden yapılandırması sağlanmalıdır (Özbay, 2003: 66).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2019 Türkçe Öğretim Programı'na uygun olarak hazırlanmış olan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe kitaplarında Doğa ve Evren temasında toplam 20 metin bulunmaktadır. Bu metinler aşağıda sıralanmıştır:

5. Sınıf Türkçe Kitabında Yer Alan Metinler:

- Bu Nehir Bizim
- Okland Adası
- Deprem
- Sakın Kesme
- Yarın Gene Sabah Olacak

6. Sınıf Kitabında Yer Alan Metinler:

- Kiraz Yaylaları
- Rüzgâr
- Son Kuşlar
- Kış Uykusu
- Üç Fil

7. Sınıf Kitabında Yer Alan Metinler:

- Küçük Yunus
- Son Leylek
- Güz
- Dünya Kadar Plastik
- Kır Çiçekleri

8. Sınıf Kitabında Yer Alan Metinler:

- Yılkı Atı
- Rüzgâr
- Gündüzünü Kaybeden Kuş

- Hava Kirliliği
- Canberra (Kanberra)

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe kitaplarının Doğa ve Evren teması altında toplam 146 etkinlik ve 59 tema sonu değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Etkinliklerin ve tema sonu değerlendirme sorularının sınıf düzeylerine ve metinlere göre dağılımı aşağıda sıralanmıştır:

5. sınıf düzeyinde toplam 45 etkinlik ve 28 tema sonu değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Etkinliklerin metinlere dağılımı şoyledir:

- Bu Nehir Bizim: 12 etkinlik
- Okland Adası: 10 etkinlik
- Deprem: 11 etkinlik
- Sakın Kesme: 12 etkinlik

6. sınıf düzeyinde toplam 33 etkinlik ve 4 tema sonu değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Etkinliklerin metinlere dağılımı şoyledir:

- Kiraz Yaylaları: 8 etkinlik
- Rüzgâr: 8 etkinlik
- Son Kuşlar: 11 etkinlik
- Kış Uykusu: 6 etkinlik

7. sınıf düzeyinde toplam 34 etkinlik ve 18 tema sonu değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Etkinliklerin metinlere dağılımı şoyledir:

- Küçük Yunus: 10 etkinlik
- Son Leylek: 8 etkinlik
- Güz: 8 etkinlik
- Dünya Kadar Plastik: 8 etkinlik

8. sınıf düzeyinde toplam 34 etkinlik ve 9 tema sonu değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Etkinliklerin metinlere dağılımı şoyledir:

- Yılkı Atı: 10 etkinlik
- Rüzgâr: 8 etkinlik
- Gündüzünü Kaybeden Kuş: 8 etkinlik
- Hava Kirliliği: 8 etkinlik

Kitaplarda bulunan 20 metin, 146 etkinlik ve 59 tema değerlendirme sorusu veri toplama araçları bölümünde ve ekler kısmında (Ek. 3) verilen inceleme formu ile incelenmiştir.

4.2. Metinlerde ve Etkinliklerde Doğacı Zekâyla İlgili Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde 2019 Türkçe Öğretim Programı'na göre hazırlanmış olan 5, 6, 7 ve 8. sınıf kitaplarında Doğa ve Evren teması altında bulunan metinler ve etkinlikler **sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma** olmak üzere üç boyutta incelenmiştir. Her boyut için farklı tablolar oluşturulmuştur. Sınıflandırma boyutunda 7, doğa sevgisi boyutunda 5, farkında olma boyutunda ise 14 özellik bulunmaktadır (Ek. 3). Bu özellikler doğrultusunda her sınıf seviyesinde bulunan metinler incelenmiş, amaca en iyi hizmet eden cümle, örnek olarak verilmiştir. Doğacı Zekâ ile ilgili örneklerin bulunamadığı maddeler boş bırakılmıştır. Tekrar sıklığının birden fazla olduğu durumlarda ise diğer örnekler tabloların altında sıralanmıştır. İncelenen metinlere dinleme ve serbest okuma metinleri de dâhil edilmiştir.

Metinlerin incelenmesinden sonra etkinlikler de belirlenen üç boyut doğrultusunda incelenmiştir. Doğacı Zekâ'yı geliştirebilecek olan etkinlikler belirlenerek ilgili görselleri verilmiştir. İncelenen etkinlikler arasında hazırlık çalışmaları ve tema sonu değerlendirme soruları da bulunmaktadır.

4.2.1. 5. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablolarda 5. sınıf Doğa ve Evren temasında yer alan Bu Nehir Bizim, Okland Adası, Deprem, dinleme metni Sakın Kesme ve serbest okuma metni Yarın Gene Sabah Olacak adlı metinler kitap içerik inceleme formunun sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma boyutları (Ek. 3) açısından incelenmiştir. Her tablonun sonunda bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 3
Sınıflandırma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 5. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

1. Boyut Sınıflandırma	Özelliğin Bulunduğu Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri bilir.	-Sakın Kesme	“Bunları kes, o baltanla çürümüş ağaçları yere ser.” (Sakın Kesme, Dinleme Metni).	2
1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.	-Yarın Gene Sabah Olacak -Deprem	“Denizler de yeniden dalgalanmaya başlayacak.” (Yarın Gene Sabah Olacak, s. 99).	2
1.3. Doğadaki canlıları tanıır ve özelliklerini bilir.			
1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.			
1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.	-Okland Adası	“Denizin temizliği, koyların güzelliği dillere destan.” (Okland Adası, s. 79).	4
1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamını bilir.	-Deprem	“Okuldayken depremler hakkında pek çok şey öğrendik.” (Deprem, s. 85).	2

1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir	-Sakın Kesme	“Ey hemşehri, sakın kesme! Yaş ağaca balta vuran el onmaz.” (Sakın Kesme, Dinleme Metni):	1
--	--------------	---	---

5. sınıf Türkçe kitabında yer alan Doğa ve Evren temasındaki metinler, kitap içerik inceleme formunun “sınıflandırma” boyutuna göre ele alındığında en fazla tekrar sıklığına sahip olan maddenin “1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.” olduğu tespit edilmiştir. “1.3. Doğadaki canlıları tanıyıp özelliklerini bilir.” ve “1.4. Doğadaki canlıların benzerlik ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflar.” maddeleri için örnek cümle bulunamamıştır. Kitapta yer alan metinlerin öğrencilere karşılaştırma imkânı sunmaması hem Çoklu Zekâ Kuramı açısından hem de üst bilişsel davranışların kazandırılması açısından eksiklik olarak yorumlanabilir.

Metinlerde bulunan diğer örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri- bilir.

“Bak, sizin köy şu yemyeşil koruluğun gölgesinde ne güzel!” (Sakın Kesme, Dinleme Metni).

1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.

“Güneş yeni yeni doğmaya başlamıştı.” (Deprem, s. 85).

1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.

“Bitki saplarından yapılmış dokumalar, batıklar, toprak eşyalar, hem yerli halk hem de gezginler tarafından büyük ilgi görüyor.” (Okland Adası, s. 80).

“Koyun derisinden yapılan giysiler, yün kazaklar, kaşkoller dünya pazarlarında aranan mallar.” (Okland Adası, s. 80).

“Yer altından çıkarılan değerli taşlar da Okland’ın ticari yaşamında önemli yer tutuyor.” (Okland Adası, s. 80).

1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamını bilir.

“Özellikle de babam bazı artçı şokların olabileceğini söyledikten sonra...”
(Deprem, s. 87).

Tablo 4

Doğa Sevgisi Boyutuna İlişkin Özelliklerin 5. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

2. Boyut Doğa Sevgisi	Özelliğın Bulunduğı Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.			
2.2. Hayvanları sever ve onların bakımını yapar.			
2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.	-Bu Nehir Bizim -Okland Adası	“Nehir kenarında yaptıkları piknikleri, yüzme yarışlarını hatırladı.” (Bu Nehir Bizim, s. 68).	3
2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.			
2.5. Doğayla ilgili filmlere ve belgesellere ilgi duyar.			

Tablo 4 incelendiğinde “doğa sevgisi” boyutunda ele alınan maddelerden sadece “2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.” maddesine örnek olabilecek cümlelere ulaşıldığı görülmektedir. Doğa ve Evren teması altında yer alan metinlerde öğrencilere doğa sevgisini aşılacak örnek cümlelerin olmamasının eksiklik olduğu söylenebilir.

Metinlerde bulunan diğer örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.

“Ben de o nehirlerde yüzerek büyüdüm. Hâlâ da geldiğimde ara sıra yüzerim.”
(Bu Nehir Bizim, s. 70).

“Kent halkı herhalde pikniğe çok düşkün. Anlaşılan, insanlar bir an bile doğadan uzak kalamıyor.” (Okland Adası, s. 79).

Tablo 5

Farkında Olma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

3. Boyut Farkında Olma	Özelliğın Bulunduğı Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.			
3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.	-Bu Nehir Bizim -Deprem	“Bu güzel haberi arkadaşlarına vermeliydi. Onların yüzlerinin alacağı hali merak ediyordu.” (Bu Nehir Bizim, s. 70).	8
3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.	-Bu Nehir Bizim	“Benim çocuklarım da bu nehirde yüzmeye devam etmelidir. Onu yok etmelerine izin veremem.” (Bu Nehir Bizim, s. 68).	5
3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.			
3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusıyla ilgilenir.	-Sakın Kesme	Yazık, günah olmaz mı ki, çıplak kalsın bu zümrüt yurt, şirin yel. (Sakın Kesme, Dinleme Metni).	3

3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.	-Okland Adası	“Ama yine de beton binaların soğukluğunu kırmak için yerleşim alanlarının çevresi hep park olarak düzenlenmiş. İnsanlar, evlerinden çıkınca kendilerini doğrudan doğanın içinde buluyorlar.” (Okland Adası, s. 79).	3
3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.			
3.8. Çevreyi koruma konusuyla ilgilenir.	-Bu Nehir Bizim	“Yardım etmeyi bırak, imza bile vermiyorlar, diye düşündü. Yaptıklarına göz mü yumacaklardı? (Bu Nehir Bizim, s. 68).	1
3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.	-Bu Nehir Bizim	“Orada kocaman borularla pis suyun nehre döküldüğünü gördük.” (Bu Nehir Bizim, s. 70).	4
3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.			
3.11. Doğanın sahip olduğu denge ve düzeni bilir.	-Bu Nehir Bizim -Yarın Gene Sabah Olacak	“Akşam olmak üzereydi, on beş imza zor almıştı.” (Bu Nehir Bizim, s. 69).	2
3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.			

3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.		“Yan komşumuz göçük altında kalmıştı. Babam onu oradan kurtardı. Fakat binaların altında daha çok insan kalmıştı.” (Deprem, s. 86).	4
3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.	-Deprem		

Tablo 5’e göre “farkında olma” boyutunda en fazla tekrar sıklığına sahip olan “3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.” maddesidir. İkinci en fazla tekrar sıklığına “3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.” maddesi sahiptir. Fakat bu maddeye örnek olarak verilebilecek cümlelerin hepsi aynı metindedir. Diğer metinlerde bu maddeye örnek olabilecek maddelere rastlanmamıştır. “3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.”, “3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.”, “3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.” “3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.”, 3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” ve “3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.” maddelerine ise örnek olabilecek cümlelere rastlanmamıştır. Doğanın farkına varılmasını sağlayan metinlerin seçilmesi öğrencilerin bilinçlenmesi açısından önemlidir. 5. sınıf Türkçe kitabının Doğa ve Evren teması altındaki metinlerin bu boyutu yansıtmada yetersiz kaldığı söylenebilir.

Metinlerde bulunan diğer örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.

“Gözlerinin önüne fabrikadaki adamın gülüşü geliyordu.” (Bu Nehir Bizim, s. 68).

“Adam boş yere gülmüyormuş.’ diye düşündü.” ((Bu Nehir Bizim, s. 69).

“Furkan nefes nefese kalmıştı. Biraz soluklandı.” (Bu Nehir Bizim, s. 71).

“Ömer hariç herkes Furkan’ı şaşkınlıkla dinledi.” (Bu Nehir Bizim, s. 71).

“Birlikte güldüler.” (Bu Nehir Bizim, s. 72).

“Öylece oturup etrafa bakınan bir sürü insan vardı. Annem bu insanların çok yaşadıkları için böyle kalakaldıklarını söylemişti.” (Deprem, s. 86).

“Artık korkmuyordum. Daha çok üzülüyordum ve üşüyordum.” (Deprem, s. 86).

3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.

“İlçenin topraklarının verimliliğinin de ona bağlı olduğunu söylüyorlardı. Hayatlarında bu kadar önemli olan bir şey için niçin bu kadar duyarsız davranıyorlardı?” (Bu Nehir Bizim, s. 68).

“Hayır, ırmağımızın ölmesine izin vermeyeceğim. Bildiğim bütün yolları deneyeceğim.” dedi kendi kendine.” (Bu Nehir Bizim, s. 68).

“Büyüklerin kendi yanında olmayışı zoruna gidiyordu. Sadece kendisinin değil, herkesin nehriydi ama onlar önem vermiyorlardı.” (Bu Nehir Bizim, s. 68).

“Yaşadığımız çevrenin ne kadar önemli olduğunu biliyorum.” (Bu Nehir Bizim, s. 71).

3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.

“Hem dünyada en birinci borç değil mi her kula,

Bir tohumu fidan yapmak, fidanı da bir orman?” (Sakın Kesme, Dinleme Metni).

“Sakın kesme! Gölgesinde yorgun çiftçi dinlensin.

Sakın kesme! Şu verimli köye kanat, kol gersin.

Sakın kesme! Aziz vatan günden güne şenlensin.” (Sakın Kesme, Dinleme Metni).

3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.

“Okland kenti, sönmüş volkan tepelerinin üzerine kurulmuş.” (Okland Adası, s. 79).

“Eski zamanlarda Maori kabileleri de bu volkanik tepeleri yurt edinmişler. Burada tarihsel kalıntılar var.”

3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.

“Niye arıtmadan atık suları nehre döktüklerini sorduk.” (Bu Nehir Bizim, s. 70).

“Beni atık suların nehre döküldüğü yere götür.” (Bu Nehir Bizim, s. 70).

“Birlikte atık suların boşaltıldığı yere gittiler.” (Bu Nehir Bizim, s. 71).

3.11. Doğanın sahip olduğu denge ve düzeni bilir.

“Yarın gene sabah olacak.” (Yarın Gene Sabah Olacak, s. 99).

3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.

“Babam diğer insanlara yardım edebilmek için bizden ayrılmıştı.” (Deprem, s. 86).

“Derken bir amca geldi, bize battaniye ve yemek verdi. Gerçi yemekte sadece pilav vardı ama çok aç olduğumdan hiç umrumda değildi. Kardeşimin de ağlaması kesilmişti artık. Annem başka ailelerin okullarda ve çadırlarda kaldıklarını söylemişti.” (Deprem, s. 87).

“Hatta birkaç tane arkadaşım bile olmuştu. Ama yine de burada uzun bir süre kalmak istemiyordum. Babam kardeşime destek olmam için cesur ve sabırlı davranmam gerektiğini söylüyordu.” (Deprem, s. 87).

4.2.2. 5. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasında Doğacı Zekâyı Geliştirebilecek Etkinliklere Ait Bulgular ve Yorumlar

5. Sınıf Doğa ve Evren temasında yer alan metinlere ait etkinlikler sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma boyutları doğrultusunda incelenmiştir. İnceleme sonucunda sadece Doğacı Zekâ'yı geliştirebilecek etkinliklere yer verilmiş ve ilgili görseller kullanılmıştır. Her etkinliğin sonunda bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

- “Bu Nehir Bizim” Metni Hazırlık Çalışmaları (s. 68)

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Aşağıda adları verilen vakıf ve dernekler hakkında bildiklerinizi kısaca söyleyiniz.

2. Etrafınızda çevreyi kirleten kişiler ya da kuruluşlar var mı? Varsa bunların çevreyi nasıl kirlettiklerini kısaca anlatınız.

3. Çevre kirliliğini önlemeye yönelik neler yapılabilir?

4. Sınıfa getirdiğiniz gazete haberlerini arkadaşlarınıza gösteriniz. Haber üzerine tartışınız.

Hazırlık çalışmalarında yer alan sorular, kitap içerik inceleme formunda “farkında olma” boyutunda yer alan “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.” ve “3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.” maddeleri ile ilişkilendirilebilir. Çevre kirliliğinin farkında olunması, bunun önüne geçilebilmesi için çeşitli kurumların/kuruluşların bilinmesi ve mümkünse oralarda aktif olarak rol alınması öğrencilerde çevre bilincinin oluşması açısından önemlidir.

- “Bu Nehir Bizim” Metni 3. Etkinlik (s. 73)

3. ETKİNLİK Çevre kirliliğini önlemek için neler yapmalıyız? Konu ile ilgili görüşlerinizi açıklayınız. Konuşmanızda aşağıdaki uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanmaya dikkat ediniz.

yalnız ama fakat lakin ancak

Yukarıda verilen etkinlik “farkında olma” boyutunda yer alan “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Hazırlık çalışmalarında yer alan 3. sorudan sonra çevre kirliliğiyle ilgili böyle bir etkinliğin yapılması öğrencilerin bu konuyla ilgili daha fazla beyin fırtınası yapmasını ve Doğacı Zekâlarını harekete geçirerek konuşma becerilerinin gelişmesini sağlayabilir.

- “Bu Nehir Bizim” Metni 8. Etkinlik (s. 75)

8. ETKİNLİK Aşağıda verilenleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Varoluş Nedenimiz

Toprak... Toprak... Toprak...

Ülkemiz yılda 743 milyon ton toprağını erozyonla kaybediyor. Toprak, kaybetmeyi göze alamayacağımız kadar kıymetli bir varlık. Bize aşımızı, işimizi, sanayimize ham maddeyi toprak sağlıyor. Eğer toprağımızı kaybedersek hayatımızı da kaybederiz. TEMA'nın varoluş nedeni yaşama yani toprağa sahip çıkmak, toprağı korumaktır.

Ufkumuz, Geleceğe Bakışımız

Sürdürülebilir yaşam ilkesiyle başta topraklarımız olmak üzere doğal varlıkların korunması için bilim temelli çalışan, topraktan gelen toplumsal barışa inanan, halkla bütünleşen, ülkenin ve dünyanın geleceğinde söz sahibi olan, gönüllü, bilinçli, öncü, uluslararası ve muteber bir sivil toplum kuruluşu olmaktır.

<http://www.tema.org.tr/web>

İnternet kaynağından alınan bilgilerin güvenilirliğinin sorgulanmasını amaçlayan yukarıdaki metinler “farkında olma” boyutunda yer alan “3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.” ve “3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.” maddeleri doğrultusunda incelenebilir. Toprak kavramından, insanın toprağa olan ihtiyacından ve bu doğrultuda TEMA vakfından bahsedilmesi bu kurumların/kuruluşların görev tanımlarının öğrenciler tarafından anlaşılmasını sağlayacaktır.

- “Bu Nehir Bizim” Metni 12. Etkinlik (s. 77)

12. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki parçada ÇEVKO hakkında bilgi verilmiştir. Parçayı okuyunuz.

ÇEVKO Vakfı, Türkiye'de ambalaj atıklarının ekonomik ve düzenli geri kazanımı için sanayi, yerel yönetim ve tüketicilerin katkı ve katımları ile sürdürülebilir bir geri kazanım sisteminin kurulmasına katkıda bulunmak amacıyla 1 Kasım 1991'de ülkemizin önde gelen 14 sanayi kuruluşunun girişimleri ile kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir vakıftır.

ÇEVKO Vakfı, kuruluş amaçları doğrultusunda yaptığı tüm çalışmalarda "Entegre Atık Yönetimi" ilkelerini benimsemektedir. ÇEVKO Vakfı; bugüne kadar cam, metal, plastik, kompozit ve kâğıt/karton türü ambalaj atıklarının sağlıklı, temiz bir şekilde geri kazanımlarının sağlanması amacıyla gereken sistemin oluşturulması için çalışmalar gerçekleştirmektedir. Entegre Atık Yönetimi ile yerel yönetimlerin, sanayinin ve tüketicilerin sorumluluk paylaşımını ön planda tutmaktadır.

2002 yılında uluslararası "Yeşil Nokta" markasının Türkiye'deki kullanım hakkını elde eden ÇEVKO Vakfı, Avrupa'da çok yaygın olan bu markayı kullanan geri kazanım örgütleri ailesine katılmış ve ülkemizi Avrupa Birliği'nde temsil etme hakkını kazanmıştır.

<http://www.cevko.org.tr>

b) Siz de arkadaşlarınızla doğayı korumaya yönelik bir kulüp kurduğunuzu düşününüz ve bu kulüple yaptığınız çalışmalarını anlatan bir hikâyeye yazınız.

Hikâyenizi yazarken TDK Yazım Kılavuzu'ndan yararlanınız. Yukarıdaki metinde geçen yeni öğrendiğiniz kelimeleri kendi hikâyenizde de kullanabilirsiniz.

.....

12. etkinlik de daha önce bahsedilen etkinlik gibi “farkında olma” boyutunun “3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.” maddesi ile incelenebilir. Etkinliğin b) alt sorusu ise yine aynı boyutta yer alan “3.8. Çevreyi konuma konusuyla ilgilenir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Önce geri dönüşüm çalışmaları yürüten bir vakıftan bahsedildikten sonra öğrencilerin hayal gücünü kullanarak bir etkinlik yapmaları istenmiştir. Çoklu Zekâ Kuramı doğrultusunda bakıldığında birden fazla zekâyâ hitap ettiği için olumlu sonuçları olacak bir etkinlik olarak yorumlanabilir.

- **“Okland Adası” Metni Hazırlık Çalışmaları (s. 79)**

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Gezip gördüğünüz yerle ilgili hazırladığınız konuşmanızı arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Evliya Çelebi ve Seyahatname hakkında neler öğrendiniz? Arkadaşlarınıza anlatınız.

Hazırlık çalışmalarının birinci sorusu inceleme formunun “doğa sevgisi” boyutunda yer alan “2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.” maddesiyle, ikinci soru ise yine aynı boyutta yer alan “2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Doğacı Zekâ’ya sahip olan bireylerin doğada, açık havada olmaktan keyif aldıkları ve mümkün olduğunca böyle ortamlarda buldukları kuramsal bölümler kısmında ele alınmıştı. Öğrencilerin gezip gördükleri yerleri anlatması topluluk önünde konuşmasını sağlayarak hem öz güveninin oluşmasına hem de dört temel beceriden biri olan konuşma becerisinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Edebiyat alanında en önemli gezi yazılarından biri olan Evliya Çelebi’nin Seyahatname eserinin araştırılmasına dair etkinlik hazırlanması öğrencilerin bu türü tanıması açısından son derece önemlidir.

• “Okland Adası” Metni 2. Etkinlik (s. 81)

2. ETKİNLİK

a) Metinde geçen bazı kelime ve kelime grupları ile anlamları verilmiştir. Kelime ve kelime gruplarını anlamlarıyla örnekteki gibi eşleştiriniz.

☒ 4	ada	1) Ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünü, işleyim.
☐	koy	2) Oturduğu bölgede doğup büyüyen, ataları da orada yaşamış olan.
☐	düşkün	3) Denizin, gölün küçük girintiler biçiminde karaya doğru sokulduğu bölümü.
☐	baş başa kalmak	4) Dört tarafı suyla çevrili kara parçası.
☐	yerli	5) Biriyle veya bir şeyle yalnız kalmak.
☐	endüstri	6) Herkes tarafından bilinen, dilden dile gezen.
☐	dillere destan	7) Bir şeye kendini aşırı vermiş olan, çok bağlı, tutkun.

b) Yukarıdaki kelimeleri öğrendiğiniz anlamıyla birer cümlede kullanınız.

ada
.....
koy
.....

2. etkinlikte yer alan 3. ile 4. sorular doğrudan kitap içerik inceleme formunun “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Öğrencilerin doğayla ilgili durumları zihinlerinde canlandırmaları daha sonra bunları ifade eden cümleler kurmaları temel becerileri geliştirecek olması açısından önemlidir. Fakat doğayla ilgili olan kavramlar/terimler açısından sayı olarak yetersiz bir etkinliktir. Örneğin metin içerisinde yer alan sönmüş volkan, volkanik tepeler gibi doğayla ilgili diğer kelimeler de bu etkinlik içerisine dâhil edilebilir.

- “Okland Adası” Metni 6. Etkinlik (s. 83)

6. ETKİNLİK Aşağıdaki paragrafı koyu renkle yazılan kelimelere dikkat ederek okuyunuz.

“Rehber, bu kadar derin bir koy görüp görmediğimizi soruyor. Ben hemen Haliç’i anımsıyorum. **Ancak** bu koyun karaya sokuluşu Haliç’ten çok farklı. Hem daha derin hem de kıyıları dantel gibi oyulmuş. **Öyle ki** kimi yerde şaşırtıcı kıvrımlar yaparak daralıyor.”

Koyu renkle yazılan kelimeler, cümleler arası geçişte cümleye nasıl bir özellik katmıştır? Anlamda ne gibi farklılıklar oluşturmuştur? Açıklayınız.

.....

Paragrafta yer alan derin bir koy, Haliç, koyun karaya sokuluşu Haliç’ten farklı, hem daha derin hem de kıyıları dantel gibi oyulmuş ve şaşırtıcı kıvrımlar ifadeleri “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri- bilir.” maddesi doğrultusunda ele alınabilir. Öğrenciler farklı doğa yapılarını bilerek doğayla ilgili zengin bir sözcük dağarcığına sahip olabilirler. Bunun yanında doğada var olan yapıları detaylıca öğrenerek arkadaşlarıyla doğa üzerine bilgi alışverişi yapabilirler.

- “Deprem” Metni Hazırlık Çalışmaları (s. 85)

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Aşağıdaki görsellerden doğal afetler sonucu oluşanları belirleyip işaretleyiniz.

2. Araştırmanızda deprem sırasında yapılması gerekenler ile ilgili neler öğrendiniz?

3. Kobe ile ilgili edindiğiniz bilgileri arkadaşlarımızla paylaşınız.

Deprem metninde yer alan hazırlık çalışmaları soruları “sınıflandırma” boyutunda “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” Doğada meydana gelebilecek afetlerin bilincinde olan birey onlara karşı alınması gereken tedbirleri de bilir. Bu nedenle hazırlık çalışmaları “farkında olma” boyutunda yer alan “3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.” maddesiyle de ilişkilendirilebilir.

- “Deprem” Metni 2. Etkinlik (s. 88)

2. ETKİNLİK Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

1) Yazarın babası deprem sırasında ne yapmıştır?

2) Yazarın babasıyla gurur duymasını sağlayan olay nedir?

3) Deprem sonrasında yazar ve ailesi nerede kalmıştır?

4) Yazarın babasının böyle bir felaket sonrasında diğer insanların yardımına gitmesini nasıl değerlendirirsiniz? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Yazarın babasının deprem sırasında ve sonrasında insanlara yardım etmesi “farkında olma” boyutunda yer alan “3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.” maddesi doğrultusunda incelenebilir. İş birliği kavramının hem metin içerisinde yer alması hem de etkinlik yoluyla tekrar ele alınıp üzerinde tartışma yapılması bu kavramın öneminin anlaşılması açısından önemlidir yorumu yapılabilir.

11. etkinlikte tamamlanması istenen hikâyede kardelen çiçeğinden bahsedilmiştir. Kardelen için kar örtüsünü deldiği, dirençli olduğu kadar narin olduğu ifade edilmiştir. Diğer çiçeklerden onu ayıran özellikler belirtildiği için “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.” maddesiyle ele alınabilir. Doğanın ve doğada var olan güzelliklerin farkına varan öğrenci etkinlikte de denildiği gibi ona hayran kalacak ve onu tanımaya dolayısıyla da sevmeye başlayacaktır.

- “Sakın Kesme” Adlı Dinleme Metni Hazırlık Çalışmaları (s. 94)

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Mustafa Kemal Atatürk’ün “Ormansız yurt, vatan değildir.” sözünü kısaca açıklayınız.
2. Ağaçların önemi ile ilgili araştırdığınız atasözü ve özdeyişleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hazırlık çalışmalarında yer alan her iki soru da “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Öğrencilerin doğayla ilgili kelime dağarcıklarını zenginleştirmek açısından önemli bir etkinliktir diyebiliriz. Ezberleme tekniği sayesinde atasözleri/deyimler/özdeyişler ile ilgili dört beceri alanının hepsinde rahatlıkla kullanılabilecek etkinlikler de hazırlanabilir.

- “Sakın Kesme” Dinleme Metni 2. Etkinlik (s. 94)

2. ETKİNLİK Aşağıda sözlük anlamları verilen kelime ve kelime gruplarını karşılıklarına yazınız.

- 1) Arkadaş, ahbap anlamında hitap sözü. (.....)
- 2) Kuru durumunda olan sık ağaçlı yer. (.....)
- 3) Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı. (.....)
- 4) Daha iyi bir duruma girmek. (.....)
- 5) Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, nasihat. (.....)

2. etkinlikteki 2 ile 3. ifadeler “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddesi doğrultusunda ele alınabilir. Yeni terimlerin öğrenilmesi ile öğrencinin kelime dağarcığının gelişmesi sağlanabilir.

- “Sakın Kesme” Dinleme Metni 6. Etkinlik

6. ETKİNLİK Aşağıdaki metni okuyunuz. Metni içeriğine uygun olarak sınıfta arkadaşlarınızla canlandırınız.

TOHUMLAR FİDANA

Tohumlar fidana,
Fidanlar ağaca,
Ağaçlar ormana,
Dönmeli yurdumda.

Yuvadır kuşlara,
Örtüdür toprağa,
Can verir doğaya,
Ormanlar yurdumda.

Bir tek dal kırmadan,
Ormansız kalmadan,
Her insan bir fidan,
Dikmeli yurdumda.

Anonim

Etkinlikte verilen şiir “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.3. Doğadaki canlıları tanı ve özelliklerini bilir.” ve “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddeleriyle ilişkilendirilebilir. Öğrencinin tohumun bir süre toprak altında kaldıktan sonra fidana dönüşeceğini daha sonra ağaç olacağını ve böylelikle orman olacağını bilmesi doğayla ilgili temel bilgi sahibi olması açısından önemlidir. Doğanın döngüsünü anlatan bir şiirden sonra öğrencilerden toprağa tohum ekmesini, belirli aralıklarla bunu kontrol etmesini sağlayan bir etkinliğin hazırlanmamış olması eksiklik olarak yorumlanabilir.

- “Sakın Kesme” Dinleme Metni 8. Etkinlik

8. ETKİNLİK

a) 2017 yılında ülkemizde dikilen ağaç sayısını ve bu ağaçların hangi bölgelere dikildiğini Orman Bakanlığının internet sitesinden araştırmıştınız. Araştırmanızda edindiğiniz bilgileri ve Bakanlığın internet sitesini yazınız.

.....
.....
.....

b) İsteddiğiniz bir ağacın özelliklerini dergi ya da bir kitaptan araştırmıştınız. Araştırmalarınızda edindiğiniz bilgiyi ve bilgiyi aldığınız yayının künyesini yazınız.

Kitap Künyesi Nedir?

Her insanın olduğu gibi kitapların da kimlikleri vardır. Kitapların kimliklerine bibliyografik künye ya da kaynakça denir. Bir araştırma yaptığımızda kaynak olarak kullandığımız kitabın bibliyografik künyesini araştırmamız sonunda belirtmeliyiz. Bibliyografik künye yazarken sıralama şu şekilde olmalıdır: yazarın soyadı, yazarın adı, kitabın adı, yayınevinin adı, basım yeri, basım yılı.

.....
.....
.....
.....
.....

Etkinlik, “doğa sevgisi” boyutunda yer alan “2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.” ve “farkında olma” boyutunda yer alan “3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.” maddeleriyle ele alınabilir. Kitapta Evliya Çelebi’nin yazdığı Seyahatnameye yönelik bir hazırlık çalışması bulunmaktaydı. O çalışma sonrası öğrencileri burada tekrar doğayla ilgili kitaplara/dergilere yönlendirme, internet araştırması yapmalarını sağlama Doğacı Zekâ’yı geliştirmeye yönelik bir etkinliktir şeklinde yorumlanabilir.

• “Sakın Kesme” Dinleme Metni 9. Etkinlik

9. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki cümlelerden amaç–sonuç bildirenleri “X” ile işaretleyiniz.

- () Gölgesinde dinlenebilmek için ağaçları kesmemeliyiz.
 () Ağaçlar kesildiği için vatanımız giderek çölleşiyor.
 () Daha yaşanılır bir dünyada olmak için ağaç dikmeliyiz.
 () Ağaçlar bize atalarımızdan yadigârdır.
 () Doğayı çocuklarımızdan ödünç aldık.

b) Aşağıdaki amaç–sonuç cümlelerinin amaç ve sonuç bölümlerini yazınız.

- Uluslararası konferansa katılmak için Paris’e gitti.

Amaç:

Sonuç:

- Bol su içiyorum, daha sağlıklı olmak için.

Amaç:

Sonuç:

Etkinliğin ilk bölümünde yer alan cümlelere bakıldığında kitap içerik inceleme formunun “farkında olma” boyutunda yer alan “3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Öğrenciye düz anlatım yoluyla ağaç kesmenin yanlış bir şey olduğu, doğal afetlere sebep olabileceği vb. telkinlerin verilmesi çok fazla etkili olmayabilir ama etkinlikte verilen cümleler gibi, doğaya zarar verilirse bunun yol açacağı olumsuz etkilerin açıklanması ve mümkünse bu ifadelerin görseller yoluyla desteklenmesi öğrencilerde daha fazla farkındalık oluşmasını sağlayabilir.

- “Sakın Kesme” Dinleme Metni 12. Etkinlik

12. ETKİNLİK Kemal'in dedesi, çocuklara ve gençlere öğütler vermektedir. Dinlediğiniz şiirden hareketle Kemal'in dedesi sizlere başka hangi öğütler verebilir? Yazınız.

“Yaş kesen, baş keser.”

.....

.....

.....

.....

12. etkinlik inceleme formunun “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Etkinliğin görsel olarak desteklenmesi ile hem Görsel hem de Doğacı Zekâ’ya hitap edildiği söylenebilir.

- 5. Sınıf Doğa ve Evren Teması Değerlendirme Soruları (s. 100)

3. TEMA DEĞERLENDİRME SORULARI

ÇAY HASADI

“Havada Çay Kokusu Var” temalı çay hasadı turunda katılımcılar çayın en **taze** yapraklarını topluyor ve hasat heyecanını birlikte yaşıyor. Katılımcılar Rize’deki tesislerde çay üretimine tanık oluyor, uzmanlar eşliğinde taze çayların tadımını yapıyor. Rize’nin muhteşem manzarası eşliğindeki yemekten **sonra** sıra Ayder Yaylası’na geliyor. Yaylanın **serin** havasında ateş başında toplanılıyor, geceyi horonlar ısıtıyor. Tur katılımcıları sabah Uçurtma Deresi’ne akan çağlayanların arasında kahvaltı ettikten sonra ise Ayder Yaylası’nın güzelliklerine şahit oluyor.

Atlas Dergisi
Temmuz 2011

Tema değerlendirme sorularında yer alan paragraf çay yetiştiriciliğinden, hasadından bahsetmektedir. Katılımcıların Rize'deki tesislerde çay üretimine tanık olması ifadesi inceleme formunda "doğa sevgisi" boyutunda yer alan "2.1. Bitki (iek, meyve, sebze vs.) yetiştirir." doğrultusunda ele alınabilir. Tur katılımcılarının sabah Uçurtma Deresi'ne akan ağlayanları seyrederek kahvaltı yapması "sınıflandırma" boyutunda yer alan "1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir." maddesiyle ilişkilendirilebilir. Paragrafta yer alan betimleyici ve ykleyici özellikler sayesinde öğrencinin zihninde güzel bir doğa manzarasının canlanması sağlanabilir.

4.2.3. 6. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Aşağıdaki tablolarda 6. sınıf Doğa ve Evren temasında yer alan Kiraz Yaylaları, Rüzgâr, Son Kuşlar, Deprem, dinleme metni Kış Uykusu ve serbest okuma metni  Fil metinleri sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma boyutları açısından incelenmiştir. Her tablo sonrasında bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 6
Sınıflandırma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 6. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

1. Boyut Sınıflandırma	Özelliğin Bulunduğu Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri bilir.	-Kiraz Yaylaları -Rüzgâr -Kış Uykusu	“Anlaşılan mesafe pek uzun ve yokuşlar pek dik değildi.” (Kiraz Yaylaları, s. 129).	4
1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.	-Son Kuşlar	“Hâlbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşiliyle kuşlarla beraber olunca insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşmış, (...), açsız, hırsız bir dünya düşündürüyor. (Son Kuşlar, s. 142).	1
1.3. Doğadaki canlıları tanıır ve özelliklerini bilir.	-Son Kuşlar -Kış Uykusu -Üç Fil	“Bu hayvanların kulakları büyük ve burunlarının yerinden yere kuyruk şeklinde bir şey sarkıyordu.” (Üç Fil, s. 150).	9

1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.	-Kiraz Yaylaları -Son Kuşlar -Kış Uykusu	“Pek çok hayvan gibi, kaplumbağalar da kış uykusuna yatıyorlar. Özellikle memeli hayvanlar, soğuk bölgelerde her yıl kış aylarını derin bir uykuda geçiriyorlar.” (Kış Uykusu, Dinleme Metni).	4
1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.			
1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamını bilir.	-Kış Uykusu	“Özellikle böcekler, kirpiler, yer altında yaşayan sincaplar, hatta çobanaldata gibi bazı kuş türleri de kış uykusuna yatıyorlar.” (Kış Uykusu, Dinleme Metni).	1
1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir.			

6. sınıf Türkçe kitabında bulunan Doğa ve Evren teması içinde yer alan metinler, kitap içerik inceleme formu “sınıflandırma” boyutu doğrultusunda ele alındığı zaman en çok tekrar sıklığına sahip olan maddenin “1.3. Doğadaki canlıları tanıyıp özelliklerini bilir.” olduğu tespit edilmektedir. “1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.” ve “1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir” maddeleriyle ilgili örnek cümleye rastlanmamıştır. İncelenen diğer maddelerle ilgili ise az sayıda örnek cümleye rastlanmıştır.

Metinlerde bulunan diğerk örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri- bilir.

“Bununla beraber, gözlerimi kapayınca orayı hâlâ hatırlıyorum; en ufak dar bir dere boyunca üst üste yukarıya doğru tırmanan kara kara evleriyle pek sert ve haşin bir siması vardı o mahallenin.” (Kiraz Yaylaları, s. 128).

“Haşhaş tarlalarında eflatun, pembe, beyaz,

Kıraçlarda mavi dikenler...

Toz toprak gözlerine gitmiştir.” (Rüzgâr, s. 135).

“Filiz ve kızım Burcu domatesi keser kesmez kokusunu alıp nasıl buldukları yerden onlara doğru koşuyorlar, inanamazsınız.” (Kış Uykusu, Dinleme Metni).

1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.

“Karga sesleri geliyor şimdi de. Vaktiyle bu adaya bu zamanda kuşlar uğrardı. Cıvıl cıvıl öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı.” (Son Kuşlar, s. 142).

“Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru yavaş yavaş yürürlerdi.” (Son Kuşlar, s. 142).

“Bir kuş cıvıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor.” (Son Kuşlar, s. 142).

“Oldukça iri, sağlıklı hayvanlar.” (Kış Uykusu, Dinleme Metni).

“Üzerinde daha kolayca sayılabilir çizgisi olanı da ya abim ya da babamın küçük kardeşi yaşında.” (Kış Uykusu, Dinleme Metni).

“Bir görün bakalım, o tank ağırlığındaki kemik zırhlı bağlarıyla size nasıl da koşarcasına geliyorlar!” (Kış Uykusu, Dinleme Metni).

“Onlar öteden beriden yerdeki otları hortumuyla koparıyor yiyorlardı.” (Üç Fil, s. 150).

“Kovaları fillerin önüne koydu. Hortumuyla bir bir su içtiler.” (Üç Fil, s. 150).

1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.

“Babam önde bir lagar beygir sırtındadır. Kız kardeşimle ben bir eşeğin üstüne yerleştirilmişizdir. Katırlara birtakım çıkınlar, sepetler ve şilteler yüklenmiştir. Babamın bindiği de dâhil olmak üzere bu hayvanların dizginleri sürücülerin elindedir.” (Kiraz Yaylaları, s. 129).

“Kış, Ada’nın bir tarafında yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız poyraz, maestro, dramudana, gündoğusu, batı karayel, karayel hâlinde seferber ettiği zaman; öteki yakada yaz, daha pılısını pırtısını toplamamış, bir kenara, oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur.” (Son Kuşlar, s. 141).

“Ama ayların dışında yarasalar, yılanlar, hükümdar kelebeği denilen bir kelebek türü, hep kış uykusuna yatan canlılardır.” (Kış Uykusu, Dinleme Metni).

Tablo 7
Doğa Sevgisi Boyutuna İlişkin Özelliklerin 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

2. Boyut Doğa Sevgisi	Özelliğın Bulunduğuu Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.			
2.2. Hayvanları sever ve onların bakımını yapar.	-Kış Uykusu -Üç Fil	“O, fillerin bakıcısı, onları besler, temizler ona alışmışlardır, diye cevap verdi.” (Üç Fil, s. 150).	3
2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.	-Kiraz Yaylaları -Son Kuşlar	“Babam, annem ve kız kardeşim bir gece dayanıp ertesi sabah giderlerdi ama ben ninemle üç dört gün daha kalmaktan büyük bir zevk duyardım.” (Kiraz Yaylaları, s. 129).	3

2.4. Doğayla ilgili
kitaplara ve
dergilere ilgi duyar.

2.5. Doğayla ilgili
filmlere ve
belgesellere ilgi
duyar.

Metinler, “doğa sevgisi” boyutundaki maddeler doğrultusunda incelendiği zaman “2.2. Hayvanları sever ve onların bakımını yapar.” ve “2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.” maddelerine örnek olabilecek cümlelerin aynı sıklık sayısına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Diğer maddelerle ilgili ise örnek cümlelere rastlanmamıştır. Doğa ve Evren temasında yer alan metinlerin daha önce incelenen “sınıflandırma” boyutu gibi “doğa sevgisi” boyutu için de yetersiz kaldığı söylenebilir.

Metinlerde bulunan diğer örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

2.2. Hayvanları sever ve onların bakımını yapar.

“Evimizin bahçesinde dört yıldır bizimle birlikte yaşayan iki kaplumbağa var.” (Kış Uykusu, Dinleme Metni).

“Bakıcı adam biraz sonra kovalarla su getirdi.” (Üç Fil, s. 150).

2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.

“Derken bir pınar başında buluşur, dinlenirdik. Ah, kiraz yaylalarının bu pınarları... Diyebilirim ki her yol dönemecinde bir tanesi karşımıza çıkardı. Eğilip avucumuzun içinden buz gibi soğuk sularından içerdik. Hele nevale çıkınlarımızdaki tulum peyniriyle zeytin ve ekmeklerimizi yedikten sonra buna doyum olmazdı. Pınar suyu kirazlara da ayrı bir lezzet verirdi.” (Kiraz Yaylaları, s. 129).

“Akşam beş otuz beş vapurunun arka tarafında yerleştiği iskemlesinde denizin üstüne oldukça mülayim bakan gözlerini havaya kaldırır, eylül sonlarına doğru böyle şairane gökyüzüne bakardı. Birden yüzünün ve gözlerinin parladığını görürdünüz.” (Son Kuşlar, s. 142).

Tablo 8
Farkında Olma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 6. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

3. Boyut Farkında Olma	Özelliğın Bulunduğı Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.	-Son Kuşlar	“Havada ve denizdeki tirşe maviliğın üstünde birtakım esmer damlacıklar görünürdü. Sağa sola oynarlar sonra bir istikamet tutturur, bu esmer lekecikler geçip giderlerdi.” (Son Kuşlar, s. 142).	2
3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.	-Kiraz Yaylaları -Son Kuşlar -Üç Fil	“Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa yürümesi...” (Son Kuşlar, s. 142).	4
3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.			
3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.			
3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.			
3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.	-Kiraz Yaylaları -Kış Uykusu	“Siz bu kaplumbağanın, en az kediler kadar evcilleşemeyeceğini düşünebilirsiniz.” (Kış Uykusu, Dinleme Metni).	2

3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.	-Son Kuşlar -Kiraz Yaylaları	“Anlaşılan, mesafe pek uzun ve yokuşlar pek dik değildi.” (Kiraz Yaylaları, s. 129).	4
3.8. Çevreyi koruma konusuyla ilgilenir.			
3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.			
3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanıır.			
3.11. Doğanın sahip olduğu denge ve düzeni bilir.			
3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.			
3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.	-Son Kuşlar	“Herkesin yeni başlayacak olan altı yedi aylık soğuk hayata kendini şimdiden alıştırmak ve hazırlamak için bir şeyler yapmaya çalıştığı öyle günlerde...” (Son Kuşlar, s. 141).	1
3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.			

“Farkında olma” boyutunda en fazla “3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.” maddesiyle ilgili örnek cümleye rastlanmıştır. “3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.”, “3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.”, “3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.”, “3.8. Çevreyi koruma konusuyla ilgilenir.” “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.”, “3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanıır.”, “3.11. Doğanın sahip olduğu denge ve düzeni bilir.”, “3.12. Doğal yaşamın

geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” ve “3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.” maddeleriyle ilgili örnek cümlelere rastlanmamıştır. 3 tane okuma metninin 1 dinleme metninin ve 1 serbest okuma metninin yer aldığı bir temada “farkına olma” boyutuyla ilgili maddelere yeterince bazen de hiç örnek bulunmaması Doğacı Zekâ'nın geliştirilmesi açısından sorun olarak nitelendirilebilir. Çalışmanın devamında metinlerde örnek cümlelerin az bulunduğu veya bulunamadığı maddelerin etkinliklerde yer alıp almadığı incelenecektir.

Metinlerde bulunan diğer örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.

“Seneler var ki kuşlar gelmiyor. Daha doğrusu ben göremiyorum.” (Son Kuşlar, s. 142).

3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.

“Annemle ninem ise -hâlâ şaşar dururum- yanlarında, bizi yaylalarına davet eden Yıldız bacım, onun kocası, oğlu ve kızı olduğu hâlde arkamızdan yürümektedirler. Nasıl yürürlerdi o dağ yollarından?” (Kiraz Yaylaları, s. 129).

“Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken, akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz iriliğine, sallapatiliğine, Karamanlı ağzı konuşuşuna, basit ama hesaplı fikirlerine; basit, sevimli şakalarına karşı hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz.” (Son Kuşlar, s. 142).

“Gözlerini iyice açtı. Şaşakaldı.” (Üç Fil, s. 150).

3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.

“Geceleri sığındığımız yerin de bir inden farkı yoktu. Bu, zemini toprak, duvarları üst üste oturtulmuş taşlarla örülü, üstü çalı çırpıyla örtülü (dam) denilen bir kulübeydi. Burada evden getirdiğimiz şilte ve yastıklarımızı serip dam sahipleriyle bir arada yan yana yataydık.” (Kiraz Yaylaları, s. 129).

3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.

“Bununla beraber, gözlerimi kapayınca orayı hâlâ hatırlıyorum; en ufak dar bir dere boyunca üst üste yukarıya doğru tırmanan kara kara evleriyle pek sert ve haşin bir siması vardı o mahallenin.” (Kiraz Yaylaları, s. 128).

“Bununla beraber, her başımı çevirip aşağıya bakışında Manisa Ovası’nı gittikçe çökmekte olan bir toprak düzlüğü hâlinde gördüm ve o kadar dolana dolana çıkardık ki bazen birbirimizi kaybettiğimiz olurdu.” (Kiraz Yaylaları, s. 129).

“Ama güz mevsiminde birdenbire böyle canavar kesilirdi.” (Son Kuşlar, s. 142).

4.2.4. 6. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasında Doğacı Zekâyı Geliştirebilecek Etkinliklere Ait Bulgular ve Yorumlar

6. Sınıf Doğa ve Evren temasında yer alan Kiraz Yaylaları, Rüzgâr, Son Kuşlar, Deprem, dinleme metni Kış Uykusu ve serbest okuma metni Üç Fil metinlerine ait etkinlikler sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma boyutları doğrultusunda incelenmiştir. İnceleme sonucunda sadece Doğacı Zekâ’yı geliştirebilecek etkinliklere yer verilmiş ve ilgili görseller kullanılmıştır. Her etkinliğin sonunda bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

- “Kiraz Yaylaları” Metni Hazırlık Çalışması (s. 128)

Hazırlık Çalışması

En sevdiğiniz mevsimle ilgili yazınızı okuyunuz. Arkadaşlarınızla yazınız ve düşünceleriniz üzerine konuşunuz.

Metnin hazırlık çalışması kitap içerik inceleme formunun “farkında olma” boyutunda yer alan “3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Öğrencinin doğayla ilgili bir konu üzerinde araştırma yapması, hazırlıklı konuşma yöntemini kullanması öğrencide hem doğa farkındalığının oluşmasına hem de temel becerilerinin gelişmesine katkı sağlayabilir.

• “Kiraz Yaylaları” Metni 1. Etkinlik (s. 130)

1. Etkinlik

Metinde geçen bazı kelimelerin anlamları aşağıda verilmiştir. Bu anlamlardan ve bulmacadaki ipuçlarından hareketle bulmacayı çözünüz.

1. Bir beze sarılarak düğümlenmiş küçük bohça.
2. Atgillerden, kısırak ile erkek eşeğin çitleşmesinden doğan melez hayvan.
3. Gidilen yol üzerinde olmayıp gidiş yönüne ters düşen.
4. Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri.
5. Sıkıntı.
6. Genellikle eski iş yerlerinde bulunan, duvara bitişik, alçak, tahta sedir.
7. Yerden kaynarak çıkan su.
8. Başiboş, erkin, serbest.
9. Sert, kırıcı, gönül kırıcı.
10. Üstünde oturlan, yatılan, içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek.

1. etkinlikteki 2. 4. ve 7. sorular “sınıflandırma” boyutunun “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Hazırlanan etkinlik hem görsel olarak hem de doğayla ilgili terimleri oyun yoluyla öğretmesi bakımından faydalı olabilir.

• “Kiraz Yaylaları” Metni 7. Etkinlik (s. 132)

7. Etkinlik

Mevsimler, canlılar, doğa, manzaralar ve evren konularından biri hakkında üç dakikalık bir hazırlıksız konuşma yapınız.

- Konuşmanızda beden dilinizi etkili bir şekilde kullanmaya özen gösteriniz.

Etkinlik “farkında olma” boyutunda yer alan “3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.” maddesi doğrultusunda incelenebilir. Belirli bir konu kısıtlamasının olmaması ama yine de tüm konuların doğayla ilgili olması öğrencinin hangi doğa

5. etkinliğin b) seçeneğinde yer alan şiir Doğa ve Evren temasında yer alan ve Doğacı Zekâ'ya hitap eden, inceleme formu maddelerinin birden fazlasıyla ilişkilendirilebilen etkinliklerden biridir. Şiirin adından da anlaşılacağı gibi mevsimden bahsettiği için “farkında olma” boyutunun “3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Şiir, dört mevsimin adının geçtiği ve mevsimlerin kendine has özelliklerinin betimlemeler yoluyla ifade edildiği bir anlatıma sahiptir. Tipi, rüzgar, dere, kar, ilkbahar, sonbahar, yaz, kış gibi doğaya ait kavram ve terimlerin yer alması sebebiyle “sınıflandırma” boyutundaki “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddesiyle incelenebilir. Bunlara ek olarak rüzgârın esmesinden, derenin akmasından bahsedildiği için yine “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir.

- “Rüzgâr” Metni 6. Etkinlik (s. 139)

6. Etkinlik

Aşağıdaki fotoğraflarla ilgili soruları cevaplayınız.

1. Birinci fotoğrafta hangi doğa olayı yaşanmaktadır?
2. Birinci fotoğraf çekildikten on dakika sonra hangi olaylar yaşanabilir?
3. İkinci fotoğrafta aracın üzerine düşen nedir?
4. İkinci fotoğrafta aracın üzerine neden bir şeyler düşmüş olabilir?

Hazırlanan etkinlik “sınıflandırma” boyutundaki “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddesi ve “farkında olma” boyutundaki “3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.”, “3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” ve “3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.” maddeleriyle

ilişkilendirilebilir. Doğa olaylarının farkında olan öğrenci bunların nedenlerinin sonuçlarının farkında olur, öncesi ve sonrasında alınması gereken tedbirleri bilir ve ona göre hareket eder.

- “Son Kuşlar” Metni Hazırlık Çalışması (s. 141)

Hazırlık Çalışması

1. “İnsanlar, hayvanların doğal yaşam alanlarını kısıtlıyor mu?” sorusuna verdiğiniz cevabı arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Çevrenizde yaşayan kuş türlerinden bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hazırlık çalışmasının birinci sorusu “farkında olma” boyutunda yer alan “3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.” maddesi doğrultusunda ele alınabilir. İnsan doğa ile etkileşim içinde olduğunu fark ettiği zaman onu tanımaya çalışır, ona değer verir. Bu nedenle öğrencilerde ilk olarak insan-doğa etkileşiminin farkındalığının sağlanması önemlidir. Hazırlık çalışmasının ikinci çalışma ise “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.3. Doğadaki canlıları tanı ve özelliklerini bilir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir.

- “Son Kuşlar” Metni 9. Etkinlik (s. 146)

9. Etkinlik

Hayvanların doğal yaşam alanlarının insanlar tarafından kısıtlanmasıyla ilgili haberleri araştırırken yararlandığınız internet sitelerinin adreslerini arkadaşlarınızla paylaşınız. Yaptığınız araştırmaların doğruluğu hakkındaki düşüncelerinizi açıklayınız. Sizden farklı bilgi edinen arkadaşlarınızın bilgilerinin neden farklı olduğunu sorgulayınız. Neden aynı konu hakkında farklı bilgiler edinilebileceği konusunda küçük grup tartışmaları yapınız. Tartışmada vardığınız sonuçları grup sözcüsü aracılığıyla diğer arkadaşlarınıza açıklayınız.

İnternet araştırmalarında güvenilir bilgiye ulaşmak amacıyla “edu” ve “gov” uzantılı internet adreslerini kullanmalısınız.

Bu etkinlik de az önce incelenen etkinlik ile aynı doğrultudadır denilebilir. Hayvanların doğal yaşam alanlarının insanlar tarafından kısıtlandığıyla ilgili araştırma yapılması istendiği için etkinlik, “farkında olma” boyutundaki “3.6. Doğanın insan

üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.” maddesiyle ele alınabilir. Bu maddeyle doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde yaptığı olumlu veya olumsuz olabilecek etkiler ele alınmaktadır. Doğayla ilgili olan bir konu hakkında araştırma yapılması ve tartışılması istendiği için de aynı boyutta yer alan “3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.” maddesiyle ilişkilendirilebilir.

- “Son Kuşlar” Metni 11. Etkinlik (s. 147)

11. Etkinlik

Öğretmeninizin form ve form doldurmakla ilgili açıklamalarını dikkatle dinleyiniz. Ardından aşağıdaki formu kurallarına uygun şekilde doldurunuz.

“YAŞIN KADAR AĞAÇ DİK” BAŞVURU FORMU	
Ad Soyad	
Okul	
Sınıf / Şube	
Telefon	
e-Posta	
Öğretmen Ad Soyad	
Telefon	
e-Posta	
Veli Ad Soyad	
Adres	
Telefon	
e-Posta	

“YAŞIN KADAR AĞAÇ DİK” 2018 YILI BAŞVURU KABUL BELGESİDİR.

“Yaşın kadar ağaç dik” sloganıyla hazırlanan ve yapılması istenen etkinlik “doğa sevgisi” boyutunda yer alan “2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Öğrenciler için hazırlanan başvuru formu sayesinde etkinlik daha dikkat çekici hale getirilmiştir yorumu yapılabilir.

- “Kış Uykusu” Metni Hazırlık Çalışması (s. 148)

Hazırlık Çalışması

1. Kış uykusuna yatan hayvanların neden kış uykusuna yattıklarını arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Sadece bazı hayvanlara özgü olan davranışlardan bildiklerinizi söyleyiniz.

Yukarıda yapılmasını istenen her iki çalışma da “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.”, “1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.” ve “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddeleriyle incelenebilir. Kış uykusu terimi doğaya özgüdür. Öğrenci bu terimi ilk başta tüm canlılara genelleyerek düşünebilir fakat yapacağı araştırma sonucunda bu terimin doğaya ait olduğunu ve her canlı türünde bulunmadığını öğrenebilir. Sadece bazı hayvanlara ait olabilecek özellikleri de keşfederek doğanın detaylarından ve çeşitliliğinden haberdar olabilir. Öğrencilerin sınıflandırma yapabilmesi ve doğadaki canlılarla ilgili farkındalık oluşabilmesi açısından katkıları olabilecek bir çalışma olarak yorumlanabilir.

- “Kış Uykusu” Metni 2. Etkinlik (s. 148)

2. Etkinlik

Aşağıdaki soruları dinlediğiniz metinden hareketle yanıtlayınız.

1. Evin bahçesinde yaşayan kaplumbağalar kimlerle aynı yaşta mıdır?
2. Yazar, kaplumbağaların evcilleştirilebileceğini hangi örneklerle anlatmaktadır?
3. Hangi hayvanlar kış uykusuna yatmaktadır?
4. Hayvanlar neden kış uykusuna yatmaktadır?
5. Hayvanlar kış uykusuna nasıl hazırlanmaktadır?

Hazırlanan ikinci etkinlik de yukarıda bahsedilen hazırlık çalışması ile aynı doğrultuda hazırlanmıştır denilebilir. Etkinlikte cevaplanması istenen sorular “sınıflandırma” boyutundaki “1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.” ve “1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.” maddeleriyle ilişkilendirilebilir.

- “Kış Uykusu” Metni 6. Etkinlik (s. 149)

6. Etkinlik

“İnsanlar kış uykusuna yatsaydı uydukları zaman diliminde neler olurdu? Yaşam nasıl olurdu? Dünya bu süreçten nasıl etkilenirdi?” sorularından yola çıkarak defterinize bir hikâye yazınız.

Hikâyenizi yazmadan önce aşağıdaki taslağı hazırlayınız.

HİKÂYE TASLAĞIM

Metnimin Konusu:	
Metnimin Ana Fikri:	
Serim Bölümünde Anlatacaklarım:	
Düğüm Bölümünde Anlatacaklarım:	
Çözüm Bölümünde Anlatacaklarım:	

Hikâye yazılmasını istenen etkinlik “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.” maddesiyle ele alınabilir. Beyin fırtınası tekniği ile yapılabilecek etkinlik daha sonra tartışma tekniğiyle birleştirilip fikir paylaşımı sağlanabilirse hem öğrenciler için keyifli hem de doğayla ilgili farklı fikirlerin ortaya çıkması açısından verimli olabilir.

- 6. Sınıf Tema Sonu Değerlendirme Soruları (s. 151)

5. TEMA SONU DEĞERLENDİRME SORULARI

EFSANE BİTKİ KEREVİZ

Maydanozgillerden kereviz çok acayip ve farklı bir sebzedir. Kereviz gibi başka bir bitki bulmak gündüz gözüyle ateş böceği görmek kadar zordur. Bir kere hem kökü hem de yaprakları yenebilir. Üstelik haşlasanız bile vitaminlerini kaybetmez. Daha bunlar ne ki faydaları da say say bitmez! Abur cubur yediğinizde çektiğiniz mide ağrısını bir hatırlayın! İşte kereviz midenizi onların zararlarından koruyup kollar. Ama siz yine de kerevize güvenip sürekli sağlıksız şeyler yemeyin. Çünkü hazır yiyeceklerin verdiği zarar, kerevizin üstesinden gelebileceğinden çok daha fazla olabilir. Ayrıca kereviz, vücudunuzdaki iltihabı giderir. Ateş saçan meraklı gözlerinizin ve portakal renginde yanaklarınızın olmasını sağlar. Sıralarda oturmaktan ağrıyan kemiklerinizin sızısını geçirir. Sağlıksız beslenmekten veya fazla kilodan yükselen kan basıncınızı düşürür. Dikkatiniz dağılmadan uzun süre kitap okumanıza, parlak bir fikir üzerinde sabırla çalışmanıza yardım eder. Hatta matematik ödevlerinizi de eksiksiz bir şekilde güzelce yapar. Yok artık! Bu gerçekten çok iyi olabilirdi ama az önce ben yurdurdum. Ödevlerinizi de bir zahmet siz yapın.

Tuğba COŞKUNER, Bilge Çocuk

1. Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.

a) Kereviz gibi bir bitki bulmak neden zordur?

.....

.....

b) Kerevizin vücuda yararları nelerdir?

.....

.....

.....

Tema sonu değerlendirmede yer alan paragraf ve ilk iki soru “sınıflandırma” boyutundaki “1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.” ve “1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.” maddesiyle ele alınabilir. Kerevizle ilgili bilgi alan öğrenci bu bitki ile diğer bitki türlerini karşılaştırabilir. Eğer kereviz yetiştiriciliği ile ilgili uygulama yapılabilecek şartlar varsa “doğa sevgisi” boyutunda yer alan “2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.” maddesiyle de ilişkilendirilebilir.

4.2.5. 7. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Aşğıdaki tablolarda 7. sınıf Doğa ve Evren temasında yer alan Küçük Yunus, Son Leylek, Güz, dinleme metni Dünya Kadar Plastik ve serbest okuma metni Kır Çiçekleri metinleri sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma boyutları açısından incelenmiştir. Her tablo sonrasında bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 9

Sınıflandırma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 7. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

1. Boyut Sınıflandırma	Özelliğin Bulunduğu Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri bilir.		“Yunus ailesi, Karadeniz’in hırçın dalgalı sularındaki özgür yaşamlarını, gruplar halinde dolaşıp avlanarak sürdürüyordu.” (Küçük Yunus, s. 132).	1
1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.	-Küçük Yunus		

1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.	-Küçük Yunus -Son Leylek	“İki buçuk ile dört metre arasında değişen boyları, bir füzeyi andıran iri vücutlarına oranla küçük kalan kafaları, bir kaz gagasına benzeyen çeneleri ve yürek şeklindeki gözleriyle öyle sevimli bir görünümü vardı ki...” (Küçük Yunus, s. 132).	15
1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.	-Küçük Yunus -Güz -Kır Çiçekleri -Dünya Kadar Plastik	“Omurgalı memeli hayvanlar sınıfının, balinalar takımına giren yunusların, yavrularını dört ay ile bir yıl arasında emzirdiklerini biliyor muydunuz çocuklar?” (Küçük Yunus, s. 132).	6
1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.	-Güz -Dünya Kadar Plastik	“Şimdi gökten yere, tel tel yağmur... Şimdi sis, gölge, ışık tül tül olur!” (Güz, s. 148).	3

1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamını bilir.	-Dünya Kadar Plastik	“Plastikler, okyanusa ulaştıklarında akıntı ve dalgalarla birlikte sürüklenmeye devam eder (Dünya Kadar Plastik, Dinleme Metni).	1
1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir.			

7. sınıf Doğa ve Evren temasında bulunan metinler kitap içerik inceleme formundaki “sınıflandırma” boyutu altındaki maddeler doğrultusunda incelendiğinde en fazla tekrar sıklığına sahip olan maddenin “1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.” olduğu tespit edilmiştir. Bu maddenin belirli hayvan türlerinin anlatıldığı metinlerde sıklıkla yer alması öğrencilerin hayvanlar hakkında bilgi edinmesi ve farkındalık kazanması açısından önemlidir. “1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri- bilir.” ve “1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir.” maddeleriyle ilgili ise örnek cümleye rastlanmamıştır.

Metinlerde bulunan diğer örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.

“Kıvrak vücutlarında iki yana kanat gibi açılmış yüzgeçleri, bir dümen gibi kullandıkları yatay kuyrukları ile dalgalar arasından ileri doğru fırlayıp dalıp dalıp çıkarak izlenmekten ve izlemekten memnun, bir yarış tutturmuşlardır koca gemiyle.” (Küçük Yunus, s. 132).

“Derin sularda avlanmayı seven yunus ailesi için büyük bir sardalya ya da ringa balığı sürüsüne rastlamak, düşün bayram oluyordu.” (Küçük Yunus, s. 132).

“Evet ya... Onların bu emzirme süresi, yavru bağımsız yaşayana dek sürüp gider böylece.” (Küçük Yunus, s. 132).

“Büyük bir panik içinde kuyruğunu kırıp suları yarararak yukarı fırladı yeniden.”
(Küçük Yunus, s. 133).

“Sonra hızla varilin gölgesine doğru dümen kırarak gagayı andıran çenesiyle ona vurdu.” (Küçük Yunus, s. 133).

“Telaşla ileri fırlayarak bembeyaz köpüklere bata çıka onlara ulaşmaya çalıştı.”
(Küçük Yunus, s. 133).

“Sert hareketlerle kuyruğunu sağa sola çarpıyordu derin sularda.” (Küçük Yunus, s. 133).

“Yüzgeçlerini, kuyruğunu yönetemez olmuştu artık.” (Küçük Yunus, s. 133).

“Gagayı andıran sevimli çenesi yarı aralık, küçük gözleri şaşkınlıkla açılmış olarak bakakalmıştı gökyüzüne. Parlak beyaz karnı gün ışığında ıslak mermer çakıntıları içindeydi...” (Küçük Yunus, s. 134).

“Martılar acılı çığlıklar atarak dönüp duruyorlardı denizin üzerinde...” (Küçük Yunus, s. 134).

“Hastalanmıştır. Boğazına kurbağa takılmıştır falan...”

Kurbağa lafını duyan Mahpeyker şöyle bir irkildi. Safinur yüzünü ekşitti. İdris ise bu teoriyi oldukça mantıklı buldu.

— Olabilir! Leylekler öyle şeyler yerler neticede!” (Son Leylek, s. 142).

“Kanadı sarılı kocaman bir leylek, kutunun içinde çökmüş, o uzun gagasını da karnına çekip bastırmış yatmıyor mu?” (Son Leylek, s. 143).

“Tabii Toraman azgın bir köpek. Buncağızı görünce peşine düşmüş, havlamış, korkutmuş.” (Son Leylek, s. 143).

“Bu böyle leylek iyileşene, uçup gidene kadar devam edecek galiba.” (Son Leylek, s. 143).

1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.

“Omurgalı memeli hayvanlar sınıfının, balinalar takımına giren yunusların, yavrularını dört ay ile bir yıl arasında emzirdiklerini biliyor muydunuz çocuklar?”
(Küçük Yunus, s. 132).

“Mor dumanlarla uzaktan -akşam-
Dişbudaklar, meşeler sümbül olur!” (Güz, s. 148).

“Kırın birçok çiçeği var.
Mavi peygamber çiçeği,
Ballıbaba, papatyalar” (Kır Çiçekleri, s. 158).

“Kardeleni tanırırsınız,
İlkbaharın ilk çiçeği” (Kır Çiçekleri, s. 158).

“Mor menekşe kuytularda
Sessiz, gizliliği sever.
Erken açılır baharda,
Çiy damlaları, gölgeler,
Kokusu akan sularda.” (Kır Çiçekleri, s. 158).

1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.

“Plastik, zamanla rüzgâr, güneş ve suyun etkisiyle daha küçük parçalara ayrılabilir ama toprağa karışamaz.” (Dünya Kadar Plastik, Dinleme Metni).

“Rüzgâr ve yağmur yüzünden sürüklenmiş çoğu plastik çöp, denizlere ve okyanuslara kadar taşınır ancak yolculukları burada da bitmez.” (Dünya Kadar Plastik, Dinleme Metni).

Tablo 10
Doğa Sevgisi Boyutuna İlişkin Özelliklerin 7. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

2. Boyut Doğa Sevgisi	Özelliğın Bulunduğu Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.			
2.2. Hayvanları sever ve onların bakımını yapar.	-Son Leylek	“Toraman’ı kovalamış, leyleği kurtarmış, Kanadımı sarmış, sarmalamış.	2
2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.	-Küçük Yunus -Güz -Kır Çiçekleri	“Eğer açık denizlerde yol alan bir geminin güvertesindeyseniz bu sevimli yaratıkların bir süre sonra, nefes almak üzere su yüzüne sıçrayışlarını yinelemelerine, büyük bir hayranlık ve neşe içinde tanık olursunuz.” (Küçük Yunus, s. 132).	3
2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.			
2.5. Doğayla ilgili filmlere ve belgesellere ilgi duyar.			

“Doğa sevgisi” boyutunda yer alan maddelerle incelenen metinlerin bu boyut için yetersiz özelliğe sahip oldukları söylenebilir. En fazla tekrar sıklığına “2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.” maddesinin sahip olduğu görülmektedir. “2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.”, “2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.” ve “2.5. Doğayla ilgili filmlere ve belgesellere ilgi duyar.” maddeleriyle ilgili örnek cümlelere rastlanmamıştır. Bu eksikliklerin etkinlikler yoluyla tamamlanıp tamamlanmadığı çalışmanın devamında incelenecektir.

Metinlerde bulunan diğer örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

2.2. Hayvanları sever ve onların bakımını yapar.

“Ne arada biri? Biz her gün okuldan çıkar çıkmaz İcabettin dayının evinin önünde toplanıyoruz iki aydır. Bu böyle leylek iyileşene, uçup gidene kadar devam edecek galiba. İcabettin dayı gece bekçisi adam, gündüz uyuması gerek.

— Yine mi geldiiz?

— İcabettin dayı bi bakıp gideceğiz hemen!

— Bahın da gidin hele! Uyutmisiz adami! Dersiiz neyiiz yoh mi?” (Son Leylek, s. 143).

2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.

“Kınalanmış gibi dağlar, dereler,

Ne güzel güz, ne güzel eylül olur!” (Güz, s. 148).

“Çiçek açmasaydı kırlar,

Baharda çıldıran dünyam,

Güzel olmazdı bu kadar.” (Kır Çiçekleri, s. 159).

Tablo 11
Farkında Olma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 7. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

3. Boyut Farkında Olma	Özelliğın Bulunduğı Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.	-Son Leylek	“Havalar ısınır ısınmaz bir leylek ailesi gelir, oraya yerleşir. Lak laka lak lak. Ortalık şenlenir. Bu yuva onların yazlık evleridir.	3
3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.	-Küçük Yunus -Son Leylek	“Kurbağa lafını duyan Mahpeyker şöyle bir irkildi. Safinur yüzünü ekşitti.” (Son Leylek, s. 142).	3
3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.	-Küçük Yunus	“Küçük sarışın bir çocuk onun yanı başında dizlerinin üzerine çökmüş, “Ne olur ölme güzel Yunus!..” diye hıçkırıyordu. “Lütfen!.. Seni çok seviyoruz!..” (Küçük Yunus, s. 134).	2
3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.	-Dünya Kadar Plastik	“Plastik hiç de çevreci ve malzeme değildir. Neden mi? Çünkü plastik doğada biyolojik olarak çözünmez. Peki bir maddenin biyolojik olarak çözülmesi ne demek?” (Dünya Kadar Plastik, Dinleme Metni).	2
3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.			

3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.	-Dünya Kadar Plastik	“Son olarak bu zehirli parçacıklar içtiğimiz suya ya da yediğimiz balığa geçiyor yani düşünmeden attığımız plastik çöpler uzun yollardan geçip bizim tabağımıza geri geliyor.” (Dünya Kadar Plastik, Dinleme Metni).	1
3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.	-Son Leylek	“Havalar soğudu mu karı koca iki yavrucağız, çeker giderler. Fakat bu sonbahar, hepsi gittiği hâlde biri kaldı, gitmedi!” (Son Leylek, s. 141).	1
3.8. Çevreyi koruma konusuyla ilgilenir.			
3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.	-Küçük Yunus	“Denizlere karışan lağım, zehirli fabrika atıkları, aldırılmadan dökülen çöpler ve bırakılan kimyevi madde yüklü variller, yaşayan denizin katilleriydi.” (Küçük Yunus, s. 134).	1
3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanıır.			
3.11. Doğanın sahip olduğu denge ve düzeni bilir.			
3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.			

3.13. Doğada karşılaşılabilir zorlukların farkına varır.

3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.

İncelenen metinlerde en fazla tekrar sıklığına sahip olan maddelerin “3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.” ve “3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.” olduğu tespit edilmiştir. Her iki maddenin tekrar sıklığı da eşittir. Bunun yanında çoğu maddeyle ilgili örnek cümleye rastlanmamıştır. 7. sınıf Doğa ve Evren temasında incelenen metinlerin diğer boyutlarda olduğu gibi “farkında olma” boyutunda da yetersiz olduğu söylenebilir. Etkinliklerden Doğacı Zekâ’yı geliştirebilecek olanlar da bu maddeler doğrultusunda incelenecektir.

Metinlerde bulunan diğer örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.

“Birkaç hafta gelip gidip gözetlemiş. Ama bakmış ki leyleğin gideceği yok. “Bu işte bir iş var.” demiş.

— Kaç gündür bakıyorum, hep orada.

— Gider o gider! Ne acelesi var?

— Ama kış geldi. Çoktan gitmesi gerekirdi.” (Son Leylek, s. 141)

“— Yok!

— Ne yok?

— Leylek yok, gitmiş!

— Vallaha mı?

— Al da bak!

Hepimiz sırayla baktık ve hiçbirimiz leyleği göremedik. Biraz sevindik, biraz da mahzun olduk.” (Son Leylek, s. 142).

3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.

“Az ileride elleri çaresizlikle birleşmiş bir kadınla bir erkek, yüreklerinde doğanın öldürülüşüne seyirci kalmanın onulmaz acısıyla, bir suçlu gibi Karadeniz’in hırçın dalgalarına dikmişlerdi gözlerini.” (Küçük Yunus, s. 134).

“Biraz sevindik, biraz da mahzun olduk. Bu son leyleğin arkasından, hiç değilse bir el sallayaydık.” (Son Leylek, s. 142).

3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.

“Az ileride elleri çaresizlikle birleşmiş bir kadınla bir erkek, yüreklerinde doğanın öldürülüşüne seyirci kalmanın onulmaz acısıyla, bir suçlu gibi Karadeniz’in hırçın dalgalarına dikmişlerdi gözlerini.” (Küçük Yunus, s. 134).

3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.

“Plastik hiç de çevreci bir malzeme değildir. Neden mi? Çünkü plastik, doğada biyolojik olarak çözülmez. Peki, bir maddenin biyolojik olarak çözülmesi ne demek?” (Dünya Kadar Plastik, Dinleme Metni).

4.2.6. 7. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasında Doğacı Zekâyı Geliştirebilecek Etkinliklere Ait Bulgular ve Yorumlar

- 7. Sınıf Doğa ve Evren temasında yer alan Küçük Yunus, Son Leylek, Güz, dinleme metni Dünya Kadar Plastik ve serbest okuma metni Kır Çiçekleri metinlerine ait etkinlikler sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma boyutları doğrultusunda incelenmiştir. İnceleme sonucunda sadece Doğacı Zekâ’yı geliştirebilecek etkinliklere yer verilmiş ve ilgili görseller kullanılmıştır. Her etkinliğin sonunda bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.
- “Küçük Yunus” Metni Hazırlık Çalışması (s. 132)

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Çevre kirliliğinin sebepleri ile ilgili araştırmalarınızdan elde ettiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Çevreyi korumak için çalışan sivil toplum kuruluşları hakkında arkadaşlarınıza bilgi veriniz.

Hazırlık çalışmaları “farkında olma” boyutunda yer alan “3.8. Çevreyi konuma konusuyla ilgilenir.”, “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.” ve “3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.” maddeleriyle ilişkilendirilebilir. Yunus balığının deniz kirliliği nedeniyle ölümünün konu edildiği bir metin öncesinde çevre kirliliği, çevrenin korunması ve çevreyi korumayı amaç edinen kuruluşlarla ilgili bilgilerin paylaşılması öğrencilere katkı sağlayabilir. Öğrencilerin bu konular hakkında hazırbulunuşluk düzeylerinin artmasını ve doğayla ilgili farkındalıklarının oluşmasını sağlayabilir.

- “Küçük Yunus” Metni 3. Etkinlik (s. 136)

3. ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları metne göre yanıtlayınız.

1. Yunus ailesi yaşantısını nasıl sürdürüyormuş?
2. Yunusların görünüşleri nasılmış?
3. Küçük Yunus'un özellikleri nelermiş?
4. Küçük Yunus, başını varillere vurduktan sonra neler yaşamış?
5. Küçük Yunus'u sahilde gören çocuk ne yapmış?
6. Metne göre denizin katilleri nelermiş?

Etkinlik içerisinde verilen sorulardan 1., 2. ve 3. sorular “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.” maddesiyle ele alınabilir. 5. ve 6. sorular ise “farkında olma” boyutunda yer alan “3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Yunus balığının deniz kirliliği nedeniyle ölmesi sonucu bir çocuğun üzüntü duymasının metin içerisinde betimlenmesi, karakterin çocuk seçilmesi ve metni anlamaya yönelik yapılan soru cevap tekniği ile çevre kirliliğinin sorgulanması öğrenciye katkı sunacak özelliklerdir diyebiliriz.

- “Küçük Yunus” Metni 8. Etkinlik (s. 138)

8. ETKİNLİK

Aşağıdaki haber metnini okuyunuz. Haberde anlatılanlar üzerine arkadaşlarınızla tartışınız.

ÖĞRENCİLERDEN YENİ BİR SOSYAL SORUMLULUK PROJESİ

Samsun İl Millî Eğitim Müdürlüğüne önemli bir sosyal sorumluluk projesi başlatılıyor. Proje, öğrencilerin doğal çevrenin korunmasına yönelik tesisleri tanımalarını amaçlıyor.

Samsun İl Millî Eğitim Müdürlüğü, öğrencilerin çevre duyarlılığını artırmak için “Gezelim, Görelim, Çevreyi Koruyalım” adı verilen sosyal sorumluluk projesini hayata geçirmek için hazırlıklarını tamamladı. Projenin tanıtımı, bu projenin gerçekleştirilmesi için talepte bulunan öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirildi. Öğrenci grubunun sözcüsü, projenin amacını şu sözlerle açıkladı:

“Çevre denildiğinde çoğu insanın aklına temiz deniz, kirlenmemiş yeşil alanlar ve çöplerin çevreye gelişigüzel atılmadığı yaşam alanları geliyor. Çevrenin bu güzelliği kazanmasında şehrin arka planında olan ancak çok da bilinmeyen tesislerin etkisi ise oldukça büyük. Şehrin gizli kahramanı olan çevreyle ilgili tesisleri görmenin çevre bilincimizi geliştireceğini düşünüyoruz.”

Proje, Büyükşehir Belediyesinin katkılarıyla gerçekleştirilecek. Proje kapsamında, başlangıçta il merkezindeki 11 ortaokulun öğrencileri, Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği kapsamında Kent Müzesi, atık su arıtma, içme suyu ve katı atık tesislerinde ağırlanacak.

Basından

Etkinlikte verilen haber metni doğal çevrenin korunmasına yönelik tesislerden bahsettiği için doğrudan “farkında olma” boyutunda yer alan “3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.” maddesiyle ilişkilendirilebilir.

• “Küçük Yunus” Metni 9. Etkinlik (s. 139)

9. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki bilgileri okuyunuz.

Bir cam şişenin doğada 4000 yıl, plastiğin 1000 yıl, cikiletin 5 yıl, teneke kutununun 10-100 yıl, sigara filtresinin 2 yıl süre ile yok olmadığını,

Evsel atıkların %65'ini organik atıklar, kalan kısmını ise kâğıt, plastik, metal, cam gibi geri dönüşümlü maddelerin oluşturduğunu,

Türkiye’de çöp miktarının yaklaşık %30’unun organik atık işleme yöntemiyle geri kazanılabilir nitelikte olduğunu,

Geri dönüşümü sağlanan her bir ton cam için yaklaşık 100 litre petrolden tasarruf edilebileceğini,

Bir ton kullanılmış kâğıt geri kazanıldığında 17 adet çam ağacının, bir ton kullanılmış gazete kâğıdı kullanıldığında ise 8 adet çam ağacının kesilmesinin önlenilebileceğini,

Ülkemizde günde yaklaşık 65 bin ton çöp biriktiğini,

1 litre atık yağın 1 milyon litre içme suyunu kirletebileceğini, ayrıca sudaki balıkların ve diğer canlıların yaşamını tehdit ettiğini,

Evsel atıkların toprağa kanşması sonucu su kaynaklarında kirlilik meydana geldiğini,

Her yıl tonlarca tehlikeli atığın, evsel atıklarla beraber çöpe atıldığını ve depolama alanlarında biriktiğini,

Bir bilgisayar ve ekranının imalatı için en az 240 kg fosil yakıt, 22 kg kimyasal madde ve 1,5 ton suya ihtiyaç duyulduğunu,

Yeni üretime kıyasla metal ve plastik geri kazanımı ile %95 enerji tasarrufu sağlanabileceğini,

Normal şartlarda bir evde 1,5 kg-5 kg arasında tehlikeli ürün bulunduğunu,

Bir bilgisayarın yaklaşık 1,4 kg kurşun, 2 gr kadmiyum, 0,5 gr cıva içerdiğini,

Plastiklerin doğada parçalanma süresi en uzun olan madde olduğunu,

Plastik ambalaj atıklarının yıkanıp granül hâline dönüştürülerek ikincil ürün üretim için ham madde elde edildiğini ve sera örtüsü, plastik torba, marley, pis su borusu, elyaf ve dolgu malzemesi, araba yedek parçası gibi birçok malzemenin yapımında kullanıldığını biliyor muydunuz?

Bilgi köşesi biçiminde tasarlanan etkinlik kitap içerik inceleme formundaki birçok madde ile ilişkilendirilebilir. Etkinlik incelendiğinde çevre kirliliğinin nedenlerinden ve sonuçlarından, insanların doğaya verdiği zarardan, çevre kirliliğinin hayvanların yaşamını tehdit ettiğinden vb. doğa olaylarından bahsettiği görülmektedir. Etkinliğin incelenebileceği “farkında olma” boyutunda yer alan ve maddeler şu şekilde sıralanabilir: “3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.”, “3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.”, “3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.”, “3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.”,

“3.8. Çevreyi konuma konusuyla ilgilenir.” ve “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.”.

- **“Son Leylek” Metni Hazırlık Çalışmaları (s. 141)**

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Çevrenizdeki hayvan barınakları ve bu barınakların kurulma amaçları hakkında edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Sokak hayvanları için neler yapılabileceğini arkadaşlarınızla tartışınız.

Hazırlık çalışmaları “farkında olma” boyutunda yer alan “3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Öğrencilerin günlük hayatta sürekli karşılaştıkları hayvanlarla ilgili araştırma yapması, ulaştığı bilgileri arkadaşlarıyla paylaşması hem Doğacı Zekâlarının gelişmesini hem de kendilerini topluluk önünde ifade edecekleri için öz güvenlerinin gelişmesini sağlayabilir.

“Son Leylek” metni hayvanlarla ilgili farkındalık oluşturabilecek bir metin olarak değerlendirilebilir. Fakat hazırlanan etkinliklerin Doğacı Zekâ’yı geliştirmeye yönelik yetersiz olduğu söylenebilir. Etkinlikler metni çözümleme açısından olumlu olsa da doğayla ilgili farklı bakış açıları kazandırmada öğrencilere yeterli katkıyı sağlayamayabilir.

- **“Güz” Metni Hazırlık Çalışmaları (s. 148)**

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Küresel ısınmayla ilgili araştırmalarınızı arkadaşlarınıza sununuz.
2. Küresel ısınmanın ülkemizdeki etkileriyle ilgili yazınızı arkadaşlarınıza okuyunuz.

Öğrenciden küresel ısınmayla ilgili araştırmalar yapması istenilen hazırlık çalışmaları “farkında olma” boyutundaki “3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.”, “3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.” ve “3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” maddeleriyle ilişkilendirilebilir.

Günümüzün ve geleceğin en büyük sorunlarından biri olan küresel ısınmayla ilgili öğrencilerde bilinç oluşturulması hem insanlık hem de doğa açısından son derece önemlidir diyebiliriz.

- “Güz” Metni 1. Etkinlik (s. 149)

1. ETKİNLİK

a. Metinde geçen, aşağıda anlamları ve bazı harfleri verilen sözcükleri belirleyip yazınız.

___k

Düz arazide veya açık denizde gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yer.

___k

Alna düşen kısa kesilmiş saç, perçem.

__a__a__

Asma vb. bitkilerin dallarını sardırma için direklerle yapılmış yer.

_____b_____

Süs eşyası yapımında kullanılan, açık sandan kırmızıya kadar türlü renklerde, yan saydam, kolay kırılır ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken, fosilleşmiş reçine, saman kapağı, kıl kapağı.

__i__d__

Zeytingillerden, kerestesi sert ve değerli bir ağaç, demircik.

__s__

Asmagillerden, dalları çardak üzerine yayılan üzüm vb. bitkiler.

___f___

Güneş doğmadan az önce beliren aydınlık.

7. sınıf Doğa ve Evren temasında bu bölüme kadar incelenen etkinliklerde doğayla ilgili kavramları ve terimleri öğretmeye yönelik doğrudan bir etkinlik olmadığı tespit edilmiştir. Yukarıdaki etkinlik bu eksikliği gidermek için yapılabilecek bir etkinlik olarak değerlendirilebilir. Etkinlik “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir.

7. sınıf Doğa ve Evren teması metinlerinde ve bu bölüme kadar incelenen etkinliklerde doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri öğretmek, kullanımını sağlamak gibi örneklere rastlanılmamıştı. 8. etkinlikte kullanılması istenen atasözlerinin deyimlerin doğayla ilgili olup olmadığı belirtilmemiş fakat etkinlik öğretmenin rehberliğinde geliştirilerek bu atasözlerinin ve deyimlerin doğayla ilgili olmasının istenmesi Doğacı Zekâ'yı geliştirmek açısından değerli olacaktır. Böylelikle bu etkinlik "1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir" maddesi doğrultusunda incelenebilir.

- **“Dünya Kadar Plastik” Metni Hazırlık Çalışmaları (s. 153)**

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Çevreyi korumak için neler yapılması gerektiği hakkında arkadaşlarınızla konuşunuz.
2. Çevre kirliliğiyle ilgili derlediğiniz gazete ve dergi haberlerini arkadaşlarınıza okuyunuz.

7. sınıf Doğa ve Evren temasını oluşturan çoğu hazırlık çalışması ve etkinliklerde olduğu gibi bu çalışmada da çevre kirliliği ele alınmıştır. Yapılması istenen çalışmalardan ilki, “farkında olma” boyutunda yer alan “3.8. Çevreyi konuma konusuyla ilgilenir.” maddesiyle; ikincisi ise “doğa sevgisi” boyutunda yer alan “2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.” maddesiyle ilişkilendirilebilir.

- “Dünya Kadar Plastik” Metni 8. Etkinlik (s. 157).

8. ETKİNLİK

a. “Atıkların doğaya verdikleri zararlar” ile ilgili bir araştırma yapınız. Araştırmanızdan edindiğiniz bilgilere göre bilgilendirici bir yazı yazınız. Yazınızı, oluşturacağınız yazı taslağına göre düzenleyiniz. Yazınızda açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimlerini kullanmaya, medya kaynaklarından görüşlerinizi destekleyecek kanıtlar sunmaya dikkat ediniz.

YAZI TASLAĞI

Araştırmamın konusu:

.....

Araştırmamın amacı:

.....

Giriş bölümü:

.....

Gelişme bölümü:.....

.....

.....

.....

.....

Sonuç bölümü:

.....

Kaynakça:

.....

“Atıkların doğaya verdikleri zararlar” hakkında araştırma yapıldıktan sonra yazı yazma etkinliğinin yapılmasının istenmesi “farkında olma” boyutundaki “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Öğrencinin doğayla ilgili bir konu hakkında araştırma yapması, bunları derlemesi, belirli plan çerçevesinde kaleme alması Doğacı Zekâ’yı geliştirecek etkinlikler olarak yorumlanabilir.

- 7. Sınıf “Tema Sonu Değerlendirme” Soruları (s. 160)

A. Aşağıdaki metni okuyunuz.

AFET VE ÇOCUK AJANDASI

Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından ilkokul ve ortaokul düzeyindeki çocuklara “Afet ve Çocuk Ajandası” dağıtılıyor. Çocukları afetler konusunda bilinçlendirmek amacıyla özel olarak hazırlanan 10 bin adet ajanda, merkez ve kırsaldaki okullara ulaştırılıyor. Ajandalar, doğal afetler ile ilgili önemli bilgi ve mesajlar içeriyor. Sayfalarının bir yüzünde not yazma bölümü, diğer yüzünde ise eğitici ve öğretici bilgilerin yer aldığı ajanda, gerek içerdiği bilgiler gerekse çizgisel tasarımları ile âdeta bir ders kitabı niteliğinde. İlkokul ve ortaokul öğrencileri seviyesinde özel tasarımla, renkli olarak hazırlanan ajanda içerisinde acil telefon numaraları, takvim, deprem anında güvende kalmak için neler yapılması gerektiği, afet ve türleri, doğa olayları, afet öncesi hazırlık, aile afet acil durum planı, depremin ne olduğu, heyelan ve sel anında yapılması gerekenler, iyi bir yangın kaçış planının nasıl olması gerektiği yazıyor.

Basından

Tema sonunda yer alan ve içeriğiyle ilgili soruların hazırlandığı metin doğal afetler hakkında bilgi içeren bir ajandadan bahsetmektedir. İçeriğinin doğayla ilgili olması nedeniyle “doğa sevgisi” boyutunda yer alan “2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Ajanda içerisinde doğa olaylarıyla, doğal afetlerle ilgili kısımların bulunması, öğrencinin doğada karşılaşılabileceği zorlukların farkına varmasını ve önlemler alması gerektiği bilincinin oluşmasını sağlar denilebilir. Bu nedenle tema değerlendirme çalışmasında verilen metin “farkında olma” boyutunda yer alan “3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.” maddesiyle de ilişkilendirilebilir.

4.2.7. 8. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Aşağıdaki tablolarda 8. sınıf Doğa ve Evren temasında yer alan Yılkı Atı, Rüzgâr, Gündüzünü Kaybeden Kuş, , dinleme metni Hava Kirliliği ve serbest okuma metni Canberra (Kanberra) metinleri sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma boyutları açısından incelenmiştir. Her tablo sonunda bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 12

Sınıflandırma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 8. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

1. Boyut Sınıflandırma	Özelliğin Bulunduğu Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri bilir.	-Yılkı Atı -Rüzgâr -Gündüzünü Kaybeden Kuş	“Hacı Süleyman yürüye yürüye dik bir kayalığın dibine vardı.” (Gündüzünü Kaybeden Kuş, s. 235).	7
1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.	-Yılkı Atı -Canberra	“Yel yine de kuytuya dalıyor, tepeden sürüklediği karları atların üzerinde tozutupuyordu.” (Yılkı Atı, s. 217)	2
1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.	-Yılkı Atı -Gündüzünü Kaybeden Kuş -Canberra	“Bütün bunlar uluma, kişneme, çifte atma gibi hareketlerle beliriyordu.” (Yılkı Atı, s. 217).	18
1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.	-Yılkı Atı -Gündüzünü Kaybeden Kuş	“Ama o bildiğimiz martılardan çok daha büyük ve kanatları çok daha uzun bir açık deniz martısı vardır.” (Gündüzünü Kaybeden Kuş, s. 234).	4

1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.	-Güz	“Şimdi gökten yere, tel tel yağmur... Şimdi sis, gölge, ışık tül tül olur!” (Güz, s. 148).	1
1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamını bilir.	-Yılkı Atı -Canberra	“Kent planı yapılırken bitki örtüsü de hesaba katılmış.” (Canberra, s. 246).	3
1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir.			

“Sınıflandırma” boyutunda en fazla “1.3. Doğadaki canlıları tanıyıp özelliklerini bilir.” maddesine örnek cümleler bulunmuştur. “Yılkı Atı” adlı metnin atlar ve kurtlarla ilgili betimleyici bilgiler içermesinin tekrar sıklığının fazla olmasına sebep olduğu söylenebilir.

Metinde sadece “1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir.” maddesiyle ilgili örnek cümlelere rastlanmamıştır. Diğer maddeler açısından metnin Doğacı Zekâ’yı geliştirmek için yeterli bir metin olduğu söylenebilir.

Metinlerde bulunan diğer örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri- bilir.

“Yeşilleri rüzgâr rüzgâr uçtu. Kar inmişti ovaya...” (Yılkı Atı, s. 216).

“Ön sağ ayağını sertleşmiş toprağa hırslı hırslı vurdu.” (Yılkı Atı, s. 216).

“Sonra tepenin düzlüğüne doğru yürüdü. Vadinin elverişsiz arazisinde savaşa tutuşmak istemiyordu.” (Yılkı Atı, s. 217).

“Çılkır birdenbire dik inişe vurmadı. Tepeyi yandan ve hızla iniyordu.” (Yılkı Atı, s. 218).

“Haşhaş tarlalarında eflatun, pembe, beyaz,

Kıraçlarda mavi dikenler...

Toz toprak gözlerine gitmiştir.” (Rüzgâr, s. 135).

“Hacı Süleyman yürüye yürüye dik bir kayalığın dibine vardı.” (Gündüzünü Kaybeden Kuş, s. 235).

1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.

“Göge fişkırın suyun hacmi altı tonmuş. Bu su, yüz yetmiş metre yüksekliğe fişkırıyor.” (Canberra, s. 246).

1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.

“Aygır kişnedi.” (Yılkı Atı, s. 216).

“Aygır kişnedikçe yelelerini oynatıyorlar, kulaklarını dikiyorlardı.” (Yılkı Atı, s. 217).

“En sonunda kurtların ulumaları da duyuldu.” (Yılkı Atı, s. 217).

“Burunlarını kaldırdılar. Havayı kokladılar.” (Yılkı Atı, s. 217).

“Aygır süreli, güçlü bir kişneme bıraktı.” (Yılkı Atı, s. 217).

“Kurt ulumaları arttı.” (Yılkı Atı, s. 217).

“Sonra çeşitli tonda bir uluma tutturdular, dillerini yaladılar.” (Yılkı Atı, s. 217).

“Atlar çığlıkları kişnemeler bırakıyor, kurtların hırslı solukları ses ses dağılıyor, kar hızla alabora oluyor, durmadan tozuyor, yere iniyor, yeniden havalanıyordu.” (Yılkı Atı, s. 218).

“Çevik ve kurnaz bir saldırıyla Çılkır’ın kuyruğunu yakaladı.” (Yılkı Atı, s. 219).

“Çığlıkları müthiş bir kişneme ile her yön doldu.” (Yılkı Atı, s. 219).

“Atın boğazından el çeken kurt kanlı dudaklarını yaladı. Dikleşti, boynunu uzattı, başını boşluğa kaldırdı. Uzun uzun uludu...” (Yılkı Atı, s. 219).

“Çağrıcı kişnemeler attı. Hiçbir karşılık alamadı. Yeniden atların yanına geldi. Acı acı kişnedi.” (Yılkı Atı, s. 219).

“Aygır acı, ağlamaklı bir kişneme bıraktı. Ön sağ ayağı ile hırsla eşindi.” (Yılkı Atı, s. 219).

“Böylelikle dört beş saat daha uçtu.” (Gündüzünü Kaybeden Kuş, s. 235).

“Son bir kez, karanlıkta iki ayaklı birer pamuk yumağına benzeyen sarı gagalı yavrularını çağırdı. Sesi kısıldı. Gırtlığından acayip gürültüler çıkararak ve tekerlenerek çırpına çırpına denize düştü.” (Gündüzünü Kaybeden Kuş, s. 235).

“Miho kanatlarını topladı, avına saldıran bir şahin gibi aşağıya doğru düştü. Havaya, yolunan bir sürü tüy uçtu. Kuş sendeledi, denklemini buldu ve bir fişek gibi dosdoğru yükseklerle fırladı. Ardı sıra bıraktığı tüyler döne döne yere indi.” (Gündüzünü Kaybeden Kuş, s. 235).

“Ama o, ön ayaklarını uzatıp ekmeği elimden alıyor. Sonra bölerek kibarca ağzına sokuyor. Bir güzel çiğnedikten sonra yutuyor. Kanguruların ön ayaklarıyla boksör gibi yumruk attıklarını duyduğumda, önce uzak durmaya çalıştım.” (Canberra, s. 247).

1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.

“Aygır süreli, güçlü bir kişneme bıraktı. Sonra tepenin düzlüğüne doğru yürüdü. Vadinin elverişsiz arazisinde savaşa tutuşmak istemiyordu. İniş yokuş hareket kabiliyetlerini kısar, dengeyi kurtların lehine çevirirdi.” (Yılkı Atı, s. 217).

“Fırtınanın ulumasını hiçte bırakan at kişnemeleri, kurtların ürüme uluma arası hırslı sesleri tepeyi titretiyordu.” (Yılkı Atı, s. 217).

“Denizin ve sonsuzlukların bu kayıtsız seyircisi, karaların kartalı ve akbabası gibi yırtıcı gagalı ve pençeli değildir.” (Gündüzünü Kaybeden Kuş, s. 234).

1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamını bilir.

“Bir Orta Anadolu köyünde İbrahim, ahırdaki samanının öküzlere, taya ve kır ata yetmeyeceği düşüncesiyle Dorukısrak’ı “yılıklık” eder.” (Yılkı Atı, s. 216).

“Tipiye bütünüyle açtı. Kar zerrecikleri alabora oluyor, bir inip bir kalkıyor, göz açtırmaz ediyordu.” (Yılık Atı, s. 217).

Tablo 13

Doğa Sevgisi Boyutuna İlişkin Özelliklerin 8. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

2. Boyut Doğa Sevgisi	Özelliğın Bulunduğı Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.			
2.2. Hayvanları sever ve onların bakımını yapar.	-Canberra	“Meğır çiftliğın bir bölümünde kanguru da besleniyormuş. Onları beslerken duyduğum coşkuyu hiç unutamiyorum.” (Canberra, s. 246).	1
2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.	-Canberra	“Parkın çimenlerine yayılıyoruz keyifle.” (Canberra, s. 246).	1
2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.			
2.5. Doğayla ilgili filmlere ve belgesellere ilgi duyar.			

“Doğa sevgisi” boyutunda diğır sınıf seviyelerinde olduğı gibi 8. sınıf Doğa ve Evren temasındaki metinler de yeterli değıldir diyebiliriz. Çalışmanın sonraki aşamalarında bu boyuttaki maddeler ile incelenebilecek etkinliklerin olup olmadığı incelenecektir.

Tablo 14

Farkında Olma Boyutuna İlişkin Özelliklerin 8. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasındaki Metinlere Göre Dağılımı

3. Boyut Farkında Olma	Özelliğın Bulunduğu Metin/Metinler	Örnek Cümleler	Tekrar Sıklığı
3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.			
3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.	-Gündüzünü Kaybeden Kuş	“Hacı Süleyman’ın gözlerini kan bürümüştü.” (Gündüzünü Kaybeden Kuş, s. 235).	1
3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.			
3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.	-Canberra -Hava Kirliliğı	“Rehber anlatmaya başlıyor. Göge fişkırın suyun hacmi altı tonmuş. Bu su, yüz yetmiş metre yüksekliğe fişkırıyor.” (Canberra, s. 246).	2
3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.			
3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.	-Canberra	“Parklarla kent öylesine iç içe ki bazen parktaki kangurular kente iniyor, sokaklarda gezmeye çıkıyorlarmış.” (Canberra, s. 246)	3
3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.			

3.8. Çevreyi koruma konusuyla ilgilenir.	-Hava Kirliliği	“Hava kirliliğinin yoğun olduğu bölgelerde yeşil alanların artırılması, sanayi alanlarının şehir dışına taşınması ve fabrika bacalarına filtre takılması gibi önlemler alınmaya başlandı.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).	2
3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.	-Hava Kirliliği	“:Nüfusun hızla artması ve yanlış yakıt kullanımı insanları bir toz bulutu içinde yaşamaya mahkûm ediyordu.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).	8
3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanıır.			
3.11. Doğanın sahip olduğu denge ve düzeni bilir.	-Yılkı Atı -Hava Kirliliği	“Kış geçer, yaz gelir.” (Yılkı Atı, s. 216).	3
3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	-Hava Kirliliği	“Türkiye’de hava kirliliği haritaları çıkarılarak ölçümler yapıldı ve bu ölçümlerin sonuçlarına göre iyileştirme çalışmaları yapıldı.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).	2
3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.			

3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.	- Yılkı Atı	“Üst tepelerde bir süre hareketsiz duran kurtlar, görünmez bir güçten komut almışlar gibi birdenbire fırladılar.” (Yılkı Atı, s. 217).	2
---	-------------	--	---

Bu boyutta tekrar sıklığına “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.” maddesi sahiptir. Sınıf düzeyleri arasında bu maddeyle ilgili en fazla tekrar sıklığına sahip olan düzey 8. sınıftır. “3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.”, “3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.”, “3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.”, “3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.”, “3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.” ve “3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.” maddeleriyle ilgili örnek cümleye rastlanmamıştır. Birden fazla madde için örnek cümle bulunamaması, metinlerin Doğacı Zekâ’yı geliştirmek açısından yetersiz olduğu söylenebilir.

Metinlerde bulunan diğer örnek cümleler aşağıda sıralanmıştır:

3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.

“Hava kirliliği o dönemlerde ülkenin en önemli sorunları arasındaydı. Mecliste konuşulan konuların başında geliyordu. Konuyla ilgili kanun teklifleri veriliyor ancak bir türlü bu sorunun önüne geçilemiyordu.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.

“Rehberin dediğine göre buraya 1912 ile 1930 yılları arasında altı bin ağaç dikilmiş. Bu yüzden Canberra, büyük bir park içine kurulmuş örnek bir kent görünümünde.” (Canberra, s. 246).

“Canberra güzel, yepyeni, tertemiz, تنها, yemyeşil; güvenlik, trafik sorunu olmayan, hava kirliliğini bilmeyen örnek bir kent...” (Canberra, s. 247).

3.8. Çevreyi koruma konusuyla ilgilenir.

“O yıllarda halka doğalgazı tanıtmak ve kullanımını artırmak için reklam filmleri dahi hazırlandı.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.

“Hava kirliliği sanayi devriminden sonra tehlikeli boyutlara ulaştı. Hatta bazı bölgelerde toplu ölümlere yol açtı.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

“Her şey nüfusun çoğalmasıyla başladı. Metrekare başına düşen insan sayısı arttıkça daha geniş yerler mesken edildi. Şehirler büyüdü, endüstri gelişti, enerji kullanımı arttı. Bu hızlı dönüşüm sonrasında açığa çıkan atık maddeler havaya zehirli gazlar olarak karıştı. Doğada en saf haliyle olan hava da hızla kirlenmeye başladı.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

“Ankara; kalitesiz yakıt kullanımı, olumsuz hava koşulları, rüzgâr alamaması sebepleriyle ülkemizde hava kirliliğinden en çok etkilenen şehirlerin başında geliyordu.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

“Yıl 1982. Ankara’da okullar tatil edildi. Fakat kar yağışından dolayı değil hava kirliliğinden.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

“Özellikle katı yakıtların oluşturduğu kirlilik, bitki örtüsünü öldürmesi sebebiyle canlı sağlığına, mimari yapıları tahrip etmesi sebebiyle de ülke mimarisine ciddi zararlar veriyordu.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

“Solunulan zehir, hastalıklara davetiye çıkarıyor, solunum yolları ve akciğer hastalıkları gün geçtikçe artıyordu.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

“Havadaki diğer gazlardan daha ağır olan karbondioksit ve türevlerinin toz bulutlarıyla birleşmesi sonucu atmosferde yeni bir tabaka oluşuyor. Güneş ve Dünya arasına giren bu tabakanın kalınlaşması enerji döngüsünü ve dengesini bozarak küresel ısınmaya ve iklim değişikliklerine sebep oluyor.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

3.11. Doğanın sahip olduğu denge ve düzeni bilir.

“Yaşamın devamı için soluduğumuz havada ortalama yüzde 20 oksijen olmalı. Bu limit yüzde 19’un altına indiğinde insan hayatını anında tehlikeye sokar. Yüzde 24’ün üzerinde oksijen ise elbiselerimizin tutuşmasına neden olur.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

“Havada bulunan karbonmonoksit yüzde 0.1 ve yüzde 0.4 oranında bulunduğu sürece insana zarar vermez. Bu oran 1.5’e çıktığında nefes daralmasına, yüzde 3’e çıktığında bayılma ve kasılmalara, yüzde 8’e çıktığında felç ve ölümlere neden olur.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.

“Düşünün gökyüzü pustan görünmüyor, nefes alınmıyor, sokağa ancak maskelerle çıkılabiliyor, çocuklarımızı korkudan okula gönderemiyor, hava yerine zehir soluyor, damağımızdaki kükürt tadıyla güne başlıyorsunuz.” (Hava Kirliliği, Dinleme Metni).

3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.

“Azgın kurtlardan biri çifte gücü tükenmiş bir yilkılığın budunu ısırması becerince at halkayı bozdu. Dön geri ederek vadiye doğru kaçmaya başladı. Bu hâl atların yenilgisinin başlangıcı oldu. Halkadaki atların her biri bir yöne dağıldılar. Halkadaki güçlü iki at beş kurttan ikisini oyaladıysa da boştaki kalan üç kurt, üç zayıf yilkılığın peşine düştü.” (Yilkı Atı, s. 218).

4.2.8. 8. Sınıf Türkçe Kitabının Doğa ve Evren Temasında Doğacı Zekâyı Geliştirebilecek Etkinliklere Ait Bulgular ve Yorumlar

8. Sınıf Doğa ve Evren temasında yer alan Yilkı Atı, Rüzgâr, Gündüzünü Kaybeden Kuş, dinleme metni Hava Kirliliği ve serbest okuma metni Canberra (Kanberra) metinlerine ait etkinlikler sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma boyutları doğrultusunda incelenmiştir. İnceleme sonucunda sadece Doğacı Zekâ’yı geliştirebilecek etkinliklere yer verilmiş ve ilgili görseller kullanılmıştır. Her etkinliğin sonunda bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

- “Yılkı Atı” Metni Hazırlık Çalışmaları (s. 216)

Hazırlık Çalışmaları

1. En çok hangi hayvanları seviyorsunuz? Bu hayvanları niçin sevdiğinizi anlatınız.
2. Kışın sokakta yaşayan sahipsiz hayvanlar için neler yapılabilir? Söyleyiniz.

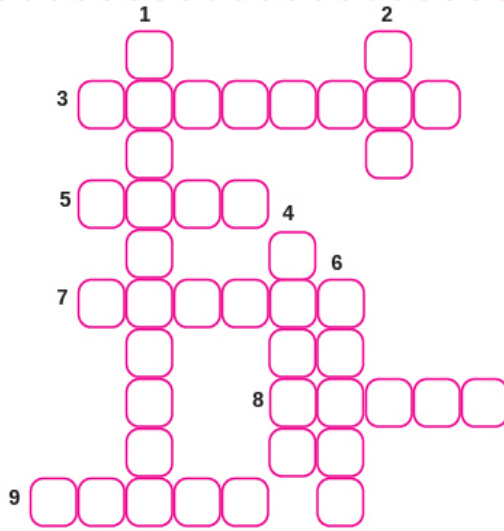
Hazırlık çalışmaları “doğa sevgisi” boyutunda yer alan “2.2. Hayvanları sever ve onların bakımını yapar.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Diğer sınıf düzeylerinde ihmal edilen hayvan sevgisinin bu sınıf düzeyinde ele alınması olumlu olarak değerlendirilebilir.

- “Yılkı Atı” Metni 1. Etkinlik (s. 220)

1. ETKİNLİK

Anlamları verilen sözcükleri bulmacaya yerleştiriniz.

aygır cengâver tekın çile savak yel ulumak kuytu sezinlemek

1. Sezer gibi olmak, sezmek.
2. Rüzgâr.
3. Savaşçı.
4. Suyu başka yöne akıtmak için yapılan düzenek.
5. Zahmet, sıkıntı.
6. İssiz, sessiz ve göze çarpmayan, تنها (yer).
7. Köpek, kurt, çakal vb. hayvanların uzun, iniltili, ağlar gibi bir ses çıkarması.
8. Erkek at.
9. Güvenilir (kişi, yer).

Etkinlik “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddesiyle ele alınabilir. Terim öğretiminin bulmaca gibi oyunlaştırılarak öğretilmesi hem daha eğlenceli hem de daha akılda kalıcı olmasını sağlayabilir.

• “Yılkı Atı” 2. Etkinlik (s. 220)

2. ETKİNLİK

“Yılkı Atı” metninden hareketle aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. Metinde kış mevsimiyle ilgili hangi ayrıntılara yer verilmiştir?

.....

2. Yılkıya bırakılan atların doğada karşılaştığı zorluklar neler olabilir?

.....

3. Doğada mücadele hangi hayvanlar arasında oluyor? Yazar mücadeleyi neye benzetiyor?

.....

4. Kurtların yaptığı saldırı nasıl sonuçlanmıştır? Açıklayınız.

.....

5. Saldırıda hangi tarafın galip gelmesini isterdiniz? Niçin?

.....

Metni çözümlemeye yönelik hazırlanan etkinliğin 1. sorusu kitap içerik inceleme formunun “farkında olma” boyutunda yer alan “3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.” maddesiyle; 2. soruda yılkıya bırakılan atların doğada karşılaşılabilecekleri zorluklar sorulduğu için “3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.” maddesiyle; 3. soruda öğrenci atların ve kurtların özelliklerini tespit edip yorumlayacağı için “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.” maddesiyle ilişkilendirilebilir.

- “Yılkı Atı” Metni 8. Etkinlik (s. 223)

8. ETKİNLİK

- a) Aşağıdaki dilekçeyi okuyunuz.

ORDU BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNE
ORDU

Mahallemizde sahipleri tarafından sokağa bırakılan hayvanlar var. Soğuk kış günlerinde aç ve susuz kalan sahipsiz hayvanların barınma ihtiyaçlarının karşılanmasını istiyorum. Gereğinin yapılmasını arz ederim.

Bucak Mahallesi 609. Sokak No.:25
ALTINORDU / ORDU

16.01.2018

Cenk Ozan ERTUĞRUL

b)

“Hayvanları Koruma Kanunu”nun amacı: Hayvanların rahat yaşamalarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ızdırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamaktır.

Kendinizi, dilekçedeki sorunu çözecek bir görevli olarak düşününüz. Okuduğunuz dilekçeden ve “Hayvanları Koruma Kanunu”nun amacından yola çıkarak hayvanlara nasıl davranmamız gerektiği ve hayvan hakları ihlallerine ne gibi çözümler üretebileceğinize dair bir konuşma yapınız.

Etkinlik doğrudan “farkında olma” boyutunda yer alan “3.8. Çevreyi koruma konusuyla ilgilenir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Etkinliğin doğayla ilgili çeşitli görsellerle desteklenmesi öğrencinin ilgisinin çekilmesi açısından önemlidir diyebiliriz.

- “Rüzgâr” Metni 7. Etkinlik (s. 232)

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki temalardan istediğinizi seçerek bir şiir yazınız. Şiirinize uygun bir başlık koyunuz.

güneş *yağmur* *kar* *bulut* *rüzgâr* *fırtına*

Etkinlik “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddesiyle ele alınabilir. Doğayla ilgili olan ve öğrencilerin günlük yaşamında sürekli görüp yaşadığı doğa kavramlarını/terimlerini yazma çalışmasıyla birleştirmesi Doğacı Zekâlarını kullanmaları açısından olumlu olarak yorumlanabilir.

- “Gündüzünü Kaybeden Kuş” Hazırlık Çalışmaları (s. 234)

Hazırlık Çalışmaları

1. Hayvanların doğal ortamından uzaklaştırılarak bir kafesin içinde yaşamlarını sürdürmeleri konusunda ne düşünüyorsunuz?
2. İnsanların keyif için avlanmasını doğru buluyor musunuz? Niçin?

Hazırlık çalışmalarının her ikisi de hayvanlara insanlar tarafından verilen zararları tartışmaya açan sorulardır. Olumsuzlukların konuşularak olumlu olan davranışların kazandırılması amaçlanmıştır diyebiliriz. Her iki soru da “ farkında olma” boyutunda yer alan “3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.” ve “3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.” maddeleriyle ilişkilendirilebilir.

- “Gündüzünü Kaybeden Kuş” Metni 1. Etkinlik (s. 236)

1. ETKİNLİK

Anlamı verilen sözcük ve sözcük gruplarını bulunuz. Boşluklara uygun harfleri yerleştiriniz.

H R M	: Hırıltıyla ses çıkarmak.
T P T L	: Başı aşağı gelecek biçimde.
S H	: Çöl.
N G	: Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, çok geniş, vâsi.
F K	: Güneş doğmadan az önce beliren aydınlık.
Ç İ E	: İki namlulu av tüfeği.
T Y R	: Güneşin doğmak üzere olduğu sırada, ufukta hafifçe aydınlanan yer.
S N L K	: Birine esenlik dileyerek ayrılmak, veda etmek.
P L Z	: Kaz, ördek, güvercin vb. bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu.
Ü Z R K	: Sedef otugillerden, yaprakları almasıık, çiçekleri beyaz renkte, susama benzeyen tohumları acı olan, halk hekimliğinde tedavi amaçlı, tütüsü olarak kullanılan bir bitki.

Daha önce incelenen metinlerin etkinliklerinde de sıklıkla kullanılan bulmaca biçiminde kavram öğretimi bu metin etkinliklerinde de kullanılmıştır. Etkinlik “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir.

- “Gündüzünü Kaybeden Kuş” Metni 2. Etkinlik (s. 236)

2. ETKİNLİK

“Gündüzünü Kaybeden Kuş” metninden hareketle aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. Yazar metinde hangi tür martılardan söz ediyor? Sözü edilen martıyı hiç duydunuz mu?

.....

.....

.....

2. Metinde Miho'nun hangi özelliklerinden söz edilmiştir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Metni anlamaya yönelik hazırlanan 2. etkinlik martıların özelliklerinden ve Miho adlı martının diğer kuş türlerinden farklarını sorgulattığı için “sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.” ve “1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.” maddeleriyle ilişkilendirilebilir.

- “Gündüzünü Kaybeden Kuş” Metni 6. Etkinlik (s. 240)

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki paragraftan yola çıkarak nesli tükenen hayvanların korunması için yapılması gerekenleri ve nesillerinin tükenme nedenlerini arkadaşlarınızla tartışınız.

“Son yıllarda birçok hayvan türünün yok olduğunu ya da nesillerinin tükenmek üzere olduğunu biliyoruz. Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) Hayvan Türlerini Koruma Komisyonu, hazırladığı raporda, şu an dünya üzerindeki türlerin %25'inin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu, 26 memeli türünün 24'ünün yok olma sınırında olduğunu ve geçtiğimiz 100 yıl içerisinde 1000 kadar türün neslinin tükendiğini belirtiyor. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmalarda, bir yabancı hayvan türünün toplam sayısı 1000'e bile ulaşamıyorsa bu hayvan türünün özel olarak korunması gerektiği vurgulanıyor.”

Dr. Mehmet Borga TIRPAN

Nesli tükenen hayvanlarla ilgili tartışma tekniği uygulanmasının istendiği etkinlik, “farkında olma” boyutunda yer alan “3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.” maddesiyle ilişkilendirilebilir.

- “Hava Kirliliği” Dinleme Metni Hazırlık Çalışmaları (s. 242)

Hazırlık Çalışmaları

1. Hava kirliliğine sebep olan faktörler nelerdir?
2. Çevre kirliliğini engellemek için neler yapılabilir? Önerilerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Yapılması istenen her iki çalışmada kitap içerik inceleme formunda “sınıflandırma” boyutunda yer alan “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıkla.” maddesiyle incelenebilir. Öğrencinin öncelikle hava kirliliğinin tanımını yapması, buna sebep olan etmenleri araştırması ve çözüm önerileri sunması Doğacı Zekâ'sının gelişmesini sağlayabilir.

- “Hava Kirliliği” 1. Etkinlik (s. 242)

1. ETKİNLİK

Hava Kirliliği videosunu tutarlılığı (tekrara düşme, çelişik olmama, görecelilik) bakımından değerlendiriniz.

1. etkinlik çalışmanın bu bölümüne kadar incelenen metinlerde ve etkinliklerde en az tekrar sıklığına sahip olan “doğa sevgisi” boyutundaki “2.5. Doğayla ilgili filmlere ve belgesellere ilgi duyar.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Hava kirliliğinin konu edildiği video sayesinde öğrencilerde bu tür doğayla ilgili film veya belgesel izleme isteği doğabilir.

- “Hava Kirliliği” 3. Etkinlik (s. 243)

3. ETKİNLİK

“Hava Kirliliği” videosundan hareketle aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. 1960'lı yılların, mecliste de gündem olan en önemli sorunu nedir?
2. Ülke genelinde hava kirliliğinden en çok etkilenen şehrimiz hangisidir? Niçin etkilenmiştir?
3. Hava kirliliği hangi gelişmeden sonra tehlikeli boyutlara ulaşmıştır?
4. 1995'ten günümüze kadar hava kirliliğinin azalmasını sağlayan gelişmeler nelerdir?
5. Hava kirliliği haritaları yapılarak ölçümler yapıldıktan sonra yapılan iyileştirme çalışmaları nelerdir? Sizce bu çalışmalar yeterli midir? Açıklayınız.

İzlenen videonun içeriğini irdelemeye yönelik hazırlanan sorular “farkında olma” boyutunda yer alan “3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.”, “3.8. Çevreyi konuma konusuyla ilgilenir.” ve “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.” maddeleriyle ilişkilendirilebilir. Hem videonun daha iyi anlaşılmasını, anlaşılmayan yerlerin fark edilmesini hem de zamanında birebir yaşanmış gerçek bir olayın konu edilmesinden dolayı etkinlik Doğacı Zekâ'yı geliştirmek açısından önemlidir yorumu yapılabilir.

- “Hava Kirliliği” 6. Etkinlik (s. 244)

6. ETKİNLİK

“Hava Kirliliği” videosundan alınan kişilerin yüz ifadelerini inceleyiniz. Görsellerdeki sözlü olmayan mesajları (kızgın, üzgün, mutlu...) boşluklara yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Etkinlik insan ve insana ait durumları içerdiği ve öğrencinin bunları fark edip yorumlamasını istediği için “farkında olma” boyutunda yer alan “3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.” maddesiyle ilişkilendirilebilir. Bu etkinlik dramayla, rol oynamayla veya tiyatroyla birleştirilip geliştirilebilir. Öğrencilerden bu yüz ifadelerini canlandırmaları, o anki ruh hallerinin nasıl olabileceği vb. sorulara cevap vermeleri istenebilir. Böylelikle derste aktif olmaları sağlanabilir. Etkinliklerde en çok ihmal edilen bu yöntem ve tekniklerin eksikliklerinin öğretmenler tarafından tamamlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

• 8. Sınıf Tema Sonu Değerlendirme Çalışmaları (s. 248)

7. TEMA SONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

ANADOLU'DA BAHAR

İlkbaharı geldi Anadolu'nun,
Silifke'de çiçek açtı nar şimdi.
Her tarafı yeşillendi Bolu'nun,
Sultandağı benek benek kar şimdi.
(...)
Durgun çayı köpüklendi Daday'ın,
Palmiyeler zümrüt tacı Hatay'ın
Çukurova cennetidir bu ayın;
Aydın ili efelere dar şimdi.

Gönül dile gelir kaval sesinde.
Boz martılar düğün yapar Mersin'de,
Isparta'nın renk renk gül bahçesinde
Bülbüllerin neşesini gör şimdi.
(...)
Çıkıp baksan Çamlıca'nın başına,
İki kıt'a bir boğazda aşına...
Karakoç'um, gel, yorulma boşuna,
İstanbul'u tarif etmek zor şimdi.

Abdurrahim KARAKOÇ
(Kısaltılmıştır.)

(İlk dört soruyu şiire göre cevaplayınız.)

1. Şair, baharda Anadolu'da meydana gelen hangi değişikliklerden bahsediyor?

.....
.....
.....

2. "Gönül dile gelir kaval sesinde. / Boz martılar düğün yapar Mersin'de" dizelerinden ne anladığınızı açıklayınız.

.....
.....
.....

3. Şair, İstanbul'u bu mevsimde tarif ederken niçin zorlanmış olabilir? Açıklayınız.

.....
.....
.....

4. Bu şiirin şairi siz olsaydınız ilkbaharda doğada oluşan hangi değişikliklerden bahsederdiniz?

.....
.....
.....

7. Kuşçenneti Millî Parkı, Marmara Bölgesi'nde Balıkesir ili sınırları içindedir. 1959 yılında millî park ilan edilmiştir. Anadolu'dan Avrupa'ya geçen kuş göç yolu üzerinde bulunan Kuşçenneti, pelikan, balıkçıl, kaşıkçı, karabatak, yaban kazı, yaban ördeği ve ötücülerden oluşan binlerce kuşun ağaçlar ve sazlar üzerine yuva yaptığı büyük kuluçka kolonilerini barındırmaktadır. Kuşçenneti Millî Parkı, Avrupa Konseyi tarafından çok iyi korunan ve kıta ölçeğinde değer taşıyan doğal alanlara verilen "Avrupa Diploması"nın en üst kategorisi olan A sınıfı diplomayla 1976 yılında ödüllendirilmiştir. (Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü)

Tema sonu değerlendirme soruları incelendiği zaman şiirle ilgili hazırlanan sorular, doğada meydana gelen olayların, mevsimlerin ne gibi değişikliklere neden olduğunun fark edilip edilmediğini sorguladığı için "farkında olma" boyutunda yer alan "3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler." ve "3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir." maddeleriyle ilişkilendirilebilir. Şiirin son dördlüğünde şair, bahar aylarında İstanbul'u tarif etmenin zor olduğunu belirterek onun büründüğü güzelliği kelimelerle tarif etmenin güçlüğünden bahsetmiş olabilir. Bu nedenle hem dördlük hem de 3. soru "doğa sevgisi" boyutunda yer alan "2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır." maddesiyle ilişkilendirilebilir. 7. soruda verilen paragrafta Kuşçenneti Millî Parkıyla ilgili bilgiler verildiği için "farkında olma" boyutunda yer alan "3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanıır." maddesiyle; kuş göç yoluyla ilgili bilgi verilip kuş türlerinden bahsedildiği için de "sınıflandırma" boyutunda yer alan "1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır." maddesiyle ilişkilendirilebilirler.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, bulgu ve yorumlara bağlı olarak elde edilen sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

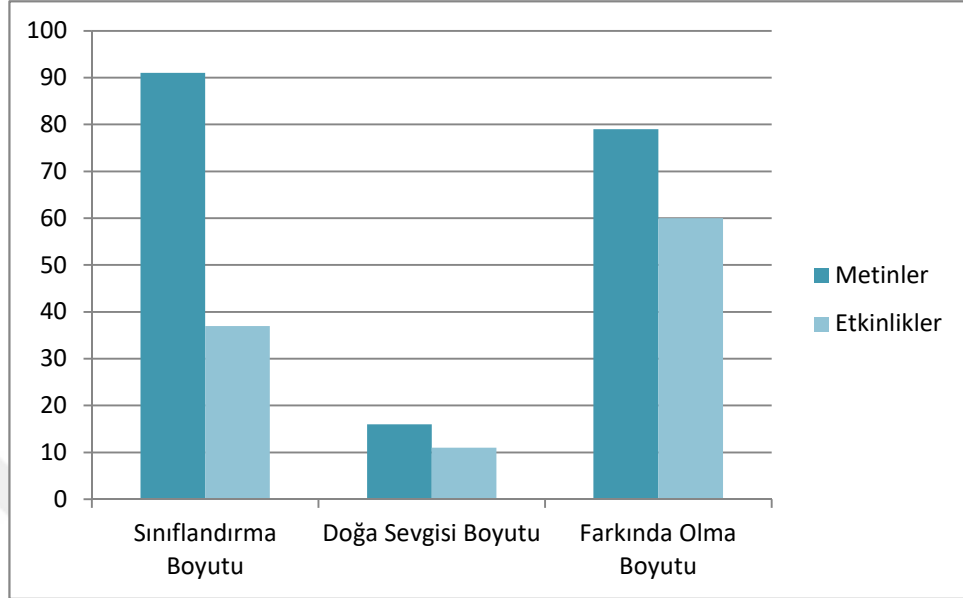
Sonuç

Bu çalışmada 2019 Türkçe Öğretim Programı'na göre hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe kitaplarında Doğa ve Evren temasında yer alan metinler ile etkinlikler Doğacı Zekâ açısından incelenmiştir. İnceleme yapılırken Canbay (2011: 22) tarafından hazırlanan “kitap içerik inceleme formu” kullanılmış, çalışmanın amaçları gözetilerek form üzerinde eklemeler ve çıkarmalar yapılmıştır. Yapılan değişiklikler uzman görüşüne sunulduktan sonra forma son şekli verilmiştir. Kitap içerik inceleme formu sınıflandırma, doğa sevgisi ve farkında olma boyutlarından oluşmaktadır. Sınıflandırma boyutunda 7; doğa sevgisi boyutunda 5; farkında olma boyutunda ise 14 madde olmak üzere toplam 26 madde doğrultusunda metinler ve Doğacı Zekâ'yı geliştirebilecek etkinlikler incelenmiştir. İncelemeye dinleme metinleri, serbest okuma metinleri, hazırlık çalışmaları ve tema sonu değerlendirme soruları da dâhil edilmiştir. İncelemelere bağlı olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- İncelenen metinler genel olarak değerlendirildiği zaman:
 1. Metinlerde en fazla tekrar sıklığına sahip olan boyut “sınıflandırma” boyutudur. Bu boyutla ilgili 91 örnek cümleye ulaşılmıştır. “Farkında olma” boyutuyla 79; “doğa sevgisi” boyutuyla ilgili ise 16 örnek cümle bulunmuştur. İncelenen metinlerde öğrencinin doğrudan doğadaki canlıları tanıyıp onların özelliklerini bilmesi üzerinde durulmuştur. Tekrar sıklığının en çok “sınıflandırma” boyutunda yer alması bunun kanıtı olarak gösterilebilir.
 2. “Sınıflandırma” boyutunda yer alan “1.3. Doğadaki canlıları tanıyıp özelliklerini bilir.” maddesi 42 örnek cümleyle en fazla tekrar sıklığına sahiptir. Bu maddeyle ilgili en fazla örnek cümle 8. sınıfta bulunmaktadır. 5. sınıf düzeyinde ise örnek cümleye ulaşılamamıştır.

3. İkinci sırada tekrar sıklığına sahip olan madde 16 örnek cümle ile “farkında olma” boyutunda yer alan “3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.” maddesidir. Bu maddelerden sonra 14 örnek cümle ile “1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.”, 13 örnek cümle ile “1.1. Farklı doğa yapılarını –renk, şekil, ses, koku, tat- gibi bilgileri bilir.” ve “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.” maddeleri gelmektedir.
4. Metinlerde “doğa sevgisi” boyutunda yer alan “2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.”, “Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.”, “2.5. Doğayla ilgili filmlere ve belgesellere ilgi duyar.” ve “farkında olma” boyutunda yer alan “3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.” maddeleriyle ilgili örnek cümleye ulaşılamamıştır. Bu eksiklik etkinlikler aracılığıyla giderilmeye çalışılsa da metinlerin yetersiz kalmasına sebep olmuştur yorumu yapılabilir.
5. “Doğa sevgisi” boyutunda 10 örnek cümle ile en çok tekrar sıklığına “2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.” maddesi sahiptir. “Doğa sevgisi” boyutunda yer alan maddeler doğrultusunda incelenen metinlerde en çok tekrar sıklığına sahip olan sınıf seviyesi 6. sınıf; en düşük ise 8. sınıftır. Belirlenen üç boyut içerisinde incelenen metinlerde “doğa sevgisi” boyutunun ihmal edildiği söylenebilir.
6. “Farkında olma” boyutu 14 madde ile en fazla sayıya sahip olmasına rağmen “sınıflandırma” boyutuna göre daha az tekrar sıklığına sahiptir. Bu boyutta en yüksek tekrar sıklığına sahip olan madde 16 örnek cümle ile “3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.” olduğu belirlenmiştir. İncelenen metinlerde sınıf seviyelerinin hiçbirinde “3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanır.” maddesiyle ilgili örnek cümleye rastlanmamıştır. Bu maddenin özelliklerine etkinliklerde yer verilmiştir. Fakat metin ile etkinlikler birbirini kapsayıcı biçimde hazırlanmalı ve birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmalıdır.

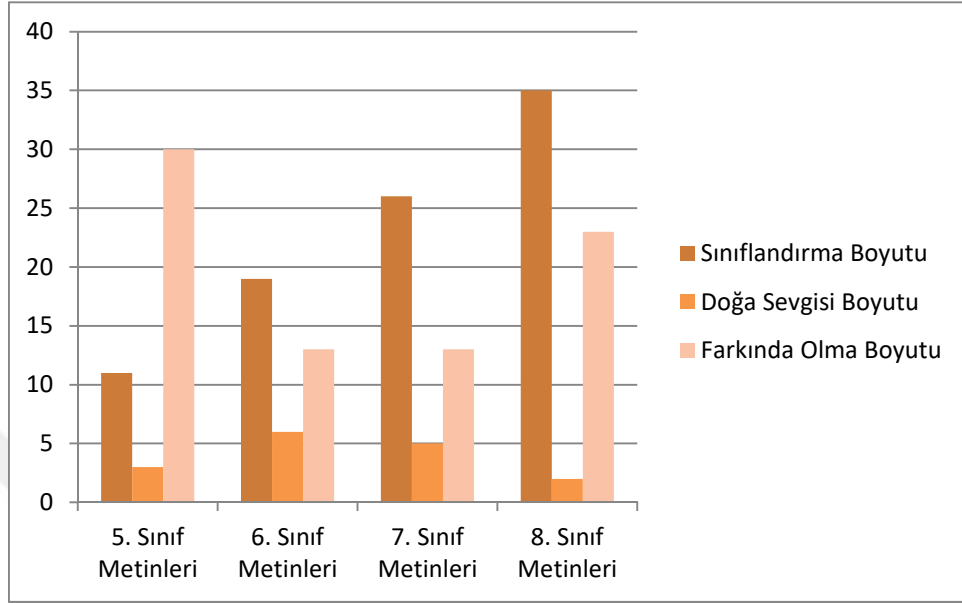
Grafik 1’de “sınıflandırma”, “doğa sevgisi” ve “farkında olma” boyutlarının metinlerdeki ve etkinliklerdeki tekrar sıklıkları gösterilmiştir.

Grafik 1. Metinlerin ve etkinliklerin boyutlara göre tekrar sıklıkları

Grafik 1 incelendiği zaman metinlerde en fazla tekrar sıklığına “sınıflandırma” boyutu sahiptir. İkinci sırada “farkında olma” boyutu gelmektedir. Etkinliklerde ise en fazla tekrar sıklığına “farkında olma” boyutu sahiptir. “Sınıflandırma” boyutu ikinci sırada gelmektedir. Metinler ile etkinliklerde en fazla tekrar eden boyutun farklı olmasının sebebi; “farkında olma” boyutundaki maddelerin çevreyi gözlemleme, inceleme, yargıya varma imkânı sağlaması bunun da etkinlikler yoluyla gerçekleşmesinin daha kolay olmasıdır. Hem metinlerde hem de etkinliklerde en az tekrar sıklığına “doğa sevgisi” boyutu sahiptir. Bu durum çocukların duygu dünyalarında doğayla ilgili olumlu imgelerin oluşmasında eksiklikler olmasına neden olabileceği için yetersizlik olarak değerlendirilebilir.

Grafik 2’de metinlerin “sınıflandırma”, “doğa sevgisi” ve “farkında olma” boyutlarının sınıf düzeylerine göre tekrar sıklıkları verilmiştir.

Grafik 2. Sınıf düzeylerindeki metinlerin boyutlara göre tekrar sıklıkları

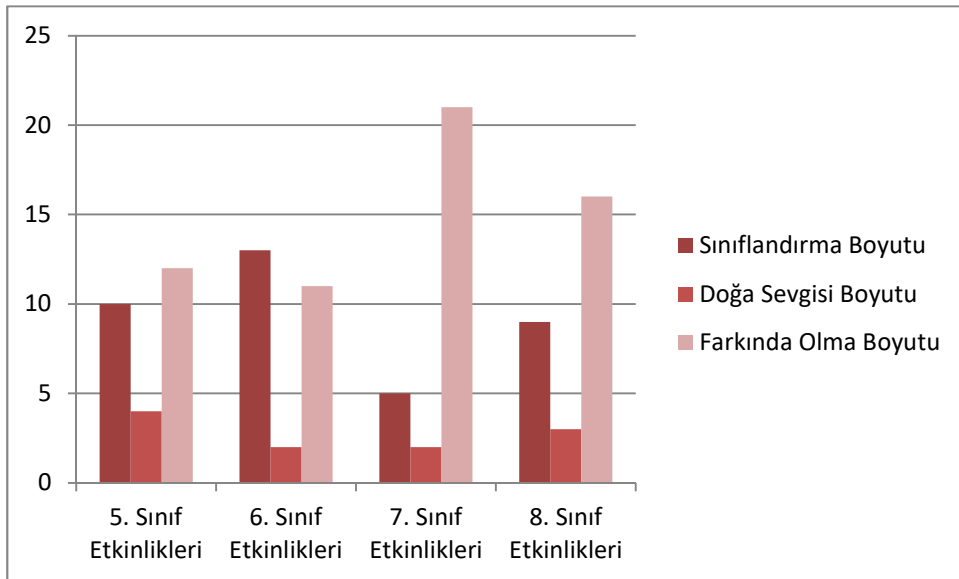
Her sınıf düzeyinde beşer metin olmak üzere toplam 20 metin incelenmiştir. Bu metinlere dinleme ve serbest okuma metinleri de dâhil edilmiştir. Grafik incelendiğinde her sınıf düzeyinde “doğa sevgisi” boyutunun ihmal edildiği görülmektedir. “Sınıflandırma” boyutunun tekrar sıklığı en fazla 8. sınıf düzeyinde iken en az 5. sınıf düzeyindedir. “Farkında olma” boyutunun tekrar sıklığı ise en fazla 5. sınıftadır. 6. ve 7. sınıf düzeylerinde “farkında olma” boyutunun tekrar sıklıkları ise aynıdır. İncelenen metinlerde, üç boyutun düzenli dağılmadıkları görülmektedir.

- İncelenen etkinlikler genel olarak değerlendirildiği zaman:

1. İncelenen etkinliklerde en çok tekrar sıklığına 60 etkinlik cümlesi ile “farkında olma”; en az ise 11 etkinlik cümlesi ile “doğa sevgisi” boyutu sahiptir. “Sınıflandırma” boyutunda incelenebilecek 40 etkinlik cümlesi bulunmuştur.
2. “Sınıflandırma” boyutunda 10 etkinlik cümlesi ile “1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamını bilir.” maddesi en fazla tekrar sıklığına sahiptir. Bu boyutta “1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.” maddesiyle ilgili örnek olabilecek etkinliğe ulaşılamamıştır.

3. “Doğa sevgisi” boyutunun metinlerde olduğu gibi etkinliklerde de ihmal edilmiştir. Bu boyutta en fazla tekrar sıklığına 4 etkinlik cümlesi ile “2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.” maddesi sahiptir. Bu maddeyle ilgili metinlerde örnek cümle bulunamamasına rağmen etkinliklerde örneklere ulaşılması olumlu olarak değerlendirilebilir. Fakat yine de boyutun gelişmesi için yetersiz olduğu söylenebilir. En az tekrar sıklığına ise “2.5. Doğayla ilgili filmlere ve belgesellere ilgi duyar.” maddesi sahiptir. Oysa zekâlar birbirinin gelişimini etkilemektedir. Görsel Zekâsı baskın olan öğrencilerin bu maddeyi kapsayan etkinliklerle karşılaşması Doğacı Zekâlarının gelişmesine de katkı sağlayabilir.
4. “Farkında olma” boyutunda 7 etkinlik cümlesi ile en çok tekrar eden “3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.” maddesidir. En az tekrar sıklığına sahip olan madde ise “farkında olma” boyutunda yer alan “3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.” maddesidir. Oysa imece adıyla bilinen yardımlaşma kavramına sahip olunan bir kültürde, yetiştirilen yeni nesillerin de bu bilince sahip olabilmesi için bu maddenin tekrar sıklığının yüksek olması gerektiği söylenebilir.

Grafik 3’de etkinliklerin “sınıflandırma”, “doğa sevgisi” ve “farkında olma” boyutlarının sınıf düzeylerine göre tekrar sıklıkları verilmiştir.

Grafik 3. Sınıf düzeylerindeki etkinliklerin boyutlara göre tekrar sıklıkları

İncelenen etkinliklerde “sınıflandırma” boyutunun tekrar sıklığı en fazla 6. sınıf düzeyinde iken en az 7. sınıf düzeyindedir. “Farkında olma” boyutunun tekrar sıklığı 7. sınıfta en fazla; 6. sınıfta en azdır. 7. sınıf düzeyinde “sınıflandırma” ile “farkında olma” boyutları arasında farkın fazla olduğu görülmektedir. Bu durum öğrencilerin diğer boyutlarda yetersiz düzeyde kalmalarına sebep olabilir. İncelenen etkinliklerde “doğa sevgisi” en az tekrar sıklığına sahip olan boyuttur.

Metinler ile etkinlikler için hazırlanan Grafik 1 ve Grafik 2 incelendiği zaman her ikisinde de en fazla ihmal edilen boyutun “doğa sevgisi” olduğu görülmektedir. Boyutlar arasındaki dağılımın düzensiz olması da benzerlik göstermektedir. Tekrar sıklığı açısından metinler etkinliklere göre daha fazla örnek cümleye sahiptir. Etkinlikler ise öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenmesine imkân sağladığı için önemlidir. Ayrıca bir etkinlik içerisinde birden fazla boyuta ait maddenin bulunması öğrencinin çoklu bakış açısı kazanmasını sağlayabilir.

Sonuç olarak metinlerde en fazla tekrar sıklığına “sınıflandırma”; etkinliklerde ise “farkında olma” boyutu sahiptir. Hem metinlerde hem etkinliklerde en az tekrar sıklığı “doğa sevgisi” boyutundadır. Çalışma içerisinde oluşturulan tablolardaki ve grafiklerdeki tekrar sıklıkları göz önüne alındığında metinlerin ve etkinliklerin Doğacı Zekâ yeterliklerini “sınıflandırma” ve “farkında olma” boyutlarında karşıladığı; “doğa sevgisi” boyutunda ise yetersiz kaldığı söylenebilir. Doğacı Zekâ’yla ilgili Canbay’ın (2011: i) ve Oran’ın (2020: vii) lisansüstü çalışmalarında da en az tekrar sıklığının “doğa sevgisi” boyutunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sebebi olarak -daha önceki bölümlerde detaylı olarak açıklanan- doğa sevgisi boyutunda daha az maddenin ve soyut ifadelerin olması gösterilebilir. Oysa sevgi gibi öğrencinin hayal dünyasında olumlu etkileri olabilecek bir kavram üzerinde durulması, metinlerin ve etkinliklerin içeriklerinin bu doğrultuda hazırlanması önemlidir. Bu nedenle hem tekrar sıklıklarının artması hem de boyutlar arasındaki orantısızlığın giderilmesi için Türkçe kitaplarının Doğacı Zekâ yeterlikleri dikkate alınarak hazırlanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Öneriler

1. En fazla ihmal edildiği belirlenen “doğa sevgisi” boyutuna ait daha fazla özellik içeren metinlerin ve etkinliklerin kullanılması gerektiği söylenebilir. “2.2. Hayvan besler.” maddesiyle ilgili örnek cümlelere ulaşılırken “2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.” maddesiyle ilgili örnek cümlelerin çok az sayıda olması dikkate alınması gereken bir durumdur. Çünkü doğa ile hayvanlar ve bitkiler bir bütündür ve doğal ilişkiye sahiptirler. Kitaplar için metin seçimi yapılırken bu ilişki dikkate alınmalı; bitki yetiştirmek, onları sulamak vb. durumlarla ilgili örnekler yer almalı ve öğrencinin uygulamalı olarak yapabileceği etkinlikler tasarlanmalıdır.
2. Yapılandırmacı eğitim anlayışının uygulandığı ülkemizde Doğa ve Evren temasında yer alan etkinliklerin de bu anlayışa uygun olması gerekmektedir. Fakat gezi-gözlem gibi doğa ile birebir vakit geçirilip doğanın farkına varılabilecek bir etkinlik tasarlanmamıştır. Buradan hareketle beş duyu organına hitap eden etkinliklerin hazırlanması gerektiği söylenebilir. Örneğin 7. sınıf Doğa ve Evren temasında yer alan Güz ve Kır Çiçekleri adlı şiirlerin mümkünse okul bahçesinde, ağaçların gözlemlenebileceği bir ortamda okunması; etkinliklerin burada yapılması öğrencilerin duyu dünyasına daha fazla hitap edebilir.
3. “Rüzgâr” şiirine hem 6. sınıf hem de 8. sınıfta yer verilmiştir. Her metnin sadece bir sınıf düzeyinde yer almasının daha doğru olduğu söylenebilir. Çünkü öğrencinin önceden karşılaştığı bir metinle sonraki sınıf seviyesinde tekrar karşılaşması, daha önce yaşadım duygusu (dejavu) yaşamasına sebep olabilir, farklı metinlerle karşılaşma imkânını ortadan kaldırabilir. Bu nedenle kitaplarda zengin içeriğe sahip farklı metinlerin ve etkinliklerin yer alması gerektiği söylenebilir.
4. Doğa ve Evren temasında hiçbir sınıf seviyesinde yaratıcı dramaya yönelik etkinliklerin olmaması eksiklik olarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin bireysel veya grupta beraber uygun metinleri diyaloga dönüştürüp sahneye koyması sağlanabilir. Örneğin 5. sınıfta yer alan Deprem metnindeki telaşlı ortamın veya 6. sınıftaki Kiraz Yaylaları metnindeki yaylaya çıkış anının sınıf ortamında canlandırılması sağlanabilir. Öğrencilerden doğada var olan bir kavramı araştırıp

gelmesi ve onun özelliklerine bürünüp rol oynaması istenebilir. Güneş rolüne giren bir öğrenci ile çiçek rolündeki öğrenci arasında geçebilecek konuşmalar ile doğanın bir bütün olduğu ve birbirine olan ihtiyacına dikkat çekilebilir. Yine aynı şekilde doğa ile insan arasındaki uyuma veya çatışmaya yönelik canlandırmalar da yapılabilir.

5. Doğa bilinci, okul öncesi dönemden başlayarak oluşturulmalıdır. Bu bilincin dört temel beceri ile harmanlanarak her sınıf seviyesinde geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Alan yazında Doğacı Zekâ'ya yönelik eksikliklerin giderilmesi için araştırmacıların bu alanda çalışma yapmaya yönlendirilmesinin gerekliliği de belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. Ü. (2011). *Aktif öğrenme*. (12. baskı). Biliş Yayınları.
- Akar, K. (2006). *İlköğretim 6.,7.,8. sınıf öğrencilerinin Çoklu Zekâ Kuramı'na göre sahip oldukları zekâ alanları ve akademik başarılarının karşılaştırılması*. Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı ve değerler eğitimi. *Erciyes Üniversitesi. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 54.
- Armstrong, T. (1994). *Multiple intelligences in the classroom*. Alexandria: ASCD.
- Arslan, A. (2009). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı ve Türkçe öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 143-154.
- Arslan, A. (2021). *Türkçe öğretim programında işbirlikli öğretim yönteminin akademik başarıya, öğrenme motivasyonuna, tutum ve kalıcılığa etkisi*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Aslan, H. (2007). Doğa kavramının tarihsel gelişimi. *Felsefe Dünyası*, (46), 50-66.
- Aydın, İ. ve Zümrüt Y. (2013). Doğa ve sanat ekseninde farklı yaklaşımlar. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 4(4), 53-78.
- Azar, A. , İrfan, A. P., İrfan Presley, A. ve Balkaya, Ö. (2006). Çoklu zekâ kuramına dayalı öğretimin öğrencilerin başarı, tutum, hatırlama ve bilişsel süreç becerilerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(30), 45-54.
- Balcı, A., Coşkun, E. ve Tamer, M. (2012). Cumhuriyet dönemi Türkçe dersi öğretim programlarının genel amaçları bakımından değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-13.
- Başbay, A. (2000). *Çoklu zekâ kuramına göre eğitim programları ve sınıf içi etkinliklerin incelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Binbaşıoğlu, C. (1990). *Eğilim Psikolojisi*. (7. baskı). Kadıoğlu Matbaası.
- Bozpolat, E. (2012). *Türkçe dersinde birleştirilmiş işbirlikli okuma ve kompozisyon tekniği ile kullanılan hikâye haritası yönteminin öğrencilerde okuduğunu anlama becerisini geliştirmeye etkisi*. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Brooks, J. G., and Brooks, M. G. (1999). *In search of understanding: The case for constructivist classrooms*. Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Bümen, N. (2005) *Okulda Çoklu Zekâ Kuramı*. (3. baskı). Pegem A Yayıncılık.

- Bümen, N. (2001). *Gözden geçirme stratejisi ile desteklenmiş çoklu zekâ kuramı uygulamalarının erişi, tutum ve kalıcılığa etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bümen, N. (2011). Çoklu zekâ. (5. Baskı). Ö. Demirel. (Editör). Eğitimde yeni yönelimler. Pegem Akademi.
- Calp, M. ve Alpkaya, C. (2021). LGS Türkçe sorularının Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarına uygunluğu üzerine bir çalışma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(2), 632-654.
- Canbay, H. (2011). *Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının doğacı zekâ alanı açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Checkley, K. (1997). Çoklu Zekâ Kuramı üzerine Howard Gardner'la Söyleşi- ilk yedi ve sekizinci. (çev. S. Tarman). (2000). *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 65, 10-14.
- Çevik, A. ve Güneş, F. (2017). Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 272-286.
- Demir, C. ve Yapıcı M. (2007). Ana dili olarak Türkçenin öğretimi ve sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, IX(2), 177-192.
- Demirel, Ö. (2006). Çoklu zekâ kuramı ve uygulamaları. Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2020). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. (28. baskı). Pegem Akademi.
- Demirtaş, Z. ve Duran A. (2007). İlköğretim okulu 6, 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çoklu zekâ alanlarının gelişmişlik düzeyleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 208-220.
- Deniz, D. D. (2016). *Ailelerin fen ve doğa etkinlikleri ile ilgili okuryazarlıklarının çocukların doğacı zekâ düzeylerini etkilemesinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Diker Çoşkun, Y. (2016). *Eğitim izleme raporu 2016-17: Öğretim programları*. Eğitim Reformu Girişimi. <http://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2016-17/> 13 Temmuz 2021'de alınmıştır.
- Durukan, E. (2013). Öğretmen görüşleri açısından Türkçe dersi öğretim programı kazanımları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8).
- Erdamar, G., and Barası, M. (2021). 21. yüzyıl becerileri açısından ortaokul Türkçe dersi öğretim programı. *TEBD*, 19(1), 312-342.
- Erdem, E. (2001). *Program geliştirmede yapılandırmacı yaklaşım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Gardner, H. (1999). *Multiple intelligences interviews and essays*. BZD Yayıncılık.
- Gardner, H. (2021). *Zihin çerçeveleri-çoklu zekâ kuramı*. (4. Baskı) (çev. E. Kılıç ve G. Tunçgenç). Alfa Yayınları.
- Girgin, Y. (2011). Cumhuriyet dönemi (1929, 1930, 1949, 1981) ortaokul Türkçe öğretimi programlarının içerik, genel ve özel amaçlarıyla karşılaştırmalı gelişim düzeyi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 11-26.

- Goleman, D. (2010). *Ekolojik zekâ*. Optimist Yayınları.
- Goodnough, K. (2001). Multiple intelligences theory: a framevork for personalizing science curricula. *School Science and Mathematics*, 2(1), 20-30.
- Gömlüksiz, M. N. (2005). Yeni ilköğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5(2), 371-384.
- Güneş, F. (2004). İlköğretim programlarında yeni yaklaşımlar. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 54-55.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Nobel Yayıncılık.
- Güneş, F. (2017). Türkçe öğretiminde etkinlik yaklaşımı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 48-64.
- Güneyli, A. (2007). *Etkin öğrenme yaklaşımının anadili eğitiminde okuma ve yazma becerilerini geliştirmeye etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngör Yereyıklmaz, F. (2021). *Yabancı uyruklu ilkokul öğrencileri için Türkçe öğretim programı tasarısı*. Doktora Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Gürel, Ş. E. ve Tat, M., (2010). Çoklu zekâ kuramı tekli zekâ anlayışından çoklu zekâ anlayışına. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 336-356.
- İflazoğlu, A. (2003). *Çoklu zekâ kuramı destekli kubaşık öğrenme yönteminin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin fen bilgisi dersindeki akademik başarı ve tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- İlboğa, M. ve Aygül, H. H. (2015). Birlikte yaşama kültürü bağlamında insan-doğa diyalektiği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (52), 64-78.
- İnan, G. (2015). *İlkokullarda Türkçe dersinde kullanılan metinlerin çoklu zekâ kuramı açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kalaycı, N. ve Yıldırım, N. (2020). Türkçe dersi öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi (2009-2017-2019). *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 247.
- Karagüven, Ü. M. H. (2018). Çoklu Zekâ Teorisi ve eğitimde uygulamaları. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-17.
- Karakaya, E. (2016). Paris iklim anlaşması: İçeriği ve Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-12.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (28. baskı). Nobel Yayıncılık.
- Kassas, M. (2002). Environmental education: Biodiversity. *Environmentalist*, 22(4), 345-351.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., Hasırcı, S. (2016) Türkçe öğretimi (Genişletilmiş 9. baskı). Anı Yayıncılık.

- Kaya, N., Çobanoğlu, M. ve Artvinli, E. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma için Türkiye’de ve dünyada çevre eğitimi çalışmaları*. 6. Ulusal Coğrafya Sempozyumunda sunuldu, Eskişehir.
- Kırbaşoğlu Kılıç, L., Baki, Y. ve Bayram, B. (2014) Ortaokul 8. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitabındaki etkinliklerin çoklu zekâ kuramı ile örtüşme düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 72-89.
- Korkmaz, B. (2010). *Ortaöğretim dokuzuncu sınıf biyoloji dersi canlıların çeşitliliği ve sınıflandırılması ünitesinin çoklu zekâ temelli işlenmesinin öğrenci başarısı üzerine etkisi*. Yüksek Lisan Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köksal, M. S. (2006). Kavram öğretimi ve çoklu zekâ teorisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 473-480.
- Köksal, O. ve Atalay, B. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. (3. baskı). Eğitim Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergen psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Kurt, H. ve Ekici, G. (2013). Bireysel farklılıklar ve eğitime yansımaları. G. Ekici ve M. Güven (Editörler). Öğrenme-öğretme yaklaşımları ve uygulama örnekleri. Birinci Baskı. Ankara. Pegem A Yayıncılık.
- Kurt M., Gümüş İ. ve Temelli A. (2013). Çoklu zekâ kuramına dayalı öğrenme yönteminin öğrencilerin tutum ve akademik başarılarına etkisinin motivasyon stillerine göre analizi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(22), 135-153.
- Kurudayıoğlu, M. ve Çetin, Ö. (2015) Temel beceriler ve Türkçe öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 1-19.
- Kurudayıoğlu, M. ve Soysal, T. (2016) Cumhuriyet dönemi ilkökul Türkçe dersi öğretim programlarının söz varlığının geliştirilmesi açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 559-598.
- Kuzgun, Y. ve Deryakulu, D. (2004). Bireysel farklılıklar ve eğitime yansımaları. Y. Kuzgun ve D. Deryakulu (Editörler). Eğitimde bireysel farklılıklar. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım, 1-11.
- Küçükahmet, L. (2003). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Lazear, D. (2000). *The intelligent curriculum*. Zephyr Press.
- Lewis, A., and Smith, D. (1993). Defining higher order thinking. *Theory into Practice*, 32, 131-137.
- Maier, N. R. F. (1937). Reasoning in rats and human beings. *Psychological Review*, 44(5), 365-378.
- MEB. (2019). Türkçe dersi (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı. MEB Yayınları.
- Meyer, M. (1998). Learning and teaching through the naturalist intelligence. *Environmental Education in the Pacisif Nortwest*, 102(102), 7-11.

- Morgan, H. (1996). An analysis of Gardner's theory of multiple intelligence. *Roeper Review: A Journal on Gifted Education*, 18(4), 263-269.
- Mutlu, H. H. ve Yurt, E. E. (2019). 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin öğrenme alanlarına dağılımının incelenmesi. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 469-474.
- Nolen, J. L. (2003). Multiple intelligences in the classroom. *Education*, 124(1), 131-142.
- Nuhoğlu Çamurcu, S. (2007). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çoklu zekâ alanlarına yönelik dağılım düzeylerinin tespit edilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Oran, G. (2020). *4-6 yaşa yönelik resimli çocuk kitaplarının doğacı zekâ açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öz, F. (2006). *Uygulamalı Türkçe öğretimi*. (3. baskı). Anı Yayınları.
- Özay Köse, E. (2012). Öğretmenlerin kullandıkları öğretim yaklaşımları ile öğrencilerin çoklu zekâ türleri arasındaki uyum. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2(2), 37-44.
- Özbay, M. (2003). Türkçe öğretiminde hedef-araç ilişkisinin ders kitabı örneğinde değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 59.
- Özbay, M. (2012). *Türkçe özel öğretim yöntemleri 1* (5.Baskı). Öncü Kitap Yayınları.
- Özdemir, O. (2007). Yeni bir çevre eğitimi perspektifi: Sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim. *Eğitim ve Bilim*, 32(145), 23-39.
- Özdemir, S. (2019). *Kuramdan uygulamaya Türkçe ders kitabı incelemeleri*. Anı Yayıncılık.
- Özden, Y. (2010). *Eğitimde yeni değerler*. (8. baskı). Pegem A Yayınları.
- Özerkmen, N. (2002). İnsan merkezli çevre anlayışından doğa merkezli çevre anlayışına. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 42(1-2), 167-185.
- Özkan, H. H. (2008). Çoklu zeka kuramı ve eğitim programı öğeleri ilişkisi. *Education Sciences*, 3(2), 332-344.
- Saban, A. (2001). Çoklu zekâ teorisi ve eğitim: Özel Esentepe İlköğretim Okulu örneği. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 45-67.
- Saban, A. (2010). *Çoklu zekâ kuramı ve Türk eğitim sistemine yansımaları*. (6. baskı). Nobel Yayıncılık.
- Salovey, P. ve Mayer, J. D. (1990). Emotional Intelligence (Duygusal Zekâ). *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.
- Sandıkçı, C. (2006). *Öğretmenlerin ilköğretim altı, yedi ve sekizinci sınıf Türkçe dersi öğretimi uygulamalarıyla ilgili görüşleri: Konya ilinde bir inceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Selçuk, Z., Kayılı, H. ve Okut L. (2004) . *Çoklu zekâ uygulamaları*. (4. baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Sever, S. (2003). Türkçe öğretiminde yeni yapılanma çalışmaları. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 27-38.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2011). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi* (2. baskı). Tudem Yayıncılık.
- Sülükçü, Y. (2018). *Ders kitapları incelemesinde karşılaşılan problemler ve incelemenin iyileştirilmesi hususunda bazı öneriler*. Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumunda (DEKUS) sunulmuştur, İstanbul.
- Şahin Timar, Z. (2010). *Çoklu zekâ kuramına göre hazırlanan web destekli materyalin öğrenci başarısına etkisinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.
- Şahin, İ. (2007). Türkiye eğitim sisteminde değişim. *Eğitim Bilim Toplum*, 5(20), 30-54.
- Talu, N. (1999). Çoklu zekâ kuramı ve eğitime yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 164-172
- Temiz, N. (2007). Çoklu zekâ kuramı okulda ve sınıfta kimim?-1. Nobel Yayıncılık.
- Tosunoğlu, M. ve Melanhoğlu, D. (2004). *Türkçenin yolculuğunda önemli duraklardan biri: Eğitim öğretim programları*. I. Ulusal Sosyal Bilimler Sempozyumu: Bir Metafor Olarak Yol ve Yolculuk'ta sunulmuştur, Kırıkkale.
- Tuğrul, C. (1999). Duygusal zekâ. *Klinik Psikiyatri*, 1, 12-20.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. TDK.
- Ünal, Ş. (2006), *Türkçe Öğretimi*. (3. baskı). Nobel Yayıncılık.
- Üründü, V. (2011). *6-8. sınıf Türkçe ders kitaplarının tema ve metin türü yönünden güncellenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Vural, B. (2005). *Öğrenci merkezli eğitim ve çoklu zekâ*. Hayat Yayıncılık.
- Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Z. A. (2007). *Sınıf öğretmenlerine Türkçe öğretimi* (1. baskı). Nobel Yayıncılık.
- Yüksel, Ö. (2005). *Öğrenme ve öğretme*. Pegem A Yayıncılık.

EKLER

Ek 1: Canbay (2011: 22) Tarafından Hazırlanan Kitap İçerik İnceleme Formu

1. Boyut: Sınıflandırma.

- 1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri- bilir.
- 1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.
- 1.3. Doğadaki canlıları tanır ve özelliklerini bilir.
- 1.4. Doğadaki canlıların benzer ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflar.
- 1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflar.

2. Boyut: Doğa sevgisi.

- 2.1. Bitki (çiçek, sebze vs.) yetiştirir.
- 2.2. Hayvan besler.
- 2.3. Doğa gezilerini sever/yapar.
- 2.4. Doğa ile ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.
- 2.5. Doğa ile ilgili filmlere ve belgesellere ilgi duyar.

3. Boyut: Farkında olma.

- 3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözler.
- 3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.
- 3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.
- 3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.
- 3.5. Hayvanları koruma konusuyla ilgilenir.
- 3.6. Çevreyi koruma konusuyla ilgilenir.
- 3.7. Doğanın insana etkisini fark eder.
- 3.8. İnsanın doğaya etkisini fark eder.
- 3.9. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
- 3.10. İnsanın var oluşunun nedenlerini ve kendi var oluşunu düşünür.

Ek 2: Kitap İçerik İnceleme Kullanım İzinleri

Kitap İnceleme Formu Kullanım İzni ➤ Gelen Kutusu x ✕ 🖨 🔗

 12 Eki 2021 15:09 (2 gün önce) ☆ ↶ ⋮

Sayın Hikmet CANBAY,
İnönü Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim dalında yüksek lisans öğrencisiyim. "Türkçe Dersi Öğretim Programına Göre Hazırlanan (2019) Ortaokul 5,6,7,8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Doğa ve Evren Temasındaki Metinlerin/Etkinliklerin Doğacı Zekâ Kuramına Göre İncelenmesi" adlı tez çalışmamda izniniz olursa doğacı zekâ alanıyla ilgili hazırladığınız ölçeği kullanmak istiyorum. Gerekli iznin verilmesi durumunu bilgilerinize arz ederim. Teşekkür ederim.

 hikmet canbay 12 Eki 2021 01:42 (1 gün önce) ★ ↶ ⋮

Alıcı: ben ▼

Sayın Kübra Onüşgün
Atf göstermeniz ve kaynakçada belirtmeniz kaydıyla kullanabilirsiniz.
İyi çalışmalar ve başarılar dilerim.

12 Eki 2021 Sal, saat 15:10 tarihinde Kübra Onüşgün şunu yazdı:
...

Kitap İçerik İnceleme Formu Kullanım İzni ➤ Gelen Kutusu x ✕ 🖨 🔗

 12 Ekim Sal 15:15 (2 gün önce) ☆ ↶ ⋮

Sayın Zeynep ÇETİNKAYA EDİZER,
İnönü Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim dalında yüksek lisans öğrencisiyim. "Türkçe Dersi Öğretim Programına Göre Hazırlanan (2019) Ortaokul 5,6,7,8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Doğa ve Evren Temasındaki Metinlerin/Etkinliklerin Doğacı Zekâ Kuramına Göre İncelenmesi" adlı tez çalışmamda izniniz olursa danışmanlığınızı yapmış olduğunuz Hikmet CANBAY'ın tezinde kullanılan doğacı zekâ alanı inceleme ölçeğini kullanmak istiyorum. Gerekli iznin verilmesi durumunu bilgilerinize arz ederim. Teşekkür ederim.

 Zeynep Çetinkaya 12 Ekim Sal 15:20 (2 gün önce) ★ ↶ ⋮

Alıcı: ben ▼

Merhaba,
Söz konusu tez, makale olarak da yayınlanmıştır. Atf göstermeniz kaydıyla çalışmanızda tabii ki kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar dilerim.

 12 Eki 2021 Sal, 15:16 tarihinde şunu yazdı:
...

Ek 3: Oluşturulan Kitap İnceleme Formu**1. Boyut: Sınıflandırma**

- 1.1. Farklı doğa yapılarını -renk, ses, koku, şekil, tat gibi bilgileri- bilir.
- 1.2. Doğal yaşamın karakteristik özelliklerini bilir.
- 1.3. Doğadaki canlıları tanıır ve özelliklerini bilir.
- 1.4. Doğadaki canlıların benzerliklerini ve farklılıklarını ayırt ederek onları sınıflandırır.
- 1.5. Doğadaki cansız nesnelere sınıflandırır.
- 1.6. Doğayla ilgili kavramların ve terimlerin anlamlarını bilir.
- 1.7. Doğayla ilgili atasözlerini/deyimleri/özdeyişleri bilir.

2. Boyut: Doğa Sevgisi

- 2.1. Bitki (çiçek, meyve, sebze vs.) yetiştirir.
- 2.2. Hayvanları sever ve onların bakımını yapar.
- 2.3. Doğada vakit geçirmekten keyif alır.
- 2.4. Doğayla ilgili kitaplara ve dergilere ilgi duyar.
- 2.5. Doğayla ilgili filmlere ve belgesellere ilgi duyar.

3. Boyut: Farkında Olma

- 3.1. Doğal yaşamda meydana gelen olayları gözlemler.
- 3.2. İnsan vücuduna ilgi duyar.
- 3.3. Doğa olaylarına karşı hassas ve duyarlıdır.
- 3.4. Doğayla ilgili konulara meraklıdır.
- 3.5. Hayvanları ve bitkileri koruma konusuyla ilgilenir.
- 3.6. Doğanın insan üzerinde, insanın da doğa üzerinde etkili olduğunu fark eder.
- 3.7. İklim olaylarına, mevsim geçişlerine, yeryüzü şekillerine ve gökyüzüne karşı ilgilidir.
- 3.8. Çevreyi konuma konusuyla ilgilenir.
- 3.9. Çevre kirliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.
- 3.10. Çevreci kurumları/kuruluşları tanıır.
- 3.11. Doğanın sahip olduğu denge ve düzeni bilir.
- 3.12. Doğal yaşamın geleceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
- 3.13. Doğada karşılaşılabilecek zorlukların farkına varır.
- 3.14. Doğal yaşamdaki iş birliğinin önemini kavrar.